

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1935.

Andra kammaren.

Nr 26.

Tisdagen den 9 april.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 2 och den 3 innevarande april.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna sjukbetyg:

Härmed intygas att riksdagsmannen Carl Oscar Johansson från Sollefteå på grund av blodtryckssjukdom med yrsel är förhindrad att deltaga i riksdagsarbetet omkring två veckor från datum.

Stockholm den 3 april 1935.

Israel Holmgren,
med. professor, leg. läkare.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr Pehrsson i Hörby under 7 dagar fr. o. m. den 7 april i enlighet med åberopat sjukbetyg, så lydande:

Härmed intygas att riksdagsman Magnus Pehrsson i Hörby på grund av sjukdom är ur stånd att fullgöra sitt riksdagsmannauppsdrag under tiden fr. o. m. den 7 april t. o. m. den 13 april 1935.

Länslasarettet Hörby, den 8 april 1935.

E. Lindqvist,
med. dr.

§ 3.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionen, nr 226, angående lån till Övre Norrlands erkända centralsjukkassa för beredande av rörelsekapital åt kassan;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 227, angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område; samt

till bevillningsutskottet propositionen, nr 228, med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 2 mars 1934 med ytterligare tillägg till gällande tulltaxa.

§ 4.

Vidare föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 7—9, statsutskottets utlåtanden nr 4 och 69—77 samt bankoutskottets utlåtanden nr 36—38.

Andra kammarens protokoll 1935. Nr 26.

1

§ 5.

Härefter föredrogs bankoutsrottets memorial, nr 39, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande viss del av bankoutsrottets utlåtande nr 32, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret förslag till omorganisation av riksgäldskontoret; och blev den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen av kammaren godkänd.

§ 6.

Slutligen föredrogos, men blevo ånyo bordlagda jordbruksutskottets utlåtanden nr 57—62 och andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 4.

§ 7.

Herr talmannen gav på begäran ordet till herr **förste vice talmannen**, som anförde: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte besluta, att motionstiden i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 227 och 228 måtte utsträckas till det sammanträde, som infaller näst efter 20 dagar från propositionernas avlämnande.

Denna hemställan bifölls.

§ 8.

Efter att ånyo hava erhållit ordet yttrade herr **förste vice talmannen**: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte besluta, att på morgondagens föredragningslista främst bland två gånger bordlagda ärenden skall uppföras statsutskottets utlåtande nr 69, därefter statsutskottets utlåtande nr 70 och statsutskottets utlåtande nr 4 samt övriga ärenden i den ordning, vari de stå upptagna på dagens föredragningslista.

Ifrågavarande framställning bifölls av kammaren.

§ 9.

Interpellation. Herr **Meyerhöffer**, som nu på begäran erhöi ordet, anförde: Herr talman! Sedan lång tid tillbaka har från sovjetrysk radio pågått utsändningar på svenska språket i förväg tillkännagivna i svensk kommunistisk press och företagna på regelbundna tider och i tydligt propagandasyfte.

Det är icke min avsikt att här beröra en inre sovjetrysk angelägenhet, då enligt min uppfattning varje land har rätt att ordna sina inre förhållanden för sig. Med det förefaller mig, som om dessa radioutsändningar icke vore en inre sovjetrysk angelägenhet, då i desamma för svenskar göres propaganda för ett främmande statsskick. Den indignation, som icke minst från den socialdemokratiska partipressen i detta land mötte vissa radioutsändningar från ett mellaneuropeiskt land i somras, avsedda för ett grannlands invånare, synes mig med ännu större rätt vara befogad i detta fall, eftersom det här rör sig om utsändningar på ett annat lands språk, det svenska.

Nu mera sedan Sovjetryssland blivit medlem av Nationernas förbund föreliggande måhända ökade möjligheter för att förhandlingsvägen förhindra fortsatta dylika utsändningar.

Herr talman, jag anhåller därför om kammarens tillstånd att till hans excellens utrikesministern få framställa följande frågor:

1. Har regeringen sin uppmärksamhet riktad på ifrågavarande radioutsändningar;

Interpellation. (Forts.)

2. Om så är fallet, är någon åtgärd från regeringens sida att förvänta i ärendet?

Denna anhållan bordlades.

§ 10.

Avgåvos följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 217, med förslag till lag om folkpensionering m. m., nämligen:

nr 577, av herrar *Olsson* i Ramsta och *Osberg*; samt

nr 578, av herr *Severin m. fl.*

Vidare avlämnade herr *Malmqvist* en av honom och herr *Aqvist* undertecknad motion, nr 579, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 221, angående anslag till främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer.

De avlämnade motionerna bordlades.

§ 11.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från statsutskottet:

nr 2, angående regleringen för budgetåret 1935/1936 av utgifterna under riksstatsens andra huvudtitel, innefattande anslagen till justitiedepartementet;

nr 8, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1935/1936 under riksstatsens åttonde huvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet, jämte åtskilliga beträffande samma huvudtitel väckta motioner m. m.; och

nr 147, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under andra huvudtiteln gjorda framställningar angående anslag till högsta domstolen m. m.; samt

från första lagutskottet:

nr 158, i anledning av väckta motioner om vägfred m. m.;

nr 159, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning från kyrkofonden för övertalig personal vid domänverket;

nr 160, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 50 § stadsplanelagen den 29 maj 1931 (nr 142); och

nr 161, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § förordningen den 13 april 1883 (nr 16 s. 1) angående förlagsinteckning.

§ 12.

Till bordläggning anmäldes konstitutionsutskottets utlåtande, nr 10, i anledning av väckt motion angående tredje mans rätt och en hedersdomstol i tryckfrihetsmål.

§ 13.

Justerades protokollsutdrag.

§ 14.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Andersson</i> i Prästbol	under	3	dagar	fr. o. m.	den	11	april,	
› <i>Paulsen</i>	›	3	›	›	›	11	›	
› <i>Wallerius</i>	›	2	›	›	›	12	›	
› <i>Nyblom</i>	›	3	›	›	›	11	›	
› <i>Borg</i>	›	2	›	›	›	10	›	och
› förste vice talmannen <i>Magnusson</i>	›	3	›	›	›	11	›	.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.19 e. m.

In fidem

Per Cronvall.

Onsdagen den 10 april.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Föredrogs var för sig de å kammarens bord vilande motionerna; och hänvisades därvid

till särskilda utskottet motionerna:

nr 577, av herrar *Olsson* i Ramsta och *Osberg*; och

nr 578, av herr *Severin m. fl.*; samt

till statsutskottet motionen nr 579 av herrar *Malmqvist* och *Aqvist*.

§ 2.

Vidare föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtande nr 10.

§ 3.

Härefter föredrogs herr *Meyerhöffers* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena få framställa spörsmål i anledning av vissa från sovjetrysk radio pågående utsändningar på svenska språket; och blev ifrågasvarande anhållan av kammaren bifallen.

§ 4.

Till avgörande företogs statsutskottets utlåtande, nr 69, i anledning av väckt motion om initiativ till internationella överväganden i fredsfrågan.

Ang. internationella överväganden i fredsfrågan.

Uti en inom första kammaren av herr *Lindhagen* väckt motion, nr 227, hade föreslagits, att riksdagen ville påkalla Kungl. Maj:ts initiativ till internationella överväganden i fredsfrågan, som, med övergivande av den europeiska

Ang. internationella överväganden i fredsfrågan. (Forts.)
 pacifismens synvillor, ginge till grunden av tingen och således kunde för vårt land omsider leda till en avskrivning av försvarsbudgetens utgifter.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Efter föredragning av berörda hemställan yttrade:

Herr **Lindberg** i Umeå: Herr talman, mina herrar! Det kan vara behöfligt i de här dagarna, då försvarsdiskussionen i vårt land börjar få ett visst släkttyckte med Korpelaexcesserna, att en motion sådan som den här föreliggande består några ord i riksdagens andra kammare, så att svenska folket icke bibringas den meningen, att här icke föreligger någon annan uppfattning än den, som går därpå ut, att man skall förstärka de militära försvarsanordningarna. Mr Baldwin yttrade häromdagen uti ett föredrag i England, att hela Europa är ett dårhus, och att en resa igenom Europa påminner om ett besök uti ett hem för sinnessjuka. Man kan inte värja sig för det intrycket, att denna sjukdom börjar på ett oroväckande sätt breda ut sig även uti vårt land. Man må hoppas, att den endast är tillfällig, och att situationen kommer att radikalt förändras, när Sveriges folk en dag får besked om, att man inom landets försvarskommission har en meningsriktning, som anser, att vårt lands läge och risker icke äro så allvarliga, som man på sina håll föreställer sig.

»Der Angriff», organ för den tyske propagandaministern, skrev häromdagen, att katastrofer inträffa alltid, när staterna icke ha kraft att tämja sina arméer. Detta uttalande kommenterades av en stor Stockholmstidning, som skrev bl. a. följande: »Uttalandets värde förringas inte av, att det kommer från ett land, där man bättre än på de flesta andra håll har egen erfarenhet av regeringsmaktens besvärigheter med att tämja en dådlysten armé. Själva Bismarck hade ett drygt arbete med den saken, och hans efterträdare lyckades aldrig riktigt. Världen vill varmt hoppas, att tidningens trosvissa försäkran om att den tyska statsmaktens nuvarande bärare kunna konsten skall bekräftas under de påfrestande tider som stunda.» Det är min och många förhoppning, att den svenska statsmakten skall visa sig ha förmåga att tämja de militära krafter, som nu söka taga ledningen i landets försvarsfråga. Att så må ske har man anledning att önska även med hänsyn till den roll Sverige har att fylla inom Nationernas förbund.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den föreliggande motionen.

Herr **Holmgren**: Herr talman! Jag tror, att jag mest motsvarar kammarens önskningsar, om jag i största korthet liksom den föregående ärade talaren yttrar mig i ämnet. Jag hänvisar sålunda endast till utskottets motivering, när jag nu yrkar bifall till dess hemställan.

Vidare anfördes ej. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 5.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget statsutskottets utlåtande, nr *Ang. provisoriska åtgärder till försvarets stärkande.* 70, i anledning av väckt motion om planmässiga provisoriska åtgärder till försvarets stärkande.

Ang. provisoriska åtgärder till försvarets stärkande. (Forts.)

Uti en inom andra kammaren av herr *Meyerhöffer m. fl.* väckt motion, nr 16, hade föreslagits, att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla att, efter inhämtande av förslag av cheferna för general- och marinstaberna samt flygvapnet i enlighet med vad i motionen anförts, redan vid innevarande års riksdag måtte framläggas förslag till planmässiga provisoriska åtgärder till försvarets stärkande.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Meyerhöffer**: Herr talman! Jag tillåter mig att i anledning av den väckta motionen anföra några ord av principiell innebörd.

Det torde numera på så gott som alla håll i vårt land råda en ganska stor överensstämmelse om vad försvaret skall tjäna för uppgift, att det är en statsuppgift, bland andra, som har till mål fredens bevarande och rikets oberoende. Det är klart, att varje härordning — jag tar ordet i dess mest vidsträckta bemärkelse — med ren naturnödvändighet måste karakteriseras av en viss stelhet, men det är å andra sidan en önskan, att den elasticitet, den smidighet, som finnes, skall kunna utnyttjas efter växlande lägen i världen. Vi ha fått så många bevis i dagarna från de mest ansvariga håll — det har bl. a. tagit sig uttryck i en uppmärksammasad interpellation i medkammaren — på hur man i vida kretsar nu ser på tidsförhållandena. Det är situationens krav, som vi anse böra beaktas, och som vår motion velat ge uttryck åt, men jag skall icke nu förirra mig i någon längre utredning om vad som nu kräves för försvarets del i de brytningstider, som äro för handen.

Det är riktigt, vad herr Lindberg och andra säga, att vi böra arbeta för fredens bevarande. Ingen vill motsäga dem på den punkten. Men vi måste också ha ett försvar, som innebär den möjligheten, om freden inte kan bevaras, att det verkligen tryggar oss på ett effektivt sätt. Och den tekniska utvecklingen har medfört, att den gräns, som förr alla velat draga, mellan stridande och icke stridande, icke längre går att upprätthålla vid krigstillfälle. De synpunkterna framträda ju liksom de fredsbevarande mycket starkt i det uttalande, som de tre stabscheferna i går läto giva tillkänna. Det är en hel del av våra medborgare, som förut varit förskonade för direkt krigsringripande, som man nu på grund av den nya tekniska utvecklingen måste taga hänsyn till vid kommande förvecklingar. Jag vill redan nu säga, att dess mer överraskande blir regeringens sätt att handlägga frågan om bombflygplan. Dessa äro de viktigaste medel vi ha för att trygga den civila befolkningen, att trygga stora städer och industricentra, det avhänder man sig, och man avhänder sig det till synes fullkomligt frivilligt.

I rådande situation ha vi resonerat så här: Försvaret kräver en betydande del just nu. Vi hälsa med tillfredsställelse de motioner, som föreligga till försvarets stärkande, och vi anse, att det är åtgärder i rätt riktning. Men man har underlåtit att draga de fulla konsekvenserna av vad som skett. Regeringen, med den syn jag har på tingen, borde i alla händelser vara den främsta att intaga en ledande ställning och sätta sin prägel på förhållandena, och det är därför som vi från dess sida tänkt oss omedelbara åtgärder vidtagna. Statsutskottets enhälliga utlåtande är naturligtvis höjt över all kritik. Det har också fördelen av att vara utomordentligt enkelt. Tyvärr är det inte lika lättfattligt, som det är enkelt formulerat. Men jag skall inte ge mig in på någon polemik på den punkten, ty statsutskottets formuleringskonst har

Ang. provisoriska åtgärder till försvarets stärkande. (Forts.)
 ju tagit så starkt intryck av försvarskommissionen. Jag har bl. a. velat säga dessa ord av den anledningen, att ingen vet, när försvarskommissionens betänkande kommer på bordet. Ingen vet heller, om vi kunna få en uppgörelse till stånd, när förslaget kommer fram, och därför krävas innan dess påtagliga förstärkningar.

Därför tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till den i ämnet väckta motionen.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Jag tänker inte gå in i något bemötande av de synpunkter, som den ärade motionären här nyss framfört. Enligt min mening säger statsutskottets utlåtande allt vad som behöver sägas i dagens situation i den föreliggande frågan. Jag ber sålunda kort och gott att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr **Meyerhöffer**: Herr talman! Jag skall inte heller gå in i någon långvarig polemik. Men jag vill säga till herr Eriksson, att om han anser, att statsutskottet säger vad som behöver sägas, har han inte stora anspråk på statsutskottet. Statsutskottet säger tvärtom inte och föreslår inte i handling vad som behöver ske. Det för mig väsentliga är dock inte nu, vad som säges, utan vad som beslutas. Och de nödvändiga konsekvenserna av läget i världen har statsutskottet icke velat draga.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 6.

Herr statsrådet *Sköld* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 229, med förslag till lag om rätt i vissa fall till jakt å vildkanin, m. m.

Denna proposition bordlades.

§ 7.

Vidare förekom till behandling statsutskottets utlåtande, nr 4, angående regeringen för budgetåret 1935/1936 av utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel, innefattande anslagen till försvarsdepartementet.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att förevarande utlåtande skulle föredragas punktvis samt att vid föredragningen av de särskilda punkterna endast rubrikerna skulle uppläsas.

I *punkten 1*, angående försvarsdepartementet: avlöningar, gjorde utskottet en erinran.

Ang. utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Lindman**: Herr talman! Då fjärde huvudtiteln nu föreligger till behandling i riksdagen, så har jag begärt ordet vid den första punkten, därför att det är min avsikt att tala om försvaret i allmänhet och dess ställning i den nuvarande bekymmersamma tiden. Var och en, som tilläventyrs icke tidigare blivit övertygad därom, bör genom det, som förekommit under de senaste veckorna, ha kommit till insikt om att utvecklingen i världen på det försvarspoli-

Ang. utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel. (Forts.)

tiska området under de sistförflutna åren verkligen påverkats av den alltmer förtätade ovädersstämningen inom utrikespolitiken. Ty om man gör en återblick på det utrikespolitiska läget efter antagandet av 1925 års härordning, ger den oförtydligt vid handen, att utvecklingen sedan flera år tillbaka gått i en riktning, vilken ger anledning till allt större och större oro. På den allra sista tiden ha också, som jag nyss nämnde, händelser inträffat, vilka måste anses markera en tillspetsning av situationen av så pass allvarlig art, att ett flertal stater funnit sig nödsakade att vidtaga synnerligen allvarliga militära åtgärder. Jag skall, herr talman, icke närmare ingå på vare sig arten eller omfattningen av dessa åtgärder. Det har ju varit möjligt för var och en att följa detta genom tidningarnas meddelanden. Det har under den sista tiden ofta under världiga rubriker kungjorts både i den svenska och i den utländska pressen. Men jag vill, till ett vittnesbörd om vad som ansetts behövt, erinra om, att vissa stater t. o. m. vidtagit partiell mobilisering. Även om ledande statsmän i Europa och även annorstädes sträva med alla krafter och alla medel att söka få en avspänning till stånd, så lärer väl icke någon för närvarande våga hoppas, att orosanledningarna skola definitivt avvecklas och en bestående ljusning åstadkommas under närmaste tiden.

Jag är icke, herr talman, ensam om den pessimism i bedömandet av läget, som jag här framlagt. Den finnes överallt i världen och bestyrkes ovedersägligen av den tendens till allmän upprustning, som för närvarande framträder i de flesta länder. Så gott som alla stater, både i gamla och nya världen, anstränga sig till det yttersta för att uppdriva sina militära maktmedel till största möjliga omfattning och fulländning. Jag läste ett yttrande av mr Baldwin för någon tid sedan om det internationella läget. Han sade, att ingen makt vill vara någon annan underlägsen i rustningar. Det är klart, att även mindre stater funnit sig nödsakade att verkställa en anpassning uppåt av sina militära anstalter, enär de befara att bliva utsatta för risken att vid en blivande konflikt sakna tillräckliga medel för att värna sina intressen och skapa respekt för sina krav.

Men hur ha vi i vårt land handlat? I trots av vad som tilldragit sig ute i världen ha de svenska statsmakterna enständigt motsatt sig förslag till en efter rådande förhållanden alldeles påtagligt betingad förstärkning av vårt lands försvarsanstalter. Och icke nog med detta! De ha, till synes utan mera allvarliga betänkligheter, medverkat till att kontinuerligt minska effekten av de reducerade försvarsanstalter, som enligt 1925 års riksdagsbeslut skulle förefinnas.

Det skulle naturligtvis föra alltför långt ut i denna debatt, om man nu skulle ställa sig och redogöra för omfattningen och innebörden i detalj av allt det, som underlåtit för att upprätthålla rikets försvarsberedskap åtminstone på den nivå, som 1925 års beslut avsåg. Jag måste därför inskränka mig till att tala endast om några saker, som efter min mening äro talande nog.

Det är egentligen endast organisationens yttre ram, som bibehållits oförändrad. Dess inre har — främst genom den begränsade medelsanskaffningen — undergått en förvittringsprocess, som allvarligt försvagat den byggnad, som man förmenade sig hava uppfört 1925. På hart när alla områden av militärväsendet hava inskränkningar gjort sig gällande: i fråga om den utbildade kontingentens storlek, utbildningens omfattning såväl beträffande värnpliktiga som fast anställda, övningarnas ändamålsenliga utförande, materielens underhåll och nyanskaffning av erforderlig materiel av olika slag.

Vintern 1933—1934 inhiberades utbildningen av den värnpliktsgrupp, som nämnda tid skulle hava undergått lagstadgad övning. Det är ett mycket påtalat ärende, varigenom en stor del befriats från utbildning utan att någon er-

Ang. utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel. (Forts.)
sättning för denna befrielse sedermera kommit till stånd. Icke heller har man vidtagit från ansvarigt håll påyrkade åtgärder för anordnande av extra repetitionsövning för den årsklass, som då erhöll befrielse från den ordinarie repetitionsövningen.

Går man till övningsanslagen, så finner man, att de under en följd av år avsevärt beskurits. Anslaget för fält- och fälttjänstövningar, i 1925 års beräkningar upptaget till 700,000 kronor, har under de tvenne senaste budgetåren helt uteslutits — i år begäres 600,000 kronor. Jag upprepar, att jag tar endast några exempel. Vad de år 1925 beslutade engångskostnaderna angår, så återstå för anskaffning av artillerimateriel icke mindre än nära 5 miljoner kronor av det beräknade beloppet, 19 miljoner kronor. För nästa budgetår föreslås dock endast 700,000 kronor för ändamålet. På samma sätt är det med indenturmateriel. Där återstår ännu ett belopp att bevilja, men härav föreslås ej heller i år någon medelsanvisning. Genom minskade anslag har antalet munderingspersedlar vid truppförbanden avsevärt nedgått, men dock föreslås nu för munderingsutrustning i runt tal 750,000 kronor mindre än arméförvaltningen äskat.

Vad marinen angår, har ett så viktigt anslag som det för flottans krigsberedskap och övningar under en följd av år kraftigt beskurits. Likaså har anslaget till underhåll av flottans fartyg och byggnader starkt begränsats under flera år. För att fartygsbeståndet skall bringas upp till den nivå, som 1927 års flottplan avsåg, erfordras ett så väldigt belopp som 20.6 miljoner kronor.

För flygvapnets del skall jag endast erinra om att tvenne för denna försvarsgrens effekt så betydelsefulla anslag som för övningar och för materielanskaffning beskurits i en rent av oroande grad. För till anskaffning av flygmateriel avsedda anslag, reservationsanslaget och under rubriken »engångskostnader», uppgå reduktionerna under allenast de två sista budgetåren till sammanlagt över 8 miljoner kronor under vad myndigheterna äskat. Nu föreslås visserligen en mindre ökning utöver Kungl. Maj:ts förslag, men den är ingalunda tillfredsställande efter min mening.

Utöver här berörda, redan i 1925 års försvarsbeslut direkt förutsatta medelsanvisningar för övningar och materielanskaffningar m. m., vilka icke kommit till stånd i avsedd utsträckning, må erinras om att för krigsmaktens modernisering och effektivisering på sätt, som 1925 avsågs och ställdes i utsikt, genom den allmänna utvecklingen på det militära området erfordras ytterligare anslag, varom också framställningar upprepade gånger gjorts av de militära myndigheterna. Det gäller anskaffning av gasmasker, infanterikanoner, luftvärnsartilleri för såväl armén som marinen, luftvärnscentraler, rörliga kustbatterier, utbyggande av kustförsvaret, anordnande av bombsäkra skyddsrum och mycket annat.

Vissa av dessa förslag och äskanden, som sålunda framställts, hava vi nu sökt att genom våra motioner förverkliga i den mån vi ansett detta möjligt under hänsynstagande till det statsfinansiella läget. Det är icke så stora belopp vi begärt; motionärer måste ju alltid iakttaga en stark återhållsamhet med hänsyn till det budgetära läget. Vi hava dock påyrkat det, som man vid den tiden ansåg mest angeläget. Men statsutskottet har ställt sig praktiskt taget avvisande gent emot våra yrkanden. Detta synes just i dessa dagar alldeles särskilt anmärkningsvärt, ty det gäller materiel, som vi sakna helt eller delvis men som för den nutida striden är av synnerligen stor betydelse.

För endast några dagar sedan hava också cheferna för generalstaben och marininstaben till Kungl. Maj:t framfört allvarliga betänkligheter med anled-

Ang. utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel. (Forts.)
ning av att deras förslag till krigsberedskapens höjande lämnats obeaktade eller endast i begränsad omfattning upptagits i statsverkspropositionen. Dessa stabschefer påpeka därvid, att det militärpolitiska läget just nu håller på att undergå en avsevärd förändring, som för vårt land kan innebära avsevärda risker. Då alltså uteblivna åtgärder för krigsberedskapens höjande kunna lända riket till men, hava nyss omnämnda stabschefer hemställt om förnyad prövning från statsmakternas sida av vissa nödvändiga åtgärder till försvarrets stärkande. Jag skall icke redogöra för de krav, som sålunda framställts. De torde vara bekanta för var och en, som har intresse för dessa saker, då det stått att läsa om dem i tidningarna. I huvudsak motsvara de också de förslag, som i motioner från olika högerhåll framförts och som av mig antytts. De förslag, som sålunda framförts, säger chefen för generalstaben, äro samtliga i överensstämmelse med de grundläggande synpunkterna i den nuvarande försvarsordningen. Denna utmättes under förutsättning, att vidtagna begränsningar skulle återtagas och försvarsmedlen kompletteras i händelse av försämring i det utrikespolitiska läget. Riktigheten av detta resonemang torde icke kunna bestridas. Några åtgärder i anledning av stabschefernas framställningar har Kungl. Maj:t emellertid icke vidtagit. De reservationer, som av herr Johansson i Fredrikslund m. fl. avgivits, avse ju att förverkliga åtskilliga av de av myndigheterna framförda önskemålen, och ett bifall till dem måste under alla förhållanden anses i högsta grad betingat av det utrikespolitiska lägets krav.

Men det bör icke få stanna härvid. Vad vi iakttaga runt omkring oss ute i världen just nu minner i åtskilligt om vad som skedde sommaren 1914. Utvecklingen på krigsberedskapens område sker med en iver, som innebär strävanden till en snabb och omedelbar militarisering av de europeiska staterna. För vår del är det icke fråga om att söka deltaga i den allmänna kapprustningen. Men återigen om freden hotas, så måste vi vara beredda att göra vår insats för att trygga den, bevara vår neutralitet, förhindra vårt lands indragande i kriget eller dess användning såsom krigsskådeplats. Därför står i närvarande stund endast ett medel oss till buds, och det är att vidtaga de åtgärder, som kunna i avvaktan på försvarsberedningens betänkande göras och som måste anses vara av behovet omedelbart påkallade för att göra det möjligt att fylla de uppgifter, som åligga försvaret.

Vad är då att göra i det läge, vari vi just nu befinna oss. vid behandlingen av försvarshuvudtiteln? Man kan möjligen hoppas och förvänta, att man från statsrådsbänken skall få något uttalande om att man vill komma med något förslag. Det är den ena utvägen, vilken synes vara ytterligt väl motiverad efter vad jag i dagens tidningar läst om en framställning som gjorts av de båda stabscheferna och chefen för flygvapnet, i vilken man gemensamt framhåller, att tillgången på ett operativt flygvapen, inneslutande främst bombförband av tillräcklig omfattning, är en oeftergivlig förutsättning för rikets försvar. De tillägga, att det principbeslut Kungl. Maj:t i slutet av 1933 fattade och varom upplystes av chefen för försvarsdepartementet i remissdebatten i föl, om anskaffning för då disponibla medel av tvenne bombflygplan för en kostnad av 440.000 kronor, vilka avsågos skola tjäna som typ vid en kommande inhemsk serietillverkning, innebar ett beaktande av ett utomordentligt viktigt försvarsintresse. Men det meddelas i samma skrivelse, att flygstyrelsen i juni 1934 anbefalldes enligt en från försvarsdepartementet utgiven kommuniqué »att fullfölja underhandlingarna om anskaffandet av fjärrspanings-, torped- och bombflygplan av viss engelsk typ». Avsikten var, fortsattes det, otvivelaktigt att säkerställa en fullgod materielanskaffning. Med hänsyn till den tid, som kräves för provs verkställande sedan dessa flygplan levererats

Ang. utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel. (Forts.)

och för serietillverknings ordnande inom landet, kommer ett flertal år att förflyta innan bombförband kunna disponeras. Under hela denna tid skulle riket sålunda praktiskt taget vara i fullständig avsaknad av ett försvarsmedel, som i ett kritiskt läge synes oundgängligt för neutralitetens trygghet och för att underlätta förandet av en självständig svensk politik. Så långt detta uttalande av de två stabscheferna och chefen för flygvapnet. Sammanställer man detta uttalande med uttalandet av generalstabschefen häromdagen, så är det mycket tungt vägande och visar, hur man försummat att företaga även den anskaffning av sådan oomtvistlig materiel, som bombflygplan utgöra.

Det är sålunda, herr talman, den ena vägen man kan gå, att man från regeringsbanken får ett uttalande om att regeringen ämnar förelägga riksdagen ytterligare förslag. En annan väg skulle kunna tänkas vara återremiss till statsutskottet dels i anledning av vad som förekommit ute i världen, som jag nyss talat om, och dels på grund av att dessa militära yttranden framlagts. Statsutskottet har ju tillgång till de motioner, som framförts från olika håll inom högern, men statsutskottet har ju även motionsrätt, som det kan använda sig av. Detta kan tänkas föranleda framställandet av ett yrkande om återremiss, men jag avvaktar för ögonblicket vad som kan komma att sägas från statsrådsbanken beträffande frågan, om man ämnar göra något med anledning av de av mig här omnämnda förhållandena.

Herr **Pehrsson** i Bramstorp: Herr talman! Jag skall i likhet med den siste ärade talaren med herr talmannens benägna medgivande beröra frågan i dess helhet. Det är enligt min mening så, som den siste ärade talaren nämnde och vilken uppfattning delas av flertalet, att det militärpolitiska läget i världen icke är sådant, som man kanske för en del år sedan tänkte sig eller önskade, att det skulle vara. Jag har den uppfattningen, att visserligen överdrivas proportionerna i viss utsträckning, men erfarenheten visar dock, att det jäser och att det är oro inom olika nationer och att man förbereder åtgärder, som jag tycker alldeles rätt karakteriserades häromdagen av en statsman inom ett av de större länderna, då han sade, att han tyckte sig befinna sig icke i en civiliserad värld utan i ett därhus. Det är ju på det sättet, att vi icke kunna flytta oss längre från händelsernas medelpunkt än vårt läge medger, och av den anledningen är det självklart, att även vårt svenska folk ger akt på vad som händer och sker i världen.

Om den fråga, som föreligger, råda väsentligt delade uppfattningar inom vårt folk, och dessa uppfattningar grunda sig enligt min mening på att man vill göra det bästa från olika håll. Åtminstone flertalet av alla ansvarskännande vill från fosterlandets synpunkt göra det bästa för att stärka vår värnkraft. Jag har tidigare framfört den uppfattningen, som jag fortfarande hyser, att det vore på tiden, om vi, i likhet med vad vi tidigare gjort, då vårt land lidit av ekonomiska inre svårigheter, försöka avpolitisera även denna fråga och försöka lösa den efter de stora linjer, som överhuvud taget äro möjliga. Den svenska landsbygdens befolkning tror jag, av våra samtliga befolkningsgrupper vara den, som är varmast inställd, när det gäller att värna och förstärka vårt försvar, men det är alldeles självklart, att vi icke, då det gäller att taga ställning till denna fråga såväl som andra, få bortse från våra ekonomiska möjligheter, och att vi givetvis även i detta fall måste räkna med vårt lands ekonomiska möjligheter.

Det förslag, som här föreligger från statsutskottet, förefaller mig utgöra den första linjen i ett gemensamt beslut i så stor utsträckning som möjligt. Här har utskottet utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit på vissa punkter hemställt om ökade anslag för att i viss utsträckning förstärka den ena eller andra

Ang. utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel. (Forts.)
punkten. Det synes mig, att likasom vi tidigare kunnat enas om stora och för vårt land viktiga frågor, likaväl skulle riksdagens andra kammare nu kunna enas och biträda, vad statsutskottet föreslagit. Här föreliggande reservationer om lägre anslag än vad statsutskottet föreslår, och här föreliggande reservationer om högre anslag. Jag respekterar, såsom jag tidigare sade, de synpunkter, som på olika punkter kunna göra sig gällande, men å andra sidan ifrågasätter jag, om det icke skulle både utåt och inåt verka väsentligt starkare för hela vår försvarskraft, om man finge se svenska folkets representanter i denna fråga framträda så enhälligt som möjligt.

Den siste ärade talaren nämnde, att det var två vägar att gå fram på. Man kunde antingen tänka sig en återremiss — det kan icke tillrådas — och man kunde också tänka sig den andra vägen, att man från regeringsbanken finge ett uttalande om de mått och steg, som man har att förvänta, därest förhållandena skulle utveckla sig på ett mindre önskvärt sätt. Jag kan för min del icke finna, att en återremiss, sedan statsutskottet för icke mer än några dagar sedan fattat ståndpunkt till denna fråga och till det beslut, som här föreligger, skulle tjäna till något annat än att irritera det svenska folket och kanske föranleda till missuppfattningar även i andra länder. En återremiss kan enligt mitt sätt att se icke föranleda någon ändrad ståndpunkt från statsutskottets sida, vilket jag förmodar i denna liksom i andra frågor intagit en saklig ståndpunkt med beaktande av såväl de militära kraven som de ekonomiska förutsättningarna. Då jag nu ansluter mig till den uppfattningen, förväntar jag, att med hänsyn till utvecklingen av det militärpolitiska läget i världen och med beaktande icke minst av vad hans excellens utrikesministern i sina tal många gånger framhållit »att Europa befinner sig i vissa stadier på en vulkan», man måste aktge på de förhållanden, som inträtt. Jag menar därför, att jag förväntar, att regeringen, med beaktande av dessa synpunkter, följer utvecklingen och står i intim kontakt med de olika politiska partierna, och att, om förhållanden skulle inträffa, som nödvändiggöra extra ordinära åtgärder, sådana åtgärder från regeringens sida föreläggas riksdagen. Om man skulle biträda återremissyrkandet som angivits såsom ena vägen skulle detta vara något rätt sällsynt, och det skulle givetvis endast vara påkallat, om händelserna sedan utskottet avgivit betänkandet utvecklade sig på sådant sätt, som jag nu antytt.

Beträffande den försvarsutredning, som nu pågår, är det därför att förvänta, att arbetet kan forceras, så att man kan få dess resultat så snart som möjligt. Så långt, som det överhuvud taget är möjligt, när det gäller att stärka vårt försvar, skulle jag från denna plats vilja uttala den förhoppningen och det önskemålet, att man från våra skickliga militära ledningar försökte komma till en överenskommelse om vad det ena eller andra vapenslaget kräver för att vi skola få ett effektivt försvar, så att svenska folket slipper att irriteras av de olika önskemålen, då man säger: »Den grenen behöver ytterligare ett belopp och den grenen behöver ytterligare ett belopp.» Jag tror, att det är på tiden, att man på det hållet träffar en överenskommelse, som inger det förtroende till försvaret i dess helhet, som är nödvändigt, om det skall uppbäras av en gemensam och starkt utbredd folkmening.

Utvecklingen på området och även de synpunkter, som nu framförts, ge ytterligare stöd för den uppfattningen, att försvarsutredningen bör försöka åstadkomma ett slut på sitt arbete snarast möjligt och så fort åtminstone, att den frågan kan föreläggas 1936 års riksdag. Jag tror, om man ser frågan ur hela landets synpunkt såsom ett hela folkets gemensamma intresse, att det skulle vara lyckligt, om vi, utgående ifrån alla såväl militära önskemål som ekonomiska förutsättningar, kunde få frågan så långt avancerad, att vi, med

Ang. utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel. (Forts.)

uteslutande hänsyn till vad landet kräver och landets ekonomi har möjlighet till, kunde lösa frågan vid 1936 års riksdag.

Jag skall med dessa ord, herr talman, endast uttala den förhoppningen, att andra kammaren måtte på de olika punkterna följa vad utskottet här hemställt.

Hans excellens, herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Det är tre huvudpunkter, som blivit berörda i de anföranden, som hittills hållits i denna sak. Den första gäller läget i allmänhet, den andra gäller behovet överhuvud taget av en förstärkning av våra försvarsanstalter och den tredje, huruvida några omedelbara extra åtgärder nu äro behövliga.

För min del anser jag, att man icke ännu har tillräckliga hållpunkter för att kunna bedöma läget ute i världen och dess återverkan på vårt lands ställning. Icke heller har man tillräckliga hållpunkter för att här i dag taga upp en allmän debatt om det politiska läget. Alla känna vi till, vilka händelser som under den senaste tiden inträffat, och alla äro vi väl mer eller mindre berörda av den oro, som dessa händelser framkallat. Vi veta emellertid, att i detta ögonblick pågå stora ansträngningar för att nå fram till en avspännande uppgörelse, och det finns enligt mitt förmenande ingen anledning att på förhand gå ut ifrån att dessa ansträngningar skulle bli fruktlösa. Jag skulle också vilja varna mot den mentalitet, som utgår ifrån såsom något ödesbestämt, att världen på nytt skall indragas i fruktansvärda, krigiska förvecklingar. En sådan mentalitet kan, om den får breda ut sig, bli farlig för det, som vi i vårt land i varje fall äro ense om vara så eftersträvansvärt, nämligen att bevara freden mellan folken. Jag kan i detta sammanhang meddela riksdagen, att regeringen kommer att på fredagen inför utrikesnämnden lämna de upplysningar rörande läget, som hittills stå till buds.

Herr Lindman gjorde det uttalandet, att även om ansträngningarna att åstadkomma en avspänning skulle lyckas, är det väl ingen, som tror, att man skulle lyckas så väl, att därigenom också alla anledningar till oro skulle vara hävda. Om man ger den formuleringen åt stämningen, förefaller det mig, att herr Lindman i sitt anförande kunde ha visat en större behärskning, ty om man tror, såsom jag för min del gör, att det finns utsikter till avspänning, är det ingen anledning att rekommendera den svenska riksdagen att vidtaga handlingar, som utåt måste ge intrycket av att man här i Sverige är gripen av oro för en snart förestående konflikt.

När jag härefter går över till frågan om ett förstärkande av försvaret överhuvud taget, måste jag reagera mot den teckning av utvecklingen sedan 1925, som herr Lindman givit. Överhuvud taget kan det icke vara till något gagn för vårt land att utåt framställa våra försvarsanstalter såsom nästan obrukbara, och man måste anse en sådan framställning ännu mindre lämplig, om den icke är med rätta förhållandet överensstämmande. Detta senare är enligt mitt förmenande fallet. Det föreligger icke sådana omständigheter, som berättiga, att man framställer Sveriges försvarsväsende såsom hart när odugligt för de uppgifter, som kunna komma att ställas på detsamma. Alla känna till, att utvecklingen sedan 1925 har tvingat oss att vid vissa tillfällen göra extra ordinära ansträngningar att spara. På det hela taget har emellertid 1925 års plan blivit genomförd. När herr Lindman skall gå i detalj med sin kritik, så går han också plötsligt över från klagomål över, att vad som man år 1925 avsåg icke blivit verkställt, till klagomål över att regeringen icke tillmötesgått den höjning beträffande anslagen som från myndigheternas sida framställts.

Herr Lindman talar t. ex. om 1927 års ersättningsbyggnadsprogram. Här förhåller det sig i själva verket på det sättet, att den svenska riksdagen aldrig

Ang. utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel. (Forts.)

accepterat mera än den första etappen i detta ersättningsbyggnadsprogram. Jag satt själv såsom ordförande i ersättningsbyggnadskommittén, och jag var ense med de övriga ledamöterna om att förorda en ersättningsplan, som för de senare fem åren även innebar anslag till byggande av ett fjärde pansarskepp, för att få denna formation enligt de militära myndigheternas önskan fulltalig. Den svenska riksdagen har aldrig tagit ställning till frågan om en nybyggnad av detta fartyg, och jag är tämligen övertygad om att, därest det framlagts av vilken regering, som än suttit, ett förslag om byggnad av detta fjärde pansarskepp, vilket skulle ha inneburit en principiell förklaring, att alltjämt i vår flotta skulle ingå en sådan grupp pansarskepp, ett sådant förslag icke skulle ha blivit av riksdagen bifallet. Under den senaste undersökningen i försvarsfrågan har det mycket starkt framhållits från visst militärt håll, att de medel, som kunde mobiliseras för försvarsändamål i vårt land, icke lämpligen borde läggas på en nybyggnad av flottan. Riksdagen har varken genom 1925 års försvarsbeslut eller sedermera accepterat, att nybyggnadsprogrammet omfattade även ett fjärde pansarskepp, 1927 års ersättningsbyggnadsprogram har i övriga delar blivit genomfört. Vi vidtogo till och med under riksdagarna 1933 och 1934 särskilda åtgärder för att påskynda ersättningsbyggandet. Kritiken på denna punkt är sålunda fullkomligt obefogad.

I nästa punkt klagade herr Lindman över att man icke tillräckligt tillgodosett flyget. Var och en, som vet någonting om vad 1925 års beslut innehöll, och vilka summor man under en följd av år anslagit till vårt svenska flyg, känner också till, att för varje år anslaget till flyget stegrats utöver vad 1925 års program innebar. Om detta icke betyder, att man kunnat fullt ut beträffande kvantiteten tillgodose det beräknade flygplansbeståndet, beror det på att man i 1925 års organisation räknade med flygplan av helt annan typ, och att sedan 1925 på detta område försiggått en väldig utveckling, som medfört fördyringar vid anskaffande av varje enskilt plan, och som också medfört, att anslaget till flygväsendet undan för undan ökats. Vi ha för närvarande ett anslag till flygväsendet, som med ungefär 60 % överstiger det belopp, som beräknades vid uppgörandet av 1925 års plan. Det är en annan sak, om man trots detta icke anser det nuvarande flyget tillräckligt tillgodosett, men man skall icke framföra sin kritik så som om vad som ställdes i utsikt år 1925 icke blivit infriat. Utvecklingen på detta område har gjort anskaffningarna dyrbarare. Riksdagen har i viss mån försökt att följa med i den utvecklingen och jag tror mig därför berättigad säga, att riksdagen gjort för flyget snarare mer än mindre än vad som ställdes i utsikt i 1925 års beslut.

Det har också i detta sammanhang framförts en kritik mot att man icke skaffat tillräckligt med bombflygplan. Jag blev något förvånad, när herr Lindman på den punkten gick fram, såsom han gjorde. Såsom ledamot av utrikesnämnden är amiral Lindman fullkomligt informerad om vad som förekommit i den mycket omdebatterade frågan om bombflygplanen. Förhållandena göra det icke lämpligt att upptaga en offentlig diskussion i den punkten. Jag kan emellertid meddela, att det nu föreligger förslag till avtal i sådant skick, att detta avtal när som helst kan av de svenska myndigheterna undertecknas. Därmed erhållas de första plan, som skola ingå i en serie av sådana plan. Enligt flygstyrelsens mening ha de tekniska svårigheter, som yppat sig efter det att flygstyrelsen anbefallts att träda i aktion för anskaffning av dessa flygplan, icke medfört, att de beräknade tiderna ytterligare skulle förskjutas eller att anskaffningen av hela denna serie genom vad som har inträffat skulle komma att försenas.

När det nu har gjorts framställningar från de olika stabscheferna rörande omedelbara förstärkningar, så tillåter jag mig påpeka, såsom för övrigt redan

Ang. utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel. (Forts.)
tidigare här blivit gjort, att dessa förslag från stabsschefernas sida ingenting annat äro än en upprepning av tidigare ingivna förslag, vilka i vederbörlig ordning blivit prövade av Kungl. Maj:t och också de facto prövats av statsutskottet. Frågan är, om sedan januari situationen så förändrats, att anledning förefinnes att nu vidtaga extra åtgärder. Enligt mitt förmenande har det hittills icke förelegat anledning för regeringen att inkomma till riksdagen med framställningar om anslag utöver vad som äskades under fjärde huvudtiteln vid framläggandet av statsverkspropositionen. Det säger sig självt, att regeringen följer händelsernas utveckling med all möjlig uppmärksamhet, och det säger sig också självt, att skulle regeringen finna läget kräva extra åtgärder, så skall regeringen icke försumma att därom göra de nödiga framställningarna.

Till sist endast ytterligare ett par ord. Om man granskar de förslag, som här föreligga, finner man, att skillnaden mellan utskottsförslaget och regeringens förslag representerar en summa på något över en miljon kronor, och att skillnaden mellan utskottets förslag och högerreservanternas förslag representerar en summa av mellan sju och åtta miljoner. Det är alldeles klart, att för varje miljon mera, som ställes till förfogande, kan det ske en ytterligare anskaffning, men det är väl ingen, som vill göra gällande, att den ena miljonen eller de sju miljonerna betydja en sådan förändring i vår beredskap, som innefattar något mycket väsentligt. Förhåller det sig på det sättet, så förefaller det mig, som om man kunde överväga dessa ting lugnare. Alla äro lika intresserade av att Sverige under ett farligt läge förfogar över tillräckliga möjligheter att hålla sig utanför en konflikt. Det är den gemensamma utgångspunkten. Sedan skilja sig omdömena om hur mycket som kan krävas för detta ändamål och i vilken takt kraven i olika avseenden skola tillgodoses. Sådant läget är — jag upprepar det — anser regeringen intet skäl föreligga att göra några extra framställningar. I så fall skulle de redan ha varit gjorda. Skulle läget utvecklas i försämrande riktning, bör detta självklart ge anledning till nya överväganden, och regeringen kommer i det fallet liksom i andra att låta sig angeläget vara att befinna sig i den bästa kontakt med riksdagen.

Herr Kilbom: Herr talman! I denna debatt i förskott om militärfrågan kan det måhända hysas delade meningar om huruvida debatten bör läggas på en bredare bog eller ej. Jag tror emellertid, att den fullkomligt måttlösa agitation, som har förts från högerns sida för mycket kraftigt ökade militära utgifter, kan ge anledning till ett något utförligare bemötande och belysande av de synpunkter, som anförts.

Det borde icke behöva erinras om den gamla sanningen, att orsaken till krigsrustningarna är att söka i den kamp om marknader, som pågår mellan olika kapitalistgrupper. Däremot bör framhållas i detta sammanhang, att den rustningshets och propaganda för ökade rustningar, som nu pågår, alldeles särskilt är ett resultat av de nationalistiska diktaturer, som råda i Tyskland, i Japan och i Italien. På det håll, där man alldeles särskilt sneglar på förhållandena söder om Östersjön såsom efterföljansvärda, bör man måhända icke glömma bort, att till dessa förhållanden hör också denna hets för att ställa folken emot varandra. Krigsfaran har skärpts, och det är alldeles särskilt en följd av de nazistiska och fascistiska regimer, som råda i Tyskland och i Italien.

Hitlerregimen vill spränga de nuvarande förhållandena i Europa och bryta sönder den politiska jämvikt, som segrarna trodde sig skapa åren 1919 och 1920, och genomföra en ny landfördelning. Det är från det hållet, som man med andra ord nu går till offensiv. Å andra sidan, segerstaternas sida, för-

Ang. utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel. (Forts.)
klarar man sig ju vara fredsvänner, en fredsvändighet, som emellertid icke bottnar i någon annan önskan än att vidmakthålla det nuvarande systemet, i ro få smälta det rov, som gjordes under det sista kriget. Dessa länders ståndpunkt blir därför icke heller något annat än en förberedelse av det kommande kriget.

Jämsides med kapprustningarna pågår ju den ena konferensen efter den andra. Man vill vinna andrum. Det drives förhandlingar och göres ministerbesök. Kanske skulle vi nu i förbigående sagt, då det har annonserats ett sammanträde i frågan i övermorgon, kunna få besked om i vad mån vissa ministerbesök här i Stockholm ha haft för samband med dessa historier.

Talet om samförstånd, om likaberättigande, om Hitlers ära och allt detta är ingenting annat än camouflager för vem som i nästa krig skall stå på vems sida eller vilken som nästa gång skall vara vilkens bundsförvant.

(Kanske jag kan lugna mig, herr talman, till dess de högljudda personer i kammaren ha slutat, som finna det nödvändigt att deltaga i debatten på sitt sätt?)

I centrum för kampen för freden står alltjämt Sovjetunionen. Just från denna bänkrad, herr talman, krävdes för några år sedan av en av regeringens nuvarande ledamöter, att Sverige skulle ingå en non-aggressionspakt med Sovjetunionen. Det hade varit på sin plats, om man hade meddelat oss, varför det blev så tyst med det kravet, sedan regeringsbytet ägt rum. Sovjet har ingen orsak att vilja krig, det vill i fred uppbygga socialismens system, men dess metoder att arbeta för krigets hindrande ha *förändrats*. Från den roll Sovjetunionen spelade för något år sedan, då den appellerade till alla världens folk, till *arbetarklassen i alla länder*, om avrustning, understödd för övrigt i denna kammare av socialistiska partiet, här bekämpad av det nuvarande regeringspartiet och ute i landet av kommunisterna, vänder sig sovjetregeringen i dag till de olika *imperialistiska regeringarna* eller rättare sagt till en del av dessa imperialistiska regeringar och till Nationernas förbund med framställningar om »samarbetet». Det har sagts utan att möta motsägelse, att dessa hänvändelser i visst fall ha fört till icke bara politiska allianser utan till *militärt bundsförvantskap*. En sådan politik underlättar i det långa loppet *icke* freden. Den skärper motsättningarna i Europa precis likadant som skedde före 1914. Läget i dag påminner för övrigt icke blott i stort utan i många detaljer om läget före världskriget. Denna allianspolitik, som delar upp Europa och världen i huvudsak i två med varandra rivaliserande grupper, *splitrar också arbetarmassorna och förlamar deras handlingskraft*, icke minst därför att det väcker illusioner om de — för att citera ett känt uttryck — mot Sovjetunionen vänskapliga regeringarnas karaktär. Vi vilja visst icke sätta likhetstecken mellan den tyska regeringens politik och regeringarnas på andra sidan, men det vore ett stort misstag, om arbetarmassorna ett ögonblick skulle hänge sig åt illusionen, att segermakterna från 1918 nu representera freden, att de icke företräda imperialistiska intressen. De arbetande massorna är det enda effektiva stödet mot kriget. Den internationella socialismen måste bringa sin paroll och sin politik i samklang med massorna fredsvilja — det är för övrigt en glädje för oss att kunna konstatera, att denna fredsvilja finnes långt utanför de arbetande klasserna. Det är en förbrytelse att på ena eller andra sättet, såsom nyss vitnats om från regeringsbanken, söka få massorna att understödja de grupper och strävanden, som i dag kräva måttlösa rustningar och i nästa etapp föra till staternas krig mot varandra. Vem är det, som skall arbeta för freden, för den händelse arbetarklassens fackliga ekonomiska och politiska organisationer deltaga i och låta binda sig vid rustningspolitiken?

Ang. utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel. (Forts.)

Här i Sverige kräver man nu ökade rustningar från herr Meyerhöffer och till herr Österström — förlåt, herr Österström bör ju icke orättvist stå som flygelman — och till den socialdemokratiska regeringen. Statsministern har ju nyss vittnat om, visserligen under motivering att kostnaderna ha stigit, huru som vårt flygvapen har fått 70 procent utöver den kostnadsram, som tidigare uppdragits. Är det emellertid icke anledning att vara rätt misstänksam mot alla dessa strävanden redan av det skälet, att de äro så brokiga? En del förklara, att det endast gäller skydd för landets neutralitet och demokrati, men på andra håll låter det icke riktigt på samma sätt. Vem vill garantera exempelvis för herr Meyerhöffers tvättakta demokratiska sinnelag, han som icke blott sneglar utan med hela ögonen tittar på förhållandena i Berlin såsom mönstret för oss här hemma? Vem garanterar för att ett svenskt militärväsen, mer eller mindre stort, i en eventuell konflikt icke kommer att användas såväl inom som utom landets gränser? Den socialdemokratiska regeringen har ju beträtt vägen, den senare vägen, något som åtminstone socialdemokraterna icke tidigare medverkade till. Under Memelkonflikten skickade man icke svenska trupper utom landet.

Den militaristiska agitationen är så mycket mera misstänkt, som de flesta av oss förvisso icke hava glömt aktivistrumlet före, under och efter 1914 och händelserna i samband därmed. När man i de avslöjanden om alla dessa machinationer, som sedan dess ha gjorts i diverse memoarer, icke minst från de finska aktivisternas sida, har fått svart på vitt på att svenska stats tjänstemän, regeringsledamöter och högt uppsatta personer spände sig för strävanden för *Sveriges indragande i kriget*, då frågar jag: Är det icke anledning att på nytt ställa frågan vad de herrar, som nu vilja sträcka ett finger åt det ökade rustningskravet, ha för garantier för att det icke blir på samma sätt i fortsättningen?

Men för övrigt, om vi ett ögonblick göra det tankeexperimentet, att det nu verkligen är fråga om att bevara Sveriges neutralitet eller med andra ord att fullständig enighet råder därom, att svenskt militärväsen icke skall användas för något annat än detta och för kamp mot ett eventuellt anfall från den tyska nazismens sida, alltså för den borgerliga demokrati, så må ju herrarna förlåta oss, om vi vilja ha reda på vilket upprustningskrav, som är det riktiga. Är det herr Österströms motion, som representerar den riktiga ståndpunkten i det betänkande, som i dag föreligger, eller är det herr Westmans ståndpunkt eller är det herr Johanssons i Fredrikslund och herr Lindmans? Eller är det den ståndpunkt, som herr Wohlin i första kammaren nyss har intagit genom sin interpellation, herr Wohlin, som i höstas sattes in i den kammaren på socialdemokratiska röster i Örebro län? Men varför hålla oss till lekmännen? Varför icke övergå till alla de sakkunniga, som Lloyd George så träffande karakteriserat i den del av sina krigsminnen, som är översatt till svenska, herrar officerare och militärer, som han konstaterar aldrig äro ense om något och aldrig ha en gemensam linje, och som i det stora kriget enligt hans uppfattning skulle ha fört England till undergången, om icke lekmännen hade ingripit. Lloyd George's krigsminnen utgöra en verkligt givande lektyr för sakkunskapen. Vilken av de sakkunnigas ståndpunkter är det, som är den riktiga? Är det arméns ståndpunkt eller är det flottans ståndpunkt? Därom antar jag att vi kunna få besked från statsutskottet, som ju i någon mån åtminstone representerar i varje fall marin sakkunskap. Eller är det flygvapnets ståndpunkt? Tycka icke herrarna, att det är en liten smula förmätet att komma till svenska folket och säga: »Var så god, nu skall ni bevilja så och så många miljoner till», och att göra detta, innan herrar sakkunniga, vilkas omdömen ju äro höjda över all debatt, själva ha kunnat enas inbördes om vad

Ang. utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel. (Forts.)

de finna vara riktigt och naturligt? Alla de starka ord, som från detta håll och från deras representanter här i kammaren talas om orimligheten av kravet på avrustning i nuvarande tider, borde vara tämligen överflödiga, om herrarna ville titta sig i spegeln och undersöka vad ni själva representera.

Från vår grupp har upprepade gånger under denna riksdag påtalats den oklarhet, för att nu icke använda ett annat uttryck, som har omgivit regeringens politik, då det har gällt vissa händelser ute i Europa. Jag hoppas, att det blir tillfälle i övermorgon att komma till klarhet på den punkten. Men redan här må kunna sägas ut, att varje som helst försök, från vilken grupp det vara månne, att driva något annat än *neutralitetspolitik* i ordets bokstavigaste och striktaste bemärkelse från svenska makthavandes sida måste resa mot dessa makthavande förvisso en mycket, mycket övervägande del av landets befolkning. En neutralitetspolitik emellertid, som icke löper i kölvattnet efter vissa imperialistiska strävanden vare sig i Östersjön eller annorstädes, en neutralitetspolitik, som — gärna det — går emot de strävanden, vilka äro orsaken till den nuvarande kapprustningen, är vad man har att föra.

Man har sagt till oss här, att det gäller att försvara demokratien i Sverige. Javäl, vi vilja icke sticka under stol med, att vi finna det nuvarande tillståndet i Sverige, det politiska och författningensliga tillståndet — må vi understryka det — bättre än tillståndet i Tyskland. Men vem är det, som vill garantera för, att det nuvarande svenska militärväsendet är skyddet för denna borgerliga demokrati? Det var icke så länge sedan man omvittnade, att läget i den svenska officerskåren och delvis underofficerskåren bra mycket vittnade om andligt kusinskap med de makthavare, som regera söder om Östersjön. Och det har icke givits något bevis för och lär heller icke kunna ges, att det har blivit i stort sett annorlunda. Detta är ett ytterligare argument för den gamla socialistiska ståndpunkten att bekämpa varje anslag till militärväsendet, vädja till massorna själva såsom den enda garantien för freden, en ståndpunkt, som det socialistiska partiet alltjämt intager.

Då nu frågan uppenbarligen kommer åter inom någon tid, sannolikt nästa år, borde vi kanske också kunna begära att få besked om, huruvida icke avsikten är att även på detta område driva likriktad politik, höll jag på att säga, i de tre skandinaviska staterna. I en militärdebatt, som nyligen hölls i det norska stortinget, yttrade den nye norske utrikesministern, att Norge och dess regering ginge in för ett neutralitetsvärn. Och kort efter ägde en omröstning rum, i vilken icke bara arbetarpartiets representanter utan också den norska vänstern — herr Österströms meningsfränder, fast detta var på andra sidan Kölen, vilket kanske bör tilläggas — röstade mot varje förslag om ökning av militärbördorna. Det är annorlunda än i Sverige, där med socialdemokraternas medgivande två år å rad man har genomfört väsentliga förhöjningar av militärutgifterna, för övrigt insmugglade under en huvudtitel, där de icke höra hemma, och annorlunda än i det Sverige, där man nyss omvittnade, som sagt, hurusom flygvapnets utgifter höjts sedan 1925 med 70 procent över då angiven ram, och där man från statsministerns sida förklarar, att man räknar med en eventuell ytterligare utökning. I en tidigare debatt vid årets riksdag har statsministern för övrigt förklarar att det kommer att bliva, som han kallade det, obehagliga fakta, det kommer att bliva ökade militärutgifter.

När man i Norge går in för bara ett neutralitetsvärn, som betingar, som herrarna veta, många tiotal miljoner kronor mindre, långt under hälften av de svenska kostnaderna, och när man i Danmark går in för militärutgifter, som icke heller äro på långt när hälften så höga som de svenska, trots att åtminstone Danmarks militärpolitiska läge är *vida farligare än det svenska*.

Ang. utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel. (Forts.)

vad är det då för principer, som ligga till grund för den svenska regeringens och den svenska socialdemokratiens ståndpunkt i denna fråga?

Vi veta ju sedan två tidigare riksdagar, att försvarsministern icke svarar på detta. Jag vet icke av vad skäl. Då nu statsministern gått ut, lär det således icke i dag finnas några utsikter att få något svar på denna fråga.

Det är nödvändigt att söka på nytt mobilisera den svenska arbetarklassen mot den politik, som propageras från yttersta högern och vinner visst stöd från regeringen, *mot det rustningsraseri*, i vilket också Sverige håller på att dragas in, och för den gamla socialistiska ståndpunkten, som innebär, att man icke vill bevilja några medel till ett militärsystem, som, när det kommer till kritan, kommer att användas mot arbetarklassen i eller utom landet. Detta må sägas utan att man därmed ansluter sig till några rent pacifistiska synpunkter och utan att man på något sätt bestrider positiv försvarsvilja, då det gäller folkets och de breda lagrens intressen.

Jag kommer, herr talman, på den punkt där det är lämpligt, att i princip yrka avslag på fjärde huvudtiteln.

Herr Ossbahr: I sitt anförande ville uppenbarligen hans excellens herr statsministern göra gällande, att det icke vore så illa beställt med vårt försvarsväsen, som herr Lindman på högerpartiets vägnar framhållit. Hans excellens herr statsministern ville, om jag fattade honom rätt, också påstå, att 1925 års försvarsordning i stort sett blivit intill denna dag upprätthållen och icke allvarligt beskuren eller försvagad. Hans excellens anförde därvid några exempel till stöd för detta sitt påstående, men jag skulle för min del vilja erinra om några andra exempel, som tydligt och klart visa, vilken allvarlig beskärning vårt försvar undergått och att sålunda den en gång beslutade försvarsordningen icke blivit upprätthållen eller ens fullt genomförd.

Jag vill därvid erinra om exempelvis de så kallade engångskostnaderna för materielanskaffning, enligt 1925 års försvarsordning. Som åtminstone en del av de närvarande torde erinra sig, ansågs vid antagandet av denna försvarsordning en viss materielanskaffning vara behövlig för att skänka hären den utrustning och beväpning, som ansågs nödvändig. Man fastställde detta belopp till omkring 22.63 miljoner kronor, varvid man dock pressat de militära myndigheternas äskanden ned till det, som den nuvarande statsministern, dåvarande chefen för försvarsdepartementet, år 1925 karakteriserade såsom »oundgängligen nödvändigt». Med hänsyn emellertid till detta anslags stora kostnadsram beslöts, att större delen av anslaget skulle fördelas på en period av 10 år med en årskvot på i runt tal 2.1 miljoner kronor. Dessa årskvoter utgingo också till en början, men redan 1932 beslöt man att vidtaga ganska allvarliga beskärningar. Jag vill påpeka, att exempelvis årskvoten för artillerimateriel, som utgör 1,918,800 kronor, år 1932 beskars med ungefär 1,000,000 kronor. Sedermera har man för varje år fortsatt på den då inslagna vägen. I stället för att i år, i stort sett åtminstone, den sista årskvoten för denna materielanskaffning borde av riksdagen hava utanordnats, återstår beträffande artillerimateriel omkring 4,857,000 kronor. Därjämte återstå åtskilliga hundra tusentals kronor beträffande ingenjörmateriel, intendenturmateriel, veterinär- och sjukvårdsmateriel. I stället för att i år begära åtminstone årskvoterna, föreslår Kungl. Maj:t allenast tillhoppa 775,000 kronor. När man ser en sådan sak och när man vidare finner, att materielanskaffningen egentligen borde hava kommit till stånd samtidigt med försvarsordningens antagande och endast uppsköts på sätt som skett med hänsyn till kostnadsramen, måste man finna det vara utomordentligt allvarligt, att denna redan i och för sig långa tid av 10 år måste än ytterligare utsträckas med kanske ett flertal år.

Ang. utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel. (Forts.)

Ser man detta, kan man icke annat än finna, att 1925 års försvarsordning icke blivit upprätthållen på det sätt, som här gjorts gällande.

Jag skulle också kunna påpeka ett annat anslag, nämligen anslaget till flottans krigsberedskap och övningar. Detta anslag utgör i normala fall i runt tal 4.5 miljoner kronor, men 1933 beskars anslaget avsevärt. Man tog bland annat i anspråk 2,000,000 kronor, som av de militära myndigheterna avsetts för att upplägga ett förråd av brännolja för flottans fartyg, eftersom dessa i allt större utsträckning övergå till oljeeldning. Genom besparingar på den så kallade bränsletiteln hade därvid en reservation till detta belopp uppkommit. De marina myndigheterna avsågo att åstadkomma nämnda ur krigsberedskapssynpunkt synnerligen värdefulla uppläggande av ett dylikt förråd, men detta omöjliggjordes genom de åtgärder, som vidtogos, och man nedskar dessutom beloppet än ytterligare, så att årsanslaget vid 1933 års riksdag de facto fastställdes till ett belopp, som vida understeg 1,000,000 kronor i stället för att normalt uppgå till 4,510,000 kronor. För de följande budgetåren har man även beskurit detta anslag med omkring 700,000 kronor per år. Detta är dock ett anslag, som skall och bör tillgodose krigsberedskapssynpunkten, och när man beskär anslaget, har man icke heller på denna punkt vare sig upprätthållit eller genomfört 1925 års försvarsordning.

Jag skulle också kunna påpeka frågan om Gotlands infanterikårs motorisering. Detta infanteriförband är enligt 1925 års försvarsordning avsett att motoriseras, men man har icke anskaffat sådan motormateriel, att denna motorisering till någon avsevärd del blivit genomförd.

Granskar man fjärde huvudtiteln och försvarsordningen närmare, kommer man nog till den uppfattningen, att man icke under de senare åren upprätthållit 1925 års försvarsordning. Man har ännu mindre givit kompensation för alla beskrifningar, som vidtagits år efter år, och ännu mindre vill man i år komma med någon som helst förstärkning av denna försvarsordning. Detta måste dock betraktas såsom ganska märkligt med hänsyn till den bakgrund, varemot 1925 års försvarsordning antogs. Då framhölls uttryckligen, att denna försvarsordning skulle vara av så elastisk beskaffenhet, att därest förhållandena i världen bleve allvarligare, än vad de då voro, en anpassning uppåt skulle kunna ske och en förstärkning av försvaret sålunda genomföras. 1925 års försvarsordning antogs under särskilt gynnsamma utrikespolitiska förhållanden, men i den dag som i dag är befinna vi oss under trycket av helt andra politiska förhållanden i världen. Det borde vara angeläget för den »ansvarskännande demokratin», vars »egen försvarsordning» det gäller, att upprätthålla denna försvarsordning till och med under lika ljusa tider, som rådde vid dess antagande. Det borde vara så mycket mera angeläget för denna »ansvarskännande demokrati» att i allvarliga tider begagna och utnyttja den möjlighet, som finnes till »anpassning uppåt» genom den så kallade elasticiteten hos denna försvarsordning. Allt detta har man emellertid icke gjort, utan man försöker att bortse från de realiteter, vari vi för närvarande befinna oss. Man borde dock icke kunna göra gällande, och om jag fattade hans excellens herr statsministern rätt har han icke heller så påstått, att man icke skall beakta allvaret ute i världen. Denna allvarliga situation har ock vitsordats tillräckligt kraftigt även från ledamöter av regeringen, och de påminnelser, som man erhållit från de militära myndigheternas sida, borde i varje fall hava tillräckligt tydligt och klart sagt ifrån, vilken situation som för närvarande är rådande.

Hans excellens herr statsministern menade emellertid, att det icke skulle vara någonting väsentligt, som det här rörde sig om, utan att allt väsentligt redan vore av Kungl. Maj:t iakttaget i Kungl. Maj:ts proposition. Vad därut-

Ang. utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel. (Forts.)

över äskades betydde enligt statsministerns uppfattning uppenbarligen icke så särdeles mycket, och han framhöll, att det icke vore ur krigsberedskapssynpunkt något betydelsefullt. Jag måste fråga mig, om verkliga chefen för generalstaben, chefen för marinstaben och chefen för flygvapnet skulle komma med de allvarliga erinringar och framställningar, som gjorts, om de icke ansåge, att just dessa framställningar vore av en väsentlig betydelse för krigsberedskapen och dess höjande.

Jag vill erinra därom, att riksdagen i den situation, vari den nu befinner sig, icke kan undgå att taga sitt ansvar i denna fråga med en hänvisning till hans excellens herr statsministerns deklaration, att han icke ämnar framlägga för riksdagen någon ytterligare proposition angående försvarsanslagen. Riksdagen har nämligen i stort sett möjlighet att taga ställning till de av de militära myndigheterna framlagda förslagen, ty deras äskanden innehållas till en del i högerpartiets motion från januari och praktiskt taget till den återstående delen i den av mig jämte tvenne andra ledamöter av kammaren väckta motionen. Man kan sålunda icke hänvisa till den omständigheten, att man icke beretts möjlighet och tillfälle att taga dessa frågor under bedömande.

Det är beklagligt, att under tider som dessa och då andra länder vidtaga extraordinära åtgärder för sitt försvars stärkande, vi här skola ställa oss praktiskt taget indifferent. Man hänvisar ständigt till den sittande och arbetande försvarskommissionen, och varje försök till en förstärkning i avvaktan på denna kommissions resultat avvisas hela tiden med talet om att man icke bör skapa vad man kallar för ett provisorium. Jag vill erinra om, att man för en hel del år sedan i avvaktan på den då arbetande försvarsrevisionen ingalunda var obenägen att skapa ett provisorium. Då ansåg man icke, att några formella hinder stode i vägen för upprättandet av ett dylikt. Men den gången gällde det ett provisorium i försvagande riktning, och därför kunde man vara med om saken. Nu gäller det en förstärkning av försvaret, man må kalla det provisorium eller icke, och då anser man sig, trots situationen, förhindrad vidtaga några åtgärder.

Det borde annars under förevarande förhållanden varit riksdagen så mycket mera angeläget att verkligen fästa avseende vid de äskanden och framställningar, som gjorts från de militära myndigheterna, som dessa militära myndigheter nedpressat dessa sina äskanden till vad de ansett vara ett minimum ur krigsberedskapssynpunkt. De hava gått ned så långt sig göra låter och till och med fördelat en del av dessa krav på 2 à 3 budgetår. Under dessa förhållanden borde icke riksdagen ställa sig så avvisande som här skett.

Genom såväl hans excellens herr statsministerns som herr Pehrssons i Bramstorp anförande gick som en röd tråd den uppfattningen, att ännu har icke något verkligt allvarligt inträffat. Skulle detta verkligen ske, vore det naturligtvis i sin ordning, att riksdagen då toge ställning till problemet och att riksdagen och Kungl. Maj:t då i förening vidtoge erforderliga åtgärder. Jag vet icke, hur långt det skall behöva gå här i landet, för att det skall kunna sägas, att något verkligt inträffat, som kan föranleda en förstärkning av vårt försvar. Man gick ut ifrån år 1925, att därest förhållandena i världen bleve allvarligare en »anpassning uppåt» skulle kunna ske. Förhållandena i världen äro i dag helt annorlunda än för 10 år sedan, men det oaktat finner man intet, som kan föranleda en förstärkning av vår försvarsordning. Kanhända situationen skall bliva än allvarligare än år 1914, då man till och med i juli månad, nämligen så sent som den 21, icke ansåg läget i världen vara av den beskaffenhet, att man behövde hysa någon som helst oro. Jag hänvisar till de uttalanden, som gjordes den 21 juli av en blivande statsminister, och även till de motioner, som från socialdemokratiskt håll väcktes den 7 juni

Ang. utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel. (Forts.) nämnda år. Det kan hända, att det blir så dags, när man övergår till att besluta. Vill man verkligen vidtaga effektiva åtgärder, som kunna utgöra ett skydd i allvarliga situationer, böra dessa åtgärder vidtagas i tid och icke först sedan något verkligen inträffat och hänt.

Hans excellens herr statsministern reagerade mot herr Lindmans svartmåling av förhållandena inom försvarsväsendet och ansåg, att det vore en allvarlig omständighet ur utrikespolitiska och allmänpolitiska synpunkter, att man på detta sätt gjorde gällande, att vårt försvar icke vore så effektivt, som det borde vara. Det kan emellertid hända, att det bleve en ännu allvarligare situation för vårt land, om man icke med iakttagande av föreliggande brister inom försvaret verkligen sökte upphjälpa dem och höja försvarsberedskapen. Jag måste finna det i dessa tider beklagligt, att man här i den svenska riksdagen icke vill vidtaga de åtgärder, som av de militära myndigheterna föreslagits. Annars brukar man icke spara, då det gäller beviljandet av anslag både till det ena och andra ändamålet. Man har under de sista åren också haft mycket rikliga tillfällen att tillgodose försvarskraven, därest man velat utnyttja de möjligheter, som förefunnits, icke minst med hänsyn till de belopp, som anslagits till arbetslöshetens bekämpande. Andra områden ha blivit rikligen tillgodosedda, men försvarsväsendet har allenast försvagats.

Det förefaller mig, som om försvarsproblemet icke vore en realitet för vare sig den svenska riksdagen eller för en stor del av det svenska folket. Man betraktar denna fråga som någonting av mer eller mindre teoretisk natur. Man betraktar det som ett spörsmål, som man kan diskutera men som icke kräver och fordrar en verklig handling. Det är möjligen naturligt mot den bakgrunden, att det svenska folket icke har fått pröva på, vad det verkligen vill säga att förlora sin frihet. Men vi borde dock kunna taga någon lärdom av den omständigheten, att andra folk och nationer, som förlorat sin frihet, icke skytt att bringa de allra största offer för att återförvärva denna förlorade frihet. Vi däremot äro ytterligt obenägna att bringa de allra minsta offer för att söka bevara den frihet, som varit vår under århundraden. Man tager det likasom icke riktigt på allvar, men det kan hända, att den dag kommer, då man, vare sig man vill eller icke, verkligen måste taga hela denna fråga om vårt försvar på allvar.

Hans excellens herr statsministern talade under årets remissdebatt om den trygghetskänsla, som vore en nödvändig förutsättning för varje individs existens. Han framhöll också, att hela folket går före den enskilde individen. Om emellertid den enskilde individen fordrar trygghetskänsla, så fordrar också hela landet och folket en sådan trygghetskänsla, men då man kommer till den sidan av saken, är man icke lika benägen att bevilja de medel, som erfordras.

Jag skulle till sist endast vilja beröra en fråga, som hans excellens herr statsministern i sitt anförande något vidrörde. Han vände sig mot herr Lindmans omnämnande av det läge, vari vår bombplansanskaffning kommit. Statsministern förmenade, att ingenting allvarligt i detta hänseende inträffat. Han förklarade, att avtal skulle kunna träffas, och han framhöll, att någon »ytterligare» försening icke skulle behöva befaras. Jag måste fråga mig, om läget verkligen är så tillfredsställande i detta hänseende, som hans excellens herr statsministern ville göra gällande. Det intrycket får man icke, när man läser den framställning, som cheferna för marinstaben, generalstaben och flygvapnet gjort den 9 april innevarande år, sålunda under gårdagen. Däri heter det, att »med hänsyn till den tid, som kräves för provs verkställande, sedan dessa flygplan levererats, och för serietillverknings ordnande inom landet, komma ett flertal år att förflyta, innan bombförband kunna disponeras. Under hela

Ang. utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel. (Forts.)

denna tid skulle riket sålunda praktiskt taget vara i fullständig avsaknad av ett försvarsmedel, som i ett kritiskt läge synes oundgängligt för neutralitetens tryggande och för att underlätta förandet av en självständig svensk politik». I denna skrivelse erinras också om att verkställigheten av de beslut, varom herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet tidigare upplyst, fördröjts. Det må vara sant, att ett avtal i detta hänseende måhända nu kan komma att slutas, men genom att ett avtal ingås, äro icke flygplanen levererade. Det kan, som framgår av denna skrivelse, dröja ännu en mycket avsevärd tid. Vore läget i denna fråga så tillfredsställande, som hans excellens herr statsministern ville göra gällande, torde dessa tre ansvariga militära myndigheter säkerligen icke ha inkommit med sin framställning till Konungen under gårdagen.

När man läser och tar del av alla de framställningar, som från de militära myndigheternas sida gjorts, kan man sannerligen icke säga, att det här rör sig om några mer eller mindre bagatellartade frågor. Det är icke något oväsentligt, om de militära myndigheternas krav till större delen bli tillgodosedda eller icke. Ty vore de så oväsentliga, som herr statsministern ville göra troligt, skulle dessa militära myndigheter säkerligen icke ha vidtagit de extra ordinära åtgärder, som nu skett.

Med hänsyn till det ställningstagande, som andra kammaren redan de facto gjort genom de deklarationer, som avgivits från socialdemokratiskt håll och från bondeförbundshåll, är det självfallet uteslutet, att kammaren skulle beakta dessa de militära myndigheternas krav och påpekanden, och det är uteslutet, att kammaren skulle komma att ansluta sig till de yrkanden, som framlagts i högerpartiets motion och i den av mig väckta motionen, vilka, som jag nämnde, tillsammans i stort sett tillgodose dessa myndigheters krav. Det skulle under sådana förhållanden vara ganska meningslöst av mig att på den ena punkten efter den andra uppträda och yrka bifall till dessa framställningar. Jag får därför inskränka mig till att på en eller annan punkt beröra en ensaka fråga, men jag kan i alla fall icke underlåta, herr talman, att under denna debatt åtminstone i princip yrka bifall till de framställningar, som gjorts i min motion.

Herr **Andersson** i Rasjön: Det är icke min avsikt, herr talman, att yttra mig om de olika anslagsbeloppen i den nu till behandling föreliggande huvudtiteln. Utskottsutlåtandet visar ju att det funnits i hög grad delade meningar inom utskottet. Det är tydligt, att dessa meningsskiljaktigheter också äro för handen i riksdagen, och det är ju beklagligt, att desamma skola strikt följa partilinjerna. Det bådar icke så särdeles gott för möjligheten att i fortsättningen, som en talare här yttrat, avpolitisera försvarsdiskussionen. Jag vill också säga som min uppfattning, att det sätt, på vilket den siste ärade talaren här uppträtt, och så som man från hans partis sida försöker utnyttja de militära myndigheternas aktion, bådar icke heller gott för möjligheten att i fortsättningen få en uteslutande saklig behandling av försvarsspörsmålet.

Jag har begärt ordet i anledning av den principdiskussion, som upprullats här genom herr Lindmans anförande och särskilt i anledning av hans framkastade antydan att han framdeles under debatten skulle återkomma med ett yrkande om återremiss av hela fjärde huvudtiteln. Jag kan svårligen i likhet med åtskilliga talare, som förut yttrat sig, se, vad en dylik återremiss skulle tjäna till. Den siste ärade talaren medgav ju, att större delen av de krav, som rests från den militära ledningens sida, redan varit föremål för statsutskottets behandling, då samma synpunkter varit framförda i de motioner, som från högerhåll väckts redan vid riksdagens början, och ingen lär påstå, att

Ang. utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel. (Forts.)

de yttre förhållandena, den utrikespolitiska situationen, så förändrats under de sista dagarna, att det skulle motivera en så extra ordinär åtgärd som återremiss till utskottet av en hel huvudtitel. Det finns väl ingen, som tror, att resultatet av en ny utskottsbehandling av fjärde huvudtiteln skulle bli ett annat om några dagar eller någon vecka, än vad det blivit i förra veckan och som framgår av det utlåtande, som här föreligger. De sakliga förutsättningarna för utskottets bedömande måste i allt väsentligt bli desamma. Det föreföll, som om herr Lindman räknade med att ett beslut om återremiss av fjärde huvudtiteln skulle verka lugnande på de många i landet, som hysa oro med hänsyn till omfattningen av våra militära försvarsanstalter. Jag anser, att en sådan effekt är högst tvivelaktig. Sannolikt skulle man genom en sådan åtgärd väcka oro på många håll, och jag tror icke, att man stillar några farhågor genom att vidtaga en sådan åtgärd här i dag. Såvitt jag kan se, finns det således ingen anledning att i det läge, vari frågan nu befinner sig, uppskjuta avgörandet beträffande försvarsanslagen.

Vad så behandlingen av denna fråga i fortsättningen beträffar, vill jag meddela, att jag kommer att rösta för utskottets förslag i alla punkter. Jag tror icke, att det, såsom herr Lindberg och herr Kilbom här sökte göra gällande, kan vara befogat att påstå, att man därigenom skulle inlåta sig på att deltaga i någon kapprustning. Skillnaden mellan de belopp, som föreslås i utskottsmajoritetens förslag, och de belopp, som regeringen äskat, är icke på långt när så stor, att man därigenom markerar någon principiell ståndpunkt i det ena eller andra hänseendet. Då är ju skillnaden större mellan utskottets förslag och högerreservationens.

Herr Pehrsson i Bramstorp berörde i sitt anförande försvarsfrågan i dess större sammanhang, och han uttalade därvid en förhoppning om att arbetet inom försvarskommissionen skulle bedrivas i sådan takt, och resultatet kunde föreligga i så god tid, att försvarsfrågan skulle kunna föras fram vid 1936 års riksdag. Jag ber att i alla delar få instämma i vad han därvidlag yttrat. Det borde väl ligga i alla partiers intresse att så fort som möjligt få denna fråga upp till prövning i hela dess vidd. Det kan icke vara till gagn, att såsom nu här sker i dag, skärmytslingar äga rum på punkt efter punkt beträffande saker, där det måhända, sedan försvarskommissionens förslag framlagts, kommer att råda enighet mellan olika huvudlinjer. Framför allt kan det icke vara till gagn för vårt försvar, att detta interimistiska tillstånd skall fortvara längre. Jag vill framhålla, att jag då ingalunda ser detta spörsmål ur partipolitisk synpunkt. Det är uppenbarligen omöjligt att i närvarande stund göra några kalkyler angående vilket parti som skulle profitera av att valrörelsen år 1936 baserades på försvarsfrågan. Därom vet ingen något i denna stund, och det är också att hoppas, att några spekulationer icke finnas i den vägen på någon sida. Jag räknar med, att man ser spörsmålet sakligt på alla håll, och gör man det, borde man vara ense om att göra allt, vad göras kan, för att få försvarskommissionens betänkande fram på riksdagens bord 1936. Jag hoppas, att debatten här i dag åtminstone skall giva det resultatet, att det står klart för såväl försvarskommissionen som för regeringen, att det är en allmän önskan, att försvarsfrågan kan lösas vid nästa riksdag.

Häruti instämde herrar *Carleson, Johanson* i Huskvarna, *Nilsson* i Stenberg, *Malmqvist* och *Olsson* i Rimforsa.

Herr Holmgren: Herr talman! När vi i riksdagens högerparti i vintras utarbetade vår försvarsmotion, utgingo vi från den förutsättningen, att vi icke skulle sönderbryta regeringens finansplan. Den undersökning, som vi före-

Ang. utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel. (Forts.)

togo, utvisade, att vi för försvarsändamål kunde avse ett belopp på omkring 10 miljoner kronor utöver det belopp, som av regeringen föreslagits. Bland alla de krav, som av de militära myndigheterna hade framlagts, utvalde vi de krav, som vi ansågo vara mest trängande. Vi tro oss sålunda i vår försvarsmotion stå på en synnerligen fast grund.

Som kammaren behagade observera och som vi nyss hörde, har herr Ossbahr på åtskilliga punkter kommit med krav utöver dem, som vi i motionen framfört. De krav, som herr Ossbahr framlagt, synas mig vara i hög grad nödvändiga, och det är endast den omständigheten, att vi icke kunnat se, hur vi skulle kunna finansiera de av honom ifrågasatta åtgärderna, som har förhindrat oss från att helt och hållet ansluta oss till herr Ossbahr. I den situation, som i dagarna inträtt, anser jag mig emellertid för min del icke kunna motsätta mig de av herr Ossbahr resta kraven. Även om en avspänning av oron i världen i enlighet med den uppfattning, åt vilken hans excellens herr statsministern gav uttryck, är möjlig, kvarstår i alla fall behovet av en förstärkning av vårt försvar. Icke kan en sådan förstärkning av vårt försvar, som här ifrågasättes, ge anledning till någon oro i världen. Fastmera kommer en åtgärd i sådan riktning att utåt giva bilden av ett frihetsälskande folk, som icke tål någon inblandning i sina inre angelägenheter. Sådant skapar respekt men hotar ingen.

Att regeringen kommer att följa denna liksom andra frågor med uppmärksamhet, är jag fullkomligt övertygad om, men enligt min uppfattning är situationen redan nu sådan, att regeringen bör lämna sitt uppmärksamma iakttagande och övergå till handling. Enligt min mening är det regeringens plikt att snarast för riksdagen framlägga en proposition i ungefärlig överensstämmelse med de krav, som av de militära myndigheterna i deras skrivelser i dessa dagar blivit resta.

Herr Ström: Herr talman! När den man, av vilken jag under min värnpliktstid inhämtat kunskaper i de militära mysterierna, nu deklarerat, att det icke skulle giva anledning till oro, om riksdagen ginge med på de krav, som ställts av de militära myndigheterna, utan att det endast skulle skapa respekt ute i världen, frågar man sig: tala icke alla militärer i alla länder på samma sätt? Man har anledning fråga herr Holmgren — jag känner igen talet från tidigare år — om icke alla militärer tala på precis samma sätt i alla tider. Och vad har det lett till? Jo, det har lett till, att framstående statsmän nu — det är icke mindre än tre eller fyra talare, som under debatten varit inne därpå — ha betecknat Europa som ett dårhus. Varför ha de betecknat Europa som ett dårhus? Är det därför, att man där avstått från alla rustningar efter världskriget. Nej, det är just därför, att man där fullföljt rustningarna i en sådan utsträckning, som aldrig tidigare. Just därför har Europa fått den beteckningen. Men ändå talar man om att det icke är någon anledning till oro, om anslagen till de militära rustningarna höjas med 10, 20, 100 eller 200 miljoner kronor. Det är just dessa omständigheter, som göra, att man måste fråga sig: vad är det för linje den nuvarande regeringen följer i denna fråga? Med bästa vilja i världen kan man icke utläsa någon linje ur det förslag, som här föreligger. Det har tidigare påpekats, att vi i det här landet ha en försvarsminister, som numera har tagit till sin förnämsta uppgift att tiga, och det är kanske klokt av honom att göra på det sättet, ty den ställning, som han nu intar, rimmar kanske illa med den ställning, som han intog, då han tidigare deklarerade: icke en man, icke ett öre till militarismen. Men det vore ändå anledning för regeringen, att för oss män i ledet tala om regeringens ställning till hela detta stora problem. Ty icke kan det väl vara meningen, att

Ang. utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel. (Forts.)

den stora skilljelinjen skall vara den miljon, som skiljer regeringens förslag från statsutskottets förslag eller de 7—8 miljoner kronor, som skiljer regeringen från högerens önskemål. Det är väl icke detta det gällt, när man ute på folkmöten talat om att socialdemokratien är avrustningsvänlig, medan högern däremot bestode av militärvurmare. Är det den där lilla skillnaden på 7—8 miljoner, som gör det ena partiet till militärvurmare och det andra till ett så utpräglat avrustningsvänligt parti? Jag kan icke föreställa mig, att det är så. Det vore anledning få reda på vad det egentligen är, som gör denna skillnad så stor.

Vi ha tidigare i dag behandlat ett annat statsutskottsutlåtande, nr 69, där statsutskottet konstaterade, att den politik, som man tidigare fullföljt här i landet, komme man konsekvent att fullfölja även i fortsättningen, så att det icke vore behöfligt med något svenskt initiativ i den riktning, som är angiven av motionären. Det hade vidare alltid varit ett svenskt önskemål, »att det arbete för universell och effektiv begränsning av de nationella rustningarna, som i förbundsaktens artikel 8 utlovas. utan dröjsmål igångsättes och med verklig kraft bedrives». Och sedan konstaterade utskottet, »att Sverige i överenstämmelse med dessa riktlinjer alltsedan oavbrutet arbetat för den allmänna nedrustningen såväl inom nedrustningskonferensen som vid förbundsför-samlingens möten och därvid sökt biträda varje praktisk och genomförbar åtgärd, som kunnat bidraga till ett mellanfolkligt samförstånd i denna fråga».

Huru är det egentligen med den saken? Antingen måste man taga bra liten hänsyn till de svenska önskemålen, eller också förefaller det, som om de, som hava att framföra dessa önskemål, vore så blygsamma, att de åtminstone icke på något sätt, som stör, framföra dessa önskemål inom vare sig Nationernas förbund eller avrustningskonferensen. Och resultatet av dessa ständiga strävanden till minskning av de militära rustningarna, vad har det blivit? Ja, det har blivit, att det för närvarande är en kapprustning som aldrig förr ute i världen. Man kan icke riktigt på allvar tro på att herrarna, som göra dessa deklARATIONER, äro så intresserade av denna nedrustning, när man ser herrarnas egna gärningar. Det går icke att gå ut och inbilla andra folk, att man är så intresserad av nedrustning, när den nuvarande socialdemokratiska regeringen på två år har höjt de militära utgifterna här i landet med ungefär 18 miljoner kronor. Vid 1933 års riksdag beslutade man en militärbudget, som slutade på 101.6 miljoner kronor. 1935 framlägger man en militärbudget, som slutar på 119.5 miljoner kronor. Det är alltså en ökning på två år med 18 miljoner kronor. Vad är det för linje, som man i detta fall fullföljer? Ja, icke är det den linje, som partikongressen anvisat, icke är det den linje herrarna fullfölja, som ni gingo ut i valrörelsen och lovade svenska folket att fullfölja, och icke heller den linje, som arbetarna här i landet önska, att ni skola fullfölja. Det går ganska dåligt med avrustningen enligt de förslag, som komma från den nuvarande regeringen. Och man tycker, att t. o. m. herr Meyerhöffer skulle vara belåten med utvecklingen, sådan den är, ty det är ju ett ofantligt krafttag att under knappa två år öka dessa utgifter med det belopp, jag nyss nämnde. Det är dessa omständigheter, som göra, att man icke kan taga deklARATIONEN om den ärliga nedrustningsviljan och arbetet därför på fullt allvar. Men just den omständigheten, att de, som skulle arbeta för nedrustningen i alla länder, nu i stället arbeta på detta sätt, det gör, att man icke tror så mycket på de socialdemokratiska deklARATIONERNA.

För övrigt kan man ju konstatera, att detta utskottsbetänkande om försvaret luktar kohandel lång väg. Det förekommer icke någon reell ståndpunkt på ett enda ställe i detsamma, utan det är ett vacklande hit och ett vacklande dit i alla de olika frågorna. Och var äro de stora linjer, efter vilka herr Pehrs-

Ang. utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel. (Forts.)

son i Bramstorp ansåg, att denna fråga skulle lösas? Man har all anledning fråga, vilka stora linjer är det som åsyftas? Är det de efter vilka man löste frågorna på våren 1933, kan jag för min del icke finna, att det var vare sig någon storhet eller någon reda i de linjer, man då tillämpade.

Nu har här statsministern deklarerat, att skillnaden mellan högerns förslag, statsutskottets förslag och regeringens förslag är synnerligen liten. Det gäller ju dessa miljoner, som jag tidigare talat om. Ja, är det på det sättet, så vore det angeläget att från socialdemokratiskt håll få besked om, vad det är, som skiljer de fyra stora partierna åt. Nu har man ju utlovat en lösning av denna fråga till 1936 års riksdag. Man vill tydligen icke, att folket i val skall få tillfälle att uttala sig angående dessa saker. Man vill göra upp saken dessförinnan. Sedan tycker man, att det är betydligt tryggare att gå ut till folket och vädja till dess stöd. Men det är ju icke så omöjligt, att folk kommer ihåg vad socialdemokraterna lovade 1932. Jag var med på en socialdemokratisk partikongress på våren 1932, och där voro alla eniga om att man skulle nedrusta. Det var bara fråga om, i vilket tempo nedrustningen skulle gå. Nu har man fullföljt detta på det sättet, att man hela tiden sedan dess upprustat. Var det på det sättet man skulle realisera den enhetliga mening, som då framfördes?

Då man ser de namn, som stå under detta statsutskottets utlåtande, har man även anledning framföra en annan synpunkt. Det är ju på det sättet, att man vid ett tidigare tillfälle här i riksdagen har diskuterat utländskt inflytande över rustningsindustrien här i landet. Och det förefaller åtminstone mig, som om det skulle vara t. o. m. rätt goda förbindelser mellan dessa företag, som vi då diskuterade om, och statsutskottet. Jag skulle vilja fråga den socialdemokratiska partiledningen, om det kan vara riktigt och rimligt, att man uppehåller sådana förbindelser mellan den avdelning i statsutskottet, som handlägger frågor om anslag till militära ändamål, och industriföretag, som man på detta sätt tidigare kritiserat, och om vilka det med rätta påstods, att synnerligen starkt utländskt inflytande gör sig gällande inom desamma. Det vore anledning få svar på den frågan, varför det skall finnas sådana förbindelser, och om det kan anses vara riktigt, att man även i fortsättningen tillåter dylika intima förbindelser med dessa företag.

Detta var några reflexioner, som jag här velat ge uttryck åt. Dessa reflexioner måste obetingat göras, när man läser det föreliggande utskottsbetänkandet. Vad man framför allt kräver att få veta är regeringens verkliga ståndpunkt i denna fråga. Och när man icke kan få något svar på den frågan, så verkar det, som om regeringen icke skulle vilja lämna något svar på en fråga, som folket här i landet allmänt ställer. Under sådana förhållanden finns det ju ingen anledning att gå in för något annat yrkande än det, som tidigare här framförts om avslag på hela denna huvudtitel.

Herr Lindman: Herr talman! När jag åhörde statsministerns anförande i debatten, vilket ju formade sig som en replik emot mitt första yttrande, så måste jag säga, att hela hans anförande föreföll ganska matt. Det föreföll också, som om intresset för de frågor, vi här hava att behandla, var mycket ringa.

Statsministern ansåg att börja med, att det icke var lämpligt att nu upptaga en allmän debatt i denna fråga. Ja, varför skulle man icke upptaga en allmän debatt i denna fråga, när man har klart för sig, att förhållandena ute i världen äro sådana, att man på alla håll och kanter vidtager särskilda åtgärder i detta avseende. Då är det väl icke underligt, om man upptar en debatt om dessa saker även i vår riksdag. Men statsministern gjorde ett uttalande, som

Ang. utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel. (Forts.)
i alla fall är förtjänt av att man tager fasta på det, då han sade, att vi väl ändå alla äro berörda av denna oro, d. v. s. den oro, åt vilken jag givit uttryck. Mot detta bör man se vad som sedermera yttrades om att ingenting bör åtgöras. Statsministern varnade, herr talman, för en mentalitet, som utgår ifrån, att världen skulle gå mycket hårda öden till mötes. Detta är ju en subjektiv uppfattning. Men nog skulle det enligt min mening varit mera lugnande, om statsministern hade kunnat stödja sig på någonting mera än blotta förhoppningen om att det rådslag, som under de närmaste dagarna skall hållas nationerna emellan, icke skall komma att leda till några för den freden ödesdigra beslut.

Vidare menade statsministern, att denna fråga skulle upptagas i utrikesnämnden om ett par dagar. Då jag hörde detta, gjorde jag genast den reflexionen, att om man anser frågan vara av den beskaffenhet, att den bör upptagas i utrikesnämnden, varför har man då icke givit utrikesnämnden meddelande i saken, innan denna debatt går av stapeln? Och kan man överhuvud säga, att de som äro oroliga bliva lugnade av att man tar upp frågan inom en församling, vars förhandlingar äro hemliga och varifrån ingenting kan sippra ut? Om regeringen verkligen har den uppfattningen, att detta är en allvarlig fråga, så skulle det väl hava varit lika lämpligt att låta riksdagen få ett meddelande i saken. Vi hava ju en form för lämnande av dylika meddelanden i hemliga riksdagssammanträden, vilket förfaringsätt man i detta fall kunnat använda sig av.

För min del tror jag, att vi kunna tala om denna fråga ganska öppet. Det finns väl icke något parlamentariskt styrt land i världen, som icke för närvarande i sitt parlament behandlar försvarsfrågan. Den behandlas fullkomligt öppet både i England och Frankrike och i andra parlamentariskt styrda länder. Och de åtgöranden, som vidtagas i diktaturstyrda länder, komma ju också helt och fullt till vår kännedom. Vi känna till frågan om Tysklands upprustning, vi känna till frågan om den mobilisering, som är vidtagen i Italien, vi känna till de åtgärder, som äro vidtagna i Frankrike. Man torde väl därför kunna säga, att icke är det någon fara med att öppet tala om den fråga, som vi här i dag diskutera.

Statsministern anmärkte på ett yttrande, som jag fällde, vilket jag formulerade ungefär så här: Det är väl ingen, som tror, att man skall lyckas så väl med de blivande förhandlingarna, att alla anledningar till oro därigenom undanröjas. Statsministern anmärkte på detta och menade, att man hade väl ingen anledning tro, att icke allt vore gott och väl. Jag skulle bra gärna vilja fråga hans excellens herr *utrikesministern*, om *han* delar denna uppfattning, om *han* verkligen tror, att vad som kommer att förehavas i Stresa kommer att leda till att all oro i världen kommer att undanröjas. För min del skulle jag icke tro, att så är fallet.

Så kom nu detta, som alltid kommer i dylika fall. Om Sverige nu genast skulle vidtaga några åtgärder, så skulle detta väcka oro. Herr förste vice talman och kammarens ärade ledamöter! Är det någon enda av er, som tror, att därest vi i dag eventuellt skulle besluta t. ex. att godkänna de av högern framförda reservationerna, något enda land i Europa skulle gripas av oro över detta? Det skulle gå dem så kallt förbi, att det knappast skulle återgivas i de stora ländernas press; de skulle icke alls tala om det. Men det är alltid så, när man talar om någonting, som regeringen inte önskar, att man skall tala om; då framställes det på det sättet, att man därmed skapar oro. Det skulle ute i världen, sade statsministern, ge ett intryck av att vi vore gripna av panik. Icke äro vi väl gripna av någon panik därför att vi begära något förhöjda anslag på en eller annan punkt i försvarsbudgeten. Det är en så oerhörd över-skattning av vårt länds världspolitiska roll, som endast den kan göra sig skyl-

Ang. utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel. (Forts.)

dig till, vilken icke inser, att de bestämmande i fråga om vad som nu rör sig i världen icke äro de små nationerna, sådana som de skandinaviska länderna, utan de stora länderna. Vad vi i det fallet göra betyder ingenting. Det är en orimlig tanke, att det skulle minska oron i världen, om vi skulle avhålla oss från att vidtaga dessa åtgärder, som jag här har rekommenderat.

Sedan fick jag en förebräelse av statsministern, därför att jag i mitt anförande skulle hava framställt saken så, som om våra försvarsanstalter vore obrukbara. Förlåt mig, herr talman, men jag har icke yttrat mig på det sättet. Jag har kritiserat, att våra försvarsanstalter icke äro sådana, som de borde vara. Men att de skulle vara obrukbara har jag aldrig sagt. Jag vill erinra mig, att mina ord föllo så, att vi hava kvar den yttre ramen, organisationen, men att den icke blivit fullföljd beträffande övningar, materiel och utbildning av manskap och att detta allvarligt försvagat själva byggnaden. Det var så jag framställde saken.

När man talar om detta, som skulle skapa oro, och förebrår en riksdagsman, att han ställer till med en sådan oro och samtidigt liksom förringar betydelsen av våra försvarskrafter, så frågar jag: tro icke kammarens ärade ledamöter, att de, som i främmande länder äro intresserade av vad vi göra på detta område, också känna till detta? De känna till punkt och pricka vad det här rör sig om. De kunna ju läsa statsverkspropositionen. På varenda främmande legation i Stockholm, där man är intresserad av denna fråga, läser man den naturligtvis och skickar lämpliga utdrag därur till sina respektive regeringar. Vi hava ju där uttalanden om vad de ansvariga militära myndigheterna begärt och vad regeringen föreslagit med anledning därav, uppgifter sålunda om de väsentliga nedsättningarna. Skulle man icke få kritisera detta, då skulle väl herr försvarsministern, som jag ser sitta här, också ge generalstabschefen, marinstabschefen och chefen för flygvapnet en förebräelse för att de vågat komma med en framställning, i vilken de under ämbetsmannaansvar framlägga vad de anse vara behövt. Deras förfaringssätt skulle då också kritiseras. När de inneha förtroendeposter, som de erhållit av regeringen, skulle de då icke med det ansvar, de känna såsom innehavare av dylika förtroendeposter, kunna och böra få framlägga för regeringen, huru de se på saken, och vad de anse, att läget för närvarande kräver? Allt detta tal om att man inte bör kritisera är nästan litet löjligt.

Sedan upptog statsministern i sin kritik mot mig ett par punkter, däri jag framhållit, att man varit försumlig. Han tog fram två punkter, men han hoppade över alla de övriga. Nu vill jag att börja med säga, att vad jag talade om var för det första, huruvida vi hade fullföljt 1925 års härordning eller icke och, för det andra, vad som från stabscheferna nu framlagts under dessa senaste dagar. Beträffande ersättningsbyggnaden sade statsministern, att den var fullföljd beträffande den första perioden. Och detta vet jag lika bra som han. Men den är icke fullföljd inom den tid som den skulle varit färdigställd. Och för övrigt, när man talar om en första period, som statsministern gjorde, så ligger väl däruti underförstått, att det också skall givas en andra period. Och äro i det avseendet de åtgärder vidtagna, som kunna anses erforderliga?

Naturligtvis kan man försvara sig med att säga, att riksdagen icke har beslutat om någon andra period, och att alltså allting, som skulle komma under den andra perioden, vilken redan bort taga sin början, är beroende på vad man beslutar från fall till fall. Jag kritiserade för min del, att man icke vidtar de åtgärder, som nu borde vidtagas under den andra perioden, eller från regeringens sida lägger fram åtminstone vad som i detta fall föreslagits från marinstabschefens sida.

Den andra fråga, som framdrogs ur mitt anförande, gällde flyget. Vi veta

Ang. utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel. (Forts.)

ju alla, att flyget har kommit att kosta ofantligt mycket mera än som ursprungligen beräknades, på grund av de ökade anspråken på materiel, på olika slag av flygmaskiner och deras fördyring. Som ett faktum kvarstår, att trots merkostnaden vi dock i denna stund icke hava på långa vägar den materiel, som var förutsatt 1925.

Så fick jag höra, herr talman, att denna fråga om bombflygplan, om vilken jag just i dag på morgonen läste i tidningarna, varit före i utrikesnämnden. Herr statsministern talade icke om vad som förekom i utrikesnämnden, och jag skall naturligtvis icke med ett ord vidröra det, men kan verkligen herr statsministern mena, att den omständigheten, att frågan varit omnämnd i utrikesnämnden i den form, vari det skedde, skulle föranleda till, att jag icke här i dag skulle kunna taga upp vad de ansvariga cheferna anfört och som står omnämnt i en tidning i dag? Det har ju icke med vartannat att göra.

Så har jag från olika håll fått höra, att statsutskottet fattat sitt beslut och att statsutskottet kände till vad som varit före. Jag undrar om icke saken låg till på det sättet, att stabschefernas framställning kom samma dag statsutskottet fattade sitt beslut — jag är icke alldeles säker på det, men jag tror att det var i samma veva. Detta skulle ju kunna föranleda en återremiss, som jag talade om.

Vidare ha vi naturligtvis fått höra, som i alla dylika fall, att regeringen med uppmärksamhet följer vad som händer och sker ute i världen, och att regeringen naturligtvis alltid står beredd att, om det kräves något på grund av ett förändrat läge, göra framställning till riksdagen. Hava vi icke i vårt försvarsväsens historia kunnat lära oss, att det som skall göras, det som beslutas, icke är färdigt samma dag det beslutas, utan att det tar tid att framskaffa den materiel, som man beslutar, och att man följaktligen, om man har en grad av förutseende, bör fatta sitt beslut i god tid för att kunna vara färdig, när behovet gör sig gällande? Det är gott och väl, att man sitter och vakar över vad som händer och sker, men beslutet skall fattas i så god tid, att åtgärderna skola kunna vara vidtagna vid den tid då de behövas. Herr statsministern nämnde, att en miljon mer eller mindre icke spelar någon roll för en omedelbar förstärkning. Nej, det är väl ingen som är så naiv, att han tror, att därav åstadkommes en omedelbar förstärkning. Om riksdagen i dag beviljar ett högre anslag, blir det icke heller en omedelbar förstärkning, men om ingenting göres, om man icke vidtar några åtgärder, så hjälper det icke saken, om regeringen, som jag nyss sade, följer förhållandena aldrig så uppmärksam.

Till sist fick jag höra, att regeringen icke ämnar göra någon framställning nu, och bondeförbundets ordförande och folkpartiets ordförande uttalade, att de icke äro beredda att stödja ett återremissyrkande. Därmed är det ju alldeles klart, att jag saknar anledning att göra något återremissyrkande. Det är naturligtvis fåfängt under sådana förhållanden. Men det vill jag till sist säga, att så lättvindigt som hans excellens herr statsministern i dag försökte att sopa bort de ansvariga militära chefernas framställningar, lär det väl ändock icke gå. Hela hans anförande vittnar om, att riksledningen vid be-
dömandet av dessa frågor ledes av en sorglös optimism.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Österström: Herr förste vice talman! Jag skulle gärna vilja tacka statsutskottets majoritet för den välvilliga behandling, som ägnats den mo-

Ang. utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel. (Forts.)

tion jag och åtskilliga av kammarens ledamöter väckt i denna fråga. Det är ju obestridligt, att denna framstöt varken är märkvärdig eller betydande. Jag har icke någon som helst lust att polemisera med de talare, som tidigare konstaterat detta förhållande, och ändock kan jag icke hjälpa, att jag måste säga, att så alldeles betydelselös är den nog ändock icke. I varje detalj, där vi framfört yrkande om någon förstärkning av anslagen i förhållande till Kungl. Maj:ts äskande, äro våra krav och följaktligen statsutskottets förslag synnerligen väl motiverade, och jag tror icke, att man från regeringsbanken vill förneka detta förhållande. Det är alltså ett besked både utåt och inåt i vår motion och i statsutskottets förslag. Det är ett besked, när det t. ex. gäller Gotland, att man i svenska riksdagen är på det klara med, att man önskar en förstärkning av försvaret av denna utsatta punkt i vårt försvarssystem. Det är även ett besked inåt, till regeringen, icke ett kränkande och icke ett bryskt besked, men ett besked till regeringen, att riksdagen önskar ett fastare och, låt mig säga det, ett mera intresserat grepp på denna fråga. Jag hoppas också, att regeringen skall uppfatta vad som förekommit på det sättet, alltså som ett vänskapsfullt men likvisst allvarligt meddelande i denna riktning. Det enformiga vinkande med kalla handen, som på punkt efter punkt förekommit i årets statsverksproposition, när det gällt denna huvudtitel, är icke något inspirerande skådespel.

Kanske jag får fortsätta och med anledning av herr statsministerns anförande säga ett ord till. Herr statsministern sade, att det icke är till gagn för fäderneslandet, i fall man gör gällande, att vårt land är försvarslöst i närvarande stund, detta så mycket mindre, som han ju mycket starkt underströk, att detta påstående icke är riktigt. Ja, men hur skall man, herr statsminister, egentligen förfara, om man anser, att en utveckling är på visst sätt olycklig, att den dessutom kanske är ytterst farlig? Vad har riksdagen för möjlighet att opinionsledes göra detta gällande emot en regering, om man icke får framföra sina bekymmer offentligen? Strax efter denna regerings tillträde på hösten 1932 hade jag anledning att i ett visst sammanhang skriva något i min tidning, som, om jag icke minns fel, uppkallade herr statsministern till en gensaga. Jag sade nämligen, att vad det nu gäller är att se till, att försvaret icke får strypas i mörkret. Jag skall icke utveckla närmare vid detta tillfälle vad jag menade, därför att det är skäligen klart för vem som helst. Men jag skulle vilja vädja i detta ögonblick till herr statsministern att förfara på sådant sätt, att det icke blir anledning till den misstanken hos många, som icke kunna veta något om regeringens intentioner annat än med ledning av regeringens offentliga framträdande — jag säger, att det är anledning att vädja till herr statsministern att han handlar så, att den misstanken icke vinner insteg och icke har något som helst berättigande, att det är meningen att strypa försvaret i mörkret. Jag är den förste att medge, att man här naturligtvis rör sig på ett ytterligt ömtåligt område, och jag vill på intet sätt bereda några svårigheter för regeringen med hänsyn till vad det nu gäller, och följaktligen skall jag låta mitt resonemang stanna härvid. Men denna vädjan hoppas jag verkligen herr statsministern förstår icke är tillkommen av någon ond avsikt, utan helt enkelt därför att många av oss verkligen äro bekymrade i detta läge för utvecklingen. Som nu t. ex. detta, som jag måste säga smärtade mig ganska betydligt: här gör herr statsministern gällande, att 1925 års försvarsbeslut beträffande flyget icke bara uppfyllts, utan att det dessutom lagts till åtskilligt, som gör, att det icke finns någon anledning till kritik på den punkten emot fullföljandet av 1925 års försvarsbeslut. Ja, vem som helst i kammaren måste observera, att herr statsministern kan säga detta, därför att han utgår från penningbeloppet, medan man ändock nödgas säga,

Ang. utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel. (Forts.)
att en rent saklig uppläggning av denna fråga måste ingå på en prövning av vad man kvalitativt och kvantitativt anskaffat för pengarna. Om förhållandena i dag äro väsentligt annorlunda med hänsyn till kostnaderna, med hänsyn till typer o. s. v. beträffande flyget, måste jag säga, att det icke kan vara herr statsministerns mening att göra gällande, att regeringen har rätt att slå sig till ro med det förhållandet, att detta försvar har kostat så och så mycket pengar och bortse alldeles från vad utvecklingen i detta avseende fört med sig. Ty det väsentliga är ju icke, att jag ger ut 10 eller 12 miljoner kronor, utan det väsentliga är vad jag får för dessa 10 à 12 miljoner kronor.

Jag tvivlar icke på, att regeringen följer allt detta med intresse. Det skulle ju vara onaturligt och onormalt eljest, så att man kan ju icke för ett ögonblick förutsätta något annat. Men så mycket måste jag säga, liksom andra talare, som fäst uppmärksamheten därpå, att herr statsministerns intresse för detta dock icke är större än att han säger, att med ledning av vad som hittills förekommit kan det icke bli tal om att regeringen skall komma med nya framställningar. Men vad som kanske är ännu mera oroande ur min synpunkt är, att när herr statsministern tog till orda efter herr Pehrsson i Bramstorp, som riktade en vädjan till herr statsministern och till regeringen att försöka få fram försvarskommissionens förslag till 1936 års riksdag, så sade herr statsministern om denna vädjan icke en stavelse.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Endast några ord med anledning av det sista mycket energiskt framförda påståendet. Om jag icke missminner mig, uttalade jag mig om denna sak redan vid årets remissdebatt, när man diskuterade möjligheten att få fram ett förslag från försvarskommissionen till sådan tid, att proposition kunde framläggas till 1936 års riksdag. Jaå vill minnas, att jag framhöll, att det kunde se egendomligt ut, om den svenska riksdagen i en så viktig fråga ginge att fatta beslut några månader före ett allmänt val, men jag tillade samtidigt, att denna regering kommer icke att försumma något för att ärendet skall befinnas i ett sådant läge, att förslag kan föreläggas och avgörande träffas vid 1936 års riksdag. De representanter för partierna, med vilka jag talat om denna sak, kunna verifiera, att jag uppregade gånger har framhållit samma synpunkt. Vid tidpunkten för remissdebatten var det ännu icke klart, när man kunde förvänta försvarskommissionens utlåtande. Skulle detta ha kommit någon gång i oktober eller november, inser nog var och en, att om man skulle ge de militära myndigheterna tillräckligt rådrum att diskutera dessa många nya ting, som komma upp genom försvarskommissionens förslag, så skulle det bli fysiskt omöjligt att framlägga ärendet till 1936 års riksdag. Nu vet jag, att man inom försvarskommissionen har förhoppningar att kunna komma in med sitt förslag i skiftet mellan juli och augusti eller i varje fall under augusti månad. Kan förslaget föreligga hos regeringen så tidigt, anser jag det också möjligt att inhämta vederbörande myndigheters utlåtande i sådan tid, att ärendet kan föreläggas 1936 års riksdag. Och jag upprepar vad jag sade under remissdebatten, att regeringen kommer att göra vad på den ankommer för att ärendet skall befinna sig i sådant skick, att ett avgörande kan träffas vid 1936 års riksdag. — Hade herr Österström haft någon erinring om vad som förekom under remissdebatten, hade en av hans anledningar till att vara upprörd varit borta, och det var på denna punkt han var mest upprörd.

Beträffande vad herr Österström i övrigt yttrade, skola vi icke fördölja för oss, att vi av gammalt hava haft olika meningar om vad som är nödvändigt. Vår utgångspunkt har alltid varit gemensam: Sveriges frihet, neutralitet,

Ang. utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel. (Forts.)

oberoende, skola tryggas, och våra diskussioner hava rört sig uteslutande om vad som i givna situationer kan vara nödvändigt. Jag skall ingalunda åberopa vad tidigare regeringar här gjort. Det skulle ju kunna vara anledning i denna partikonkurrensens tid att göra det. Jag har intet intresse av det. Denna regering har ansvaret för vad den gör, och det ansvaret blir varken större eller mindre i jämförelse med hur andra förfarit. Regeringen har, när den har gått att framlägga sina förslag för riksdagen i år, haft att taga hänsyn till något som heter de statsfinansiella förhållandena. Jag skulle hålla för mycket troligt, att om det statsfinansiella läget hade varit bättre, låt oss säga gott, så skulle regeringen hava övervägt att föreslå riksdagen realiserande av åtskilliga av de önskemål, som myndigheterna framställt, om de kunnat realiserats utan att bryta ramen för 1925 års försvarsorganisation. När vi nödgats stanna vid vad vi nu föreslagit riksdagen, har det berott därpå, att vi måst avväga efter tillgångarna, och icke därpå, att vi skulle ansett att den ena eller andra åtgärden icke i och för sig må vara motiverad.

Samma skäl föreligga nu. Vi hava icke någon förbättrad statsfinansiell situation, och det har enligt mitt förmenande icke efter framläggandet av statsverkspropositionen uppkommit anledningar till att framkomma med nya åskanden. Alldeles oavsett vad som hänt under den allra senaste tiden, skulle läget vid fjärde huvudtitelns behandling i dag varit alldeles detsamma som det nu är. Vi skola icke leva i den föreställningen, att om mellanpartierna, om jag får använda det uttrycket, nu gå på något högre anslag, detta beror på vad som hänt under den allra senaste tiden. Icke heller högerns yrkanden bero på det. Alla yrkanden voro framlagda i motioner, innan nu åberopade händelser inträffade. Läget hade alltså, oavsett den senaste utvecklingen, varit detsamma i dag som det nu är. När jag påpekar detta, är det bara för att göra klart, att det här icke är fråga om annat än något divergerande omdömen om vad som är i allmänhet nödvändigt. Vill man diskutera från den utgångspunkten, så blir diskussionen mycket lugnare och lättare att föra. Jag kan gärna tillägga, när jag är inne på detta kapitel, att jag icke anser det ensamt avgörande för vad jag skall kunna medverka till, vad jag med mitt omdöme anser nödvändigt och tillräckligt. Hela min demokratiska åskådning bjuder mig att lyssna till andra och att gå dem till mötes, och jag har upprepade gånger sagt, att även om det fanns en majoritet för min ståndpunkt, skulle jag anse det mycket oklokt att lämna obeaktade förslag från en betydande minoritet, som med oro ser, att icke mera kan göras. På den punkten är min ståndpunkt fullkomligt öppen och klar. Men det kan ju icke förändra någonting i fråga om de ekonomiska möjligheterna att åstadkomma det ena eller det andra.

Man kan sedan invända, att en miljon mer eller mindre till försvarsändamål icke omstörtar budgeten. Det gör det visst inte. Men ingen kan påstå att det är just denna miljon mer som behövs för försvaret. Om regeringen föreslagit en miljon mera, hade herr Österström säkerligen kommit att föreslå en miljon till, även om man med regeringsförslaget fått precis lika mycket, som herr Österström nu föreslår. Jag gör detta påpekande därför, att man icke skall försöka att blåsa upp till något extra högtidligt vad som är mycket alldagligt och nästan trivialt.

Till herr Lindman skall jag endast säga, att jag icke ett ögonblick velat bestrida herr Lindmans rätt att omnämna sina bekymmer beträffande bombflygplanen. Jag har icke haft annan möjlighet att replikera herr Lindman än genom att påpeka, att detta ärende i alla sina delar förelagts utrikesnämnden och att herr Lindman icke svävar i okunnighet om vad som förekommit. Vill herr Lindman ändå giva uttryck för sina bekymmer, skall jag icke på nå-

Ang. utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel. (Forts.)

got sätt lägga några hinder i vägen för det. När jag i min replik till herr Lindman avböjde en allmän utrikespolitisk debatt, hade jag icke ett ögonblick tänkt mig, att detta skulle uppfattas, som om jag avböjde att överhuvud taget diskutera, hur våra försvarsanstalter se ut och vad vi kunna behöva av sådant. Det är en inrikespolitisk debatt, som naturligtvis bör vara fullkomligt fri.

Herr Lindman slutade med att säga, att regeringen sitter trygg i en sorglös optimism. Vad skall sådant tjäna till? Tror verkligen herr Lindman, att jag mindre allvarligt än herr Lindman tänker på vårt lands förhållanden? Tror herr Lindman, att jag bekymrar mig mindre om vårt land än herr Lindman? Om jag har en annan uppfattning om vad som är nödvändigt, berättigar det icke herr Lindman till omdömen, som skulle innebära, att regeringen icke fullt beaktade sina förpliktelser mot landet.

Herr Hagberg i Luleå: Herr talman! Jag vill först uttala en protest mot de deklamationer, som här avgivits från såväl regeringspartiets som andra borgerliga partiers sida, att man skulle genomföra de förslag, som försvarskommisionen kommer att framlägga, redan under nästa års riksdag. Jag har så mycket större anledning härtill, som det redan av vad som sagts om denna kommissions arbete framstår såsom klart, att samtliga där representerade partier företräda en upprustningsståndpunkt.

Det är anledning att protestera också därför, att det nuvarande regeringspartiet lovat någonting helt annat än en militär upprustning, när partiet år 1932 vädjade till väljarna. Jag erinrar om det socialdemokratiska valmanifestet, där det stod, att socialdemokratien fullföljer sina krav på en minskning av vårt lands militära anstalter fram mot avrustning. Det sades år 1932, och regeringspartiet fick tillsammans med socialisterna och kommunisterna majoritet bland väljarna. Om man är så demokratisk, att man till och med som statsministern vill taga hänsyn till minoritetens och således även högeroppositionens krav i dessa frågor, borde ju ett demokratiskt sinne lag förplikta en, att innan man företar ett så pass viktigt avgörande i militärfrågan, som här planeras, tillfråga folket i val om dess mening.

Det är en ganska egendomlig utveckling, som har ägt rum i vårt land under de senaste åren. Aldrig har, såvitt jag kunnat finna vid en granskning av den svenska riksdagens historia, den relativa skillnaden mellan den s. k. försvarsvänliga majoriteten och minoriteten varit så liten, som den är i dag, när socialdemokraterna äro regeringsparti. Som redan påpekats, är skillnaden mellan det längst gående högeryrkandet och regeringens ståndpunkt ungefär 8 procent. Därmed är tillräckligt klarlagt, hur nära ståndpunkterna kommit varandra och vilken skenfäktning man i verkligheten uppför här i riksdagen och inför det svenska folket, när man å ena sidan söker att framställa sig som de, som vilja göra allt för att stärka det svenska militärväsendet, och å andra sidan anklagar dem, som egentligen vilja detsamma, för att de icke skulle fullgöra sin plikt. Det är ingenting annat än en skenfäktning detta. Sanningen är den, att samtliga borgerliga partier och det socialdemokratiska partiet oavbrutet utvecklat sig i militärvänlig riktning i en sådan grad, att det svenska folket sannolikt icke för cirka tjugufem år sedan kunde föreställa sig, att det skulle vara möjligt. År 1910 hölls det i den svenska riksdagen en militärdebatt, i vilken en medlem av det nuvarande regeringspartiet, herr Värner Rydén, gick till rätta med militarismen och med kravet på ökade militärbördor. Han angav i denna debatt några siffror, som jag tror det är anledning att i dag erinra om och läsa upp till kammarens protokoll för att visa, vilken utveckling vi ha genomgått i vårt land, när det gäller militärfrågor.

Ang. utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel. (Forts.)

Herr Värner Rydén säger år 1910, att år 1870 hade vårt land en militärbudget på 14,739,200 kronor, år 1880 — 10 år senare — är den uppe i 23,835,000 kronor, år 1890 i 30 miljoner, år 1901 i 59 miljoner. År 1910, alltså vid den tidpunkt, när den svenska socialdemokratien genom Värner Rydén ropade sitt anatema mot den svenska militarismen, var den uppe i 80 miljoner kronor. — År 1925 genomdrev man under fullständig enighet mellan socialdemokraterna och de borgerliga partierna en militärbudget på 107 miljoner kronor. Under valrörelsen år 1932 föreslog socialdemokraterna 103 miljoner kronor. I regeringsställning begärde de 102.5 miljoner kronor, som ju sedan genom kohandel höjdes med ett tiotal miljoner kronor. År 1934 hade de höjt sitt bud till 111 miljoner kronor, och i dag ha vi en militärbudget, som slutar på ungefär 120 miljoner kronor. Därtill komma ju dyrtidstillägg och pensioner. Jag förmodar, att vi i dag inklusive dyrtidstillägg och pensioner komma att få en militärbudget, som belöper sig på ungefär 140 miljoner kronor.

Det är den utveckling, som ägt rum i vårt land under dessa år. Det är anledning att i dag påminna om Värner Rydéns konstaterande av att militarismen får aldrig nog. Det ges icke någon gräns för dess anspråk. Man får under alla förhållanden vara klar på att hur mycket än den svenska folkrepresentationen höjer de militära anslagen, så komma alltid kraven från den militära expertisen att vara ännu högre. Det är uppseendeväckande, att ett så litet land som Sverige har en reell militärbörda av 140 miljoner kronor, d. v. s. åtskilligt mer än 20 kronor på varje svensk medborgare. Det är lika mycket som svenska staten tager in på den direkta inkomstskatten. Det är uppseendeväckande mycket i och för sig och i jämförelse med vilket annat land som helst för närvarande. Trots dessa höga militärbördor, trots detta oerhörda slöseri med medel till militära ändamål diskuterar man i dag på fullt allvar en ytterligare väsentlig ökning av de militära utgifterna. Man säger sig göra detta därför, att man vill värna landets fred och vårt lands neutralitet under ett kommande krig. Men erfarenheten har ju visat, att icke är det genom ökade militärbördor, som ett lands fred och neutralitet kan upprätthållas. Under världskriget kommo de länder, som råkade ligga i händelsernas centrum, icke undan att dragas in i krigsdansen, även om de voro relativt små och även om de hade nedlagt de allra största ansträngningar på att skapa ett starkt militärväsen. Jag erinrar om det lilla Belgien, som före världskriget följt parollen, att den som vill fred, rustar för krig, och som efter sina förhållanden hade ett mycket starkt militärväsen. Det kunde, trots denna sin beredskap, icke komma undan att dragas in i världskriget. Tvärtom medförde krigsberedskapen för det lilla Belgien och för det belgiska folket mycket större förödelse än det under andra förhållanden skulle blivit utsatt för. Världskriget visade, att påståendet, att den, som vill fred, rustar för krig, var en lögn. Världskriget visade till och med, att krigsrustningar i stället för att befordra fredssträvandena befordrade krigssträvandena och påskyndade det tempo, i vilket de olika staterna drogos in i världskrigets förödelse.

Vårt läge i dag är, om man får tro regeringens förklaringar, icke detsamma, som det var år 1914. Då undkommo vi icke kriget på grund av att vi hade ett starkt militärväsen utan på grund därav, att vi icke lågo så i händelsernas centrum som åtminstone en del av de krigförande staterna. I dag deklarerar däremot regeringen, när den någon gång gör ett uttalande i utrikespolitiska frågor, att vårt läge har helt förändrats. Herr Sandler förklarade exempelvis i sitt tal i Uppsala i december månad i fjol, att man måste rycka upp med rötterna den föreställningen, att svenska folket skulle stå utanför det internationella händelseförloppet. Han tillspetsade sitt uttalande med att säga, att till och med om det barkar ihop på Stilla oceanens kuster, få vi icke

Ang. utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel. (Forts.)
vara säkra på att Sverige kan hålla sig utanför. Vi ha kommit in i ett nödläge, om man får tro regeringen och om man får tro alla de vittnesbörd, som dagligen ges i tidningspressen om storpolitikens strömningar och strävanden i våra dagar. För närvarande betecknar man Östersjön som ett centrum, som övertagit det gamla Balkancentrums utsatta läge i händelse av krigiska förvecklingar. Jag tror det är anledning att utifrån sådana deklarationer granska det förslag, som här framställts om förstärkning av det svenska militärväsendet.

Jag tar ställning till denna fråga huvudsakligen ur tre synpunkter.

Den första synpunkten är den, att det för ett land så litet som Sverige i verkligheten är hopplöst att tänka sig, att det skulle kunna försvara sig, om det invecklas i konflikt med en stormakt. Finns det någon representant för den militära expertisen, som på fullt allvar skulle våga säga det svenska folket, att vi med våra 6 miljoner människor skulle kunna försvara oss, om vi bleve invecklade i krig mot en stormakt? Det kan ingen säga, ty var och en vet, att ett sådant påstående bara skulle utmana löjet. Det är min uppfattning, och den utveckling, som den militära beredskapen i alla länder genomgått, stärker ju en sådan uppfattning. Samma åsikt förde socialdemokratien till torgs år 1910, när den vände sig mot de allt större kraven på ökade militärrustningar. Då påvisade man det hopplösa för ett land sådant som Sverige att kunna hävda sig i konkurrens med stormakter.

Man invänder kanske, att Sverige har möjlighet att i förening med andra småstater hävda sig mot en stormakt. Det har under den senaste tiden framkommit strävanden i sådan riktning. Man har genom det nordiska samarbetet försökt att skapa ett block av Sverige, Norge, Danmark och Finland och att ytterligare utvidga detta block till att omfatta de baltiska staterna. Jag förmodar, att när den svenska generalstabschefen under fjolåret besökte den finskryska gränsen för att inspektera finnarnas försvarsanordningar, låg väl också detta i linje med denna strävan att skapa ett block av vissa stater för att på det sättet förstärka den militära beredskapen. Men just ett sådant block är och måste för den svenska arbetarklassen — och jag tror också för vida skikt utanför arbetarklassen — vara mycket förhatligt. Jag tror, att arbetarklassen måste betrakta ett sådant block såsom liggande i linje med de allianssträvanden, som ledde till världskrigets utbrott år 1914. Jag hävdar alltså, att ett sådant land som Sverige icke kan försvara sig i ett krig mot ett land, som är större.

Jag kommer nu till det andra skälet. Det är ekonomiskt orimligt, att man på ett militärväsen, som icke kan fylla en sådan praktisk uppgift, som man vill ge detsamma, kastar ut 100-tals miljoner kronor varje år utav medel, som det svenska folket sannerligen har åtskilligt mycket bättre användning för. Betrakta pensionsfrågan! Kravet på en reform av folkpensioneringen är ett krav, som verkligen borde tillgodoses. Man har visserligen från regeringens sida lagt fram ett förslag till ålderdomspensionering, ett förslag, där regeringen har begärt, att en pensionär skall kunna leva på 390 kronor om året å billigaste ort. Men det förslaget kan jag för min del icke anse fyller de krav, som man har rätt att ställa på en verklig folkpensionering, som skall bespara de gamla smäleken att vända sig till fattigvården. Vi ha också en rad andra reformfrågor, för vilkas lösning kräves medel. De ofruktbara anslagen till militärväsendet skulle därvid kunna komma till god användning.

Det tredje skälet till att jag vänder mig mot anslagen till militärväsendet är av principiell karaktär. Vi ha i vårt land haft en över 120-årig fred. Det svenska militärväsendet har alltså, om jag undantar expeditionen till Saar i fjol, icke haft någon som helst uppgift att fylla såsom militärväsende och med

Ang. utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel. (Forts.)

hänsyn till krigsberedskapen. När svenska militärmakten någon gång har trätt i funktion, har det varit för att kommenderas ut emot stridande arbetare, arbetare, som kanske gått i strejk för en femöring mer i lön per timme. All erfarenhet har visat, att det svenska militärväsendet väsentligen är ett medel för att försvara de besittandes privilegier mot de undertryckta klassernas sociala krav. Samma synpunkter hävdades också i det anförande, som jag nyss erinrade om, ett anförande av Rydén i andra kammaren 1910. Jag skall be att få läsa upp ett par uttalanden, som Rydén gjorde under den debatten. Dessa uttalanden anser jag mig kunna helt instämma i. Han säger följande: »Militarismen har, var helst den framträder, utvecklat sig till den farligaste fienden i hela kulturen. Jag behöver icke peka på de stora militärstaterna, där snart sagt varje folklig frihetstanke kväves av militär, där ej ett möte kan hållas, utan att poliser och gendarmar stå färdiga att upplösa detsamma; jag behöver blott visa på vårt eget lilla land, där vi sett, hurusom militarismen slagit yttrandefriheten i bojor, och hurusom militarismen står såsom en makt, som är oförenlig med den folkliga friheten.»

»Jag ställer mig principiellt i opposition mot det nuvarande försvaret även ur den synpunkten, att det är ett direkt kampmedel mot arbetareklassen. Jag föreställer mig, att här blir det protester. Men herrarna kunna gärna protestera mot detta påstående: jag vidhåller, att militarismen, försvaret, har utvecklat sig så, att det fått till sin huvuduppgift icke att försvara landet mot yttre fiender, utan att vara ett överklassens kampmedel mot arbetarna. Har man förut tvivlat härpå, så böra de händelser, som stått i samband med sommarens stora strid, hava visat, att militären i främsta rummet användes som ett vapen mot de så kallade inre fienderna.» Så yttrade sig en representant för det nuvarande regeringspartiet år 1910. En sådan avgrund är i dag befäst mellan detta partis ståndpunktstagande år 1910 och dess ståndpunktstagande i dag, att skillnaden mellan yttersta högerns krav och regeringens förslag, såsom herr statsministern uppvisat, utgör ungefär 8 procent.

Jag är helt ense med alla de talare, som här hävdade, att det för närvarande är ett mycket tillspetsat och farligt utrikespolitiskt läge. Icke minst med hänsyn till att vårt land nu hotas att dragas in i den nya världsslakt, som målmedvetet förberedes av vissa länders regeringar, är det anledning att man använder detta tillfälle för att protestera emot den politik, som vederbörande föra i dessa frågor, och emot det svek, som man begått emot de löften, som givits svenska folket, senast i valrörelsen 1932.

Herr talman! Jag kommer att i enlighet med den gamla principiella socialistiska ståndpunkten yrka avslag på fjärde huvudtiteln.

Herr Meyerhöffer: Herr talman! Om jag börjar mitt anförande med att säga några ord till herr Kilbom, beror detta naturligtvis inte därpå, att jag anser, att herr Kilboms anförande skall ställas i förgrunden här i debatten, utan jag gör det för att så där mera i förbigående med några ord kunna avfärda herr Kilbom.

Herr Kilbom yttrade en del saker om mig personligen, vilka jag lämnar därhän. Han nöjde sig emellertid icke med detta, utan han yttrade sig också och i icke alltför vackra ordalag om hela den yrkesgrupp, jag tillhör. Det märktes emellertid mycket tydligt, att herr Kilbom hade på känn, att hans ord icke voro auktoritativa nog, ty upprepade gånger åberopade han den engelske premiärministern Lloyd George. Ja, jag får ju säga, att Lloyd George och herr Kilbom erinra om varandra, åtminstone i ett avseende, nämligen därutinnan att de på ett tämligen magert och föga genomträngt material grunda synnerligen tvärsäkra och långtgående omdömen. Men utöver detta har Lloyd

Ang. utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel. (Forts.)

George i sin praktiska politik visat verkliga prov på en förmåga, som med rätta förskaffat honom hedersnamnet den walesiske trollkarlen, en förmåga, som skänker en viss tyngd åt hans uttalanden. Herr Kilboms insatser åter som trollkarl ha hittills uteslutande bestått i, att han vid en votering här i kam-maren tryckt på fel knapp. Därför kan man ju också lämna hans inlägg här åt dess värde.

Jag lämnar nu herr Kilbom och övergår till dem som velat se på vårt freds-och försvarsproblem ur sakliga synpunkter. Det gick ju en ton av ekumenisk samförståndsanda genom herr statsministerns, herr Pehrssons i Bramstorp och herr Anderssons i Rasjön anföranden. Det är emellertid typiskt, att alla dessa tre framhålla, att denna samförståndsanda består däri, att alla andra böra an-taga deras åsikt.

Det bör framhållas, att med avseende å den skillnad, som här förefinnes emellan å ena sidan utskottets förslag och å andra sidan högerreservanternas yrkanden, stå alla likväl på samma principiella ståndpunkt, och att skillna-den endast är en fråga om olika avvägning emellan de skilda anslagsposterna. För egen del vill jag säga, att de spörsmål, som statsministern uppställde, nämligen läget i allmänhet ute i världen samt behovet utav förstärkningsåtgärder överhuvud taget och av omedelbara extra åtgärder, äro utav den art, att de enligt min mening från statsmakternas sida borde föranleda väsentligt längre gående beslut än som nu föreslagits, och som säkerligen i dag komma att fattas. Jag får särskilt med avseende å vad herr Andersson i Rasjön här nyss yttrade, att det ju dock är en ganska enastående åtgärd, som nu vidta-gits av cheferna för general- och marinstaberna samt chefen för flygvapnet. Deras handlingssätt är så pass exceptionellt, att de uttalanden de gjort i sin skrivelse icke borde kunna behandlas som luft. De äro ju dock inga pojkar, som springa omkring för att demonstrera. Alla veta, att deras uttalanden äro präglade utav en mycket allvarlig känsla för vad läget kräver. Då de nu ut-över sina förut gjorda äskanden sett sig tvungna att vidtaga en åtgärd av nu ifrågavarande art, kan densamma icke få försvinna spårlöst förbi.

Även vi tillåta oss därför att i fråga om den avvägning, varom man här ta-lat, få framföra våra synpunkter, och detta så mycket mera som det ju inte längre är möjligt, att gå den väg, som jag föreslagit och som herr Holmgren avsåg med sitt yttrande, att det vore regeringens plikt att framlägga en pro-positiön i frågan. Jag vill för min del deklarerera, att jag i de omröstningar, som här komma att äga rum, givetvis kommer att rösta för högerreservatio-nerna och andra motioner innebärande en förbättring av utskottets förslag.

Herr **Magnusson** i Skövde: Herr talman! Jag har begärt ordet med an-ledning av ett uttalande från denna plats, däri man påtalat det sätt, varpå man ifrån högerhåll utnyttjat de militära myndigheternas framställningar, och för-menat, att detta icke skulle varsla gott om ett framtida samarbete i försvars-frågan. Det förefaller mig, att det icke gives tillräcklig anledning för ett på-stående, att de uttalanden från högerhåll, som förekommit, åtminstone från an-svarigt högerhåll, skulle vara ägnade att äventyra det framtida samarbetet för frågans lösning. Jag förmodar, att den ärade talare, som fällde detta yttran-de, skall ge mig rätt uti, att lika litet som han vill ta ansvaret för varje ut-talande exempelvis i denna eller andra frågor, som fällts utav någon ledamot av hans parti, lika litet kan högern såsom parti ansvara för varje uttalande, som tilläventyrs kan fällas av någon enskild man i ledet. Jag vågar därför också tro, att det, när vi — jag tar fasta på det uttalandet, som här gjorts av herr statsministern — vid nästa riksdag komma att få pröva försvarsfrå-gan i hela dess omfattning, skall finnas möjlighet till ett samarbete, vilket

Ang. utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel. (Forts.)

skall bli till gagn för frågans lösning, och att de upprivande striderna i denna fråga skola kunna avblåsas.

När man emellertid gjort gällande, att man ifrån högerhåll skulle visat en onödig oro och nervositet, kan jag för min del icke underlåta att gentemot ett sådant påstående rikta en blygsam gensaga. Redan den omständigheten att man sagt, att vi ha utnyttjat de militära myndigheternas framställningar, innebär ju, att våra framställningar icke äro utslag av någon nervositet från vår sida, utan endast att de anknyta till vad de militära myndigheterna ansett vara nödvändigt för försvarets beredskap. Man bör emellertid, då det gäller denna fråga, observera, att man inte får låta lugnet gå dithän, att det övergår till en likgiltighet, vilken äventyrar den nödvändiga försvarsberedskapen. Man bör kunna förstå, om vi inte kunna godtaga ett resonemang, vilket å ena sidan innebär, att nu finns det ingen oro i världen, här har ingenting inträffat, och följaktligen behöver ingenting göras ens på ganska lång sikt beträffande försvarsförberedelserna, men som å andra sidan, när verkligen förhållanden inträffat, vilka ovedersägligen äro av den innebörd, att de ge anledning till oro, säger, att vi inte skola handla under känslan av psykos eller nervositet utan avvakta utvecklingen och göra ingenting, och att det endast skulle verka onödigt irriterande inåt och utåt om man vidtog vissa åtgärder. Det är uppenbart att man inom de läger, där man hyser verkligt intresse för vår försvarsberedskap, inte kan känna sig lugn inför ett dylikt betraktelsesätt, och att man känner sig pliktig framlägga förslag till försvarets stärkande.

Nu har det sagts både enskilt och som jag tror även här under debatten, att det inte inträffat någonting särskilt kritiskt, utan att man skall ställa sig avvaktande. Jag tror att man kan konstatera, att läget nu är så pass kritiskt, att nästa utvecklingsfas kan innebära förvecklingar utav det mest allvarliga slag. Herr Österström yttrade, att varje framställning, som ifrån hans sida gjorts till riksdagen och i vilken han kunde konstatera, att utskottet ställt sig välvilligt, var i synnerligt hög grad välmotiverad. Dessa hans framställningar grunda sig lika väl som högerframställningarna på förslag och äskanden, som framlagts av de ansvariga myndigheterna. Jag tror, att de förslag, som vi från vårt håll framburit, varit lika väl motiverade, även om de icke fått samma gynnsamma behandling från utskottets sida. Jag tror också, att det skulle varit både klokt och välbefogat, om i nuvarande läge funnits gehör för dessa framställningar. Som läget nu är, kan man givetvis icke hoppas på någonting vare sig genom återremissyrkandet eller genom direkta yrkanden om bifall till våra framställningar. Jag vill dock upprepa vad jag inledningsvis framhöll, vilket också var orsaken till att jag nu begärde ordet, nämligen att det intresse, som vi från vårt håll visat försvarets sak, icke varit av den art, att det är befogat att uttala någon pessimistisk uppfattning om möjligheterna till samarbete. Enligt min mening bör ett sådant samarbete komma till stånd, och jag vill sluta med att uttala en förhoppning om, att så skall ske inom en mycket nära framtid, och att det då skall bli ett verkligt fruktbärande samarbete.

Herr Ossbahr: Jag hade hoppats, att herr statsministern under det anförande, som han höll under senare delen av debatten, något skulle beröra en fråga, som utav bl. a. herr Lindman här framhållits, nämligen frågan om anskaffningen utav de bombplan, som av de militära myndigheterna ansetts nödvändiga. Med hänsyn till de framställningar, som gjorts av dessa militära myndigheter, och framför allt med hänsyn till skrivelsen av gårdagen från cheferna för general- och marinstaberna samt chefen för flygvapnet frågar sig mången ute i landet, huru den frågan i denna stund egentligen är beskaffad. Herr

Ang. utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel. (Forts.) statsrådet och chefen för försvarsdepartementet framhöll under remissdebatten i januari 1934, att regeringen några månader tidigare beslutat byggandet av tvenne bombflygplan för en kostnad av 440,000 kronor. Redan då, sålunda för mer än ett år sedan, framhölls från ansvarigt regeringshåll, att denna fråga vore på god väg att inom en mycket nära framtid lösas. Sedan dess har dock en ganska lång tidrymd förflutit, och bl. a. utav den av mig nyss åberopade skrivelsen framgår, att verkställigheten av detta Kungl. Maj:ts beslut från slutet av år 1933 hittills blivit fördröjt. I denna skrivelse framhålls vidare, att ytterligare ett flertal år kommer att förflyta, innan bombflygförband kunna av våra myndigheter disponeras. Man måste fråga sig vad som föranlett ett sådant allvarligt uppskov i denna synnerligen viktiga och betydelsefulla fråga. Man måste också spörja, huruvida från Kungl. Maj:ts sida alla de åtgärder vidtagits, som kunnat i denna sak vidtagas. Denna fråga framställer sig själv med hänsyn till de uttalanden, som gjorts i skrivelsen av gårdagen, däri man framhåller »nödvändigheten av att intet medel lämnas oprövat, ägnat att påskynda anskaffandet av ändamålsenliga bombflygplan i tillräcklig omfattning». Mången med mig kan i denna stund inte underlåta att framställa den frågan till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet, huruvida sålunda andra möjligheter förefunnits, vilka dessa i så fall varit och varför de icke utav Kungl. Maj:t utnyttjats. Detta är en allvarlig fråga, ty det har framhållits, att anskaffandet av sådana flygplansförband är ett utav de allra viktigaste spörsmålen ur krigsberedskapssynpunkt. Det hade varit önskvärt, att större klarhet i dessa spörsmål kunnat erhållas från regeringsbänken.

Här har framhållits nödvändigheten och vikten av att man avpolitiserade försvarsfrågan. Men jag måste då fråga, varför denna avpolitisering måste ske på försvarets bekostnad. Uti en replik till mig ville herr Andersson i Rasjön göra gällande, att jag skulle ha sökt partipolitiskt utnyttja de militära myndigheternas uttalanden i försvarsfrågan. Jag måste fråga herr Andersson i Rasjön, om det verkligen kan kallas för partipolitiskt utnyttjande av försvarsfrågan, när man ställer sig på de ansvariga militära myndigheternas ståndpunkt. Jag undrar, om man överhuvud taget kan ställa sig på en säkrare och mera sakligt motiverad ståndpunkt, än när man ansluter sig till de krav, som framföras av de för sina handlingar ansvariga myndigheterna.

Jag vill ännu en gång understryka, att riksdagen icke kan fritaga sig från något ansvar i detta hänseende, eftersom de motioner, som framförts utav högerpartiet och mig personligen, icke i någon mån gå utöver de militära myndigheternas äskanden och sålunda inte i någon mån äro sakligt omotiverade, utan tvärtom. Därtill kommer, att dessa motionsvis framförda yrkanden i stort sett täcka dessa de militära myndigheternas krav.

Jag har, herr talman, naturligtvis inte något yrkande att framställa på denna punkt. Jag har redan framställt ett principiellt yrkande om bifall till de motionsvis framförda äskandena, och jag har för närvarande därutöver intet att anföra.

Herr Månsson: Herr talman! Jag skulle egentligen icke ha deltagit i denna debatt, men då jag var med i försvarskommissionen 1914 och yttrade mig mycket i frågor, som delvis sammanhänga med dessa saker, skall jag säga några ord.

När herr Ossbahr ordar vitt och brett om den militära sakkunskapen, märker man, att han alldeles för nyligen blivit utsläppt ur skolan för att ha den nödvändiga erfarenheten av dessa saker. Vi äldre här, som voro med i riksdagen 1912—1914, erinra oss väl, att stormen då kom precis efter samma metod som i

Ang. utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel. (Forts.)

dag, alltså med debatter och återremissyrkanden, med framstötter av militära myndigheter, som av grötnyndighet över sin sakkunskap knappt kunde tala, i varje fall icke så att folk från första början kunde förstå vad de menade. Med alla de arrangemang, som vi se i dagarna, revo de upp en storm i landet och förvredo huvudena på en mängd människor. Precis så gör man i dag. Man spekulerar och gör oavlätliga framstötter *i och för nästa val*, ty det är detta och ingalunda något verkligt intresse för försvaret, som ligger bakom dessa aktioner. Om jag gick igenom riksdagsprotokollen för riksdagen 1913 och 1914 dag för dag, vecka för vecka, debatt efter debatt, skulle jag kunna visa, huru man då anslog samma toner som man nu börjar anslå. Vad som nu sker här i riksdagen är bara ett uppkök på 1914. Uppläggningsen av frågan är likadan nu som då. Den militära sakkunskapen, som 1912—1914 skröt med sitt ansvar, sköter agitationen på samma sätt som då. Då yrkade man på militära försvarsåtgärder, som delvis voro komplett likgiltiga för vårt försvar. Man ville ha fartyg som voro lika värdelösa för vårt försvar som Gumlösa kyrkas berömda bitar av Kristi tallrikar en gång voro för pestsjukdomarna. Varför yrkar man även nu på militära åtgärder, vilka med hänsyn till vårt *försvarsläge* måste för varje förnuftig människa framstå såsom komplett värdelösa?

Jag återkommer till 1914. Det gällde då fråga om pansarbåtar av västficksformat, vilka man till slut med stora omkostnader och under allmän hets lyckades driva fram. Jag blev utskriken den gången och ansedd som en fantast, som ej hade en smul reda på hithörande ting. Jag yrkade på att de pengar, man då ville lägga ner på pansarbåtar, i stället borde läggas ned på undervattensbåtar. Och vad inträffade? Jo, efter det undervattensbåtsbyggande, som på allvar först började under världskriget, visade det sig, att världens starkaste flottor, som hade de mest fullkomnade slagskeppstyper och därtill väldiga slagkryssare, i praktiken voro nästan värdelösa. Visserligen hade man tidigare börjat pröva undervattensbåtsvapnet under fredliga manövrar, men de riktiga undervattensbåtarna, de som utan hjälp av s. k. moderfartyg voro sjögående och kunde gå i Atlanten, ja överallt, dem kände man ej till då. Det fanns undervattensbåtar under världskriget som gingo genom det på det smalaste stället endast föga över en kilometer breda och sjuttioen kilometer långa Dardanellersundet, trots att det — jag har själv varit därnere — må anses som ett av jordens värsta helveten, militärt. Och detta trots att det smala sundet är späckat med, jag tror det är sju stora permanenta fästningar och då ytterligare elva minfältsbatterier och fjorton rörliga haubitsbatterier samt massor av strålkastarestationer. Sundet var på sitt smalaste ställe späckat av tio minfält med trehundra-trettio-tre minor utom de sju fält man i engelska flottan är övertygad om att det ytterligare funnes till, men hava förblivit okända. Dessutom var sedan 15 juli 1915 hela sundet avstängt av ett sextioen meter djupt undervattensbåtnät, bundet av 7.6 centimeters ståltrådsrep med tre och en halv meters stora maskor. Turkarnas och tyskarnas flottor utsattes härigenom för den största fara.

Vad inträffade i Nordsjön, när det stora avgörandet skedde? Jo, att pansarflottorna själva icke ansågo sig kunna fylla några avgörande uppgifter. Både den tyska och engelska flottan ansågo sig vara till för att vara ett slags bete, som skulle locka fienden in på de områden, som behärskades av deras egna undervattensbåtar. Undervattensbåtarna utgjorde det stora huvudvapnet. Det vapnet ville våra militära sakkunniga en gång icke veta av. Ledaren för världens största flotta vågade icke i Jyllandsslaget, och *detta med allt skäl*, föra sin flotta till närheten av de fientliga undervattensbåtarna. Det var, anser jag, fullkomligt *riktigt* handlat, ty om han skulle fått sin flotta spolierad, skulle hans land blivit tillspilloivet. Jag skulle ha gjort som han och icke

Ang. utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel. (Forts.)

vågat mig längre fram med slagskeppen än att jag absolut vetat att flottan icke förstördes. Den engelska ledaren var så försiktig — efter min mening var detta riktigt — att han på kvällen efter slaget icke förföljde den slagna fienden, som inte begärde bättre än att de förföljande fartygen skulle komma i närheten av undervattensbåtarna. Det var detta vapen, som våra sakkunniga 1914 ej ville veta av utan förklarade för odugligt. Nog böra väl herr Ossbahr och herr Meyerhöffer veta vad den militära sakkunskapen går för, den sakkunskapen giver jag icke mycket för. Ställningen är i viss mån likadan nu som den gången.

Här kommer man och yrkar på ett hastigt anskaffande av *bombplan*. Nu är det så, herr talman, att jag icke varit med i den sista försvarsberedningen. Jag har ej haft tillfälle att närmare studera förhållandena, men jag har icke glömt bort att läsa tidskrifter, som avhandlar sådana saker, ehuru jag nu gör det i mindre omfattning än åren 1912—1914. Jag vill därför ej påstå, att det ligger alldeles lika till med bombplanen nu, som det gjorde med pansarbåtarna 1914. Beträffande *Gotlands* försvar är det klart, att bombplanen ha en ingalunda liten uppgift, ehuru deras betydelse naturligtvis icke är hundradelen så stor som undervattensbåtarnas. När det gäller det övriga Sverige däremot, må man väl med skäl fråga, varför vi skola anskaffa bombplan. Är det meningen att sända fullastade bombplan till Berlin eller Leningrad? Ja, till Berlin kunna de väl nå, om man startar från Skåne. Men våra bombplans aktionsradie är inskränkt till Ålandsöarna, och om man startar från södra Sverige, kunna de nå till Oslo eller Köpenhamn. Jag tror i alla fall icke, att det skulle falla en enda svensk in att bombardera Åland, Oslo eller Köpenhamn. Det skall möjligen vara den militära sakkunskapen, som har sådant i huvudet. Nu som 1914 är det vissa *kårens* omorganisations- och befodringsintressen, som så behärskar dessa människor, att de anse att dessa förslag böra noga prövas. När man känner till detta närmare och är gammal i gården, förstår man, att vi här icke ha att göra med någonting annat än ett upprepande av vad som skedde 1914, med andra ord, en förberedelse till valstriden nästa år. Bombplanen avse ej att bombardera Leningrad eller Berlin utan de dumma i landet.

Herr Kilbom: Herr Meyerhöffer tycks ha fått för sig, att jag gjort någon anmärkning mot honom personligen. Så är ej fallet. Vad jag har att göra med är hans uppträdande som *politiker* och den *ståndpunkt* han som sådan intar. Jag har inte heller sagt något förklenande om den kår han tillhör, men däremot tillåter jag mig tvivla på att dess sakkunskap är så djup och objektiv, att alla andra skola böja sig för densamma. Jag tycker förresten, att dagens nummer av Svenska Dagbladet utgör ett gott exempel på riktigheten härav. Där publiceras nämligen en inläga från de tre stabscheferna, varav bl. a. framgår att marinstabschefen fullkomligt frångått den ståndpunkt, som han tidigare intagit. Gentemot en sådan sakkunskap äro vi vanliga dödliga — det må herr Meyerhöffer förlåta mig — litet tveksamma.

Herr Meyerhöffer försökte göra sig löjlig över mitt åberopande av Lloyd George, och han betvivlade dennes sakkunskap och kallade honom för en trollkonstnär. Sedan sade han, att däremot består herr Kilboms trollkonster däri, att han en gång tryckt på en fel knapp. Naturligtvis vet alldeles särskilt herr Meyerhöffer, att det är ett fåtal förunnat att vara fullkomliga, inte begå fel. Men för att nu tala om sådana, synes det mig att herr Meyerhöffers politik i själva verket är ett enda stort fel.

Herr statsministern gav i sitt sista anförande en mycket värdefull upplys-

Ang. utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel. (Forts.)

ning. Han sade, att om det varit ett gott statsfinansiellt läge, skulle regeringen övervägt att *realisera många av de önskemål*, som framkommit. Det innebär således, att regeringen icke har någonting emot vad stabscheferna begära på alla punkter eller vad högern begär, kort och gott att regeringens principiella ståndpunkt icke skiljer sig från nämnda ståndpunkter. Hur går det då, ers excellens, med den politik, som ej skulle sky några ansträngningar för att genomföra nedrustningen ända till avrustning för att tala med valprogrammet 1932? Jag kan ej underlåta, herr talman, att i protokollet understryka denna förklaring från statsministern. Jag tror, att den kan vara av mycket stort värde på det håll, där man försöker hävda — och det gör man gentemot dem, mot vilka herr Månsson menar, att bombplanen skulle användas — att socialdemokratien alltjämt är ett avrustningsparti.

En annan värdefull upplysning, som herr statsministern lämnade i sitt anförande, var den, att regeringen drivit förhandlingarna i fråga om eventuell fabrikation av bombplan så långt, att avtal låg färdigt för undertecknande, och man skulle t. o. m., sade han, kunna sätta i gång med en serietillverkning i detta avseende. Såvitt jag förstod herr statsministern rätt, är man nu således beredd att gå in för anskaffande av bombplan. Det kunde då vara av ett visst intresse att få reda på — den frågan har förut framställts här i kammaren — hur denna ståndpunkt stämmer med den genom utrikesministern förfäktade meningen nere i Genève, att man borde söka förhindra tillkomsten av bombflyg.

Genom ett hörfel fick jag för mig, att statsministern hade sagt, att man på fredagen skulle meddela kammaren vad utrikesnämnden redan erfarit. Sedan har det meddelats, att regeringschefen visst icke sträckt sig så långt i tillmötesgående av kammarens önskan att få reda på dessa saker. Under sådana förhållanden är jag ju angelägen att rätta till denna min missuppfattning. Det är alltså alltjämt meningen, att endast utrikesnämnden skall få »upplysning» i dessa saker. Man svarar då, att utrikesnämnden ju är tillsatt i grundlagsenlig ordning och att de olika partierna äro representerade där. Det må till en del vara hänt, men jag undrar, om ej dylika sammanträden mellan riksdagen och regeringen är någonting, som vilar på grundlagsenlig praxis åtminstone. Varför vill då icke denna regering gå in för tillgripandet av en sådan åtgärd? Under den föregående regeringens tid var det just den nuvarande statsministern och ecklesiastikministern, som — och detta med all rätt för övrigt — gingo hårdast fram mot den regeringens underlåtenhet att meddela riksdagen vilka åtgärder som den genomfört. Om jag icke misstar mig så var det sista sammanträdet av dylik art alldeles riktigt föranlett av den nuvarande statsministern, och anledningen var de instruktioner, som regeringen Ekman lämnat till den delegation, som då skickades till Genève. Är det i den situation, som nu föreligger, mindre viktigt, mindre betydelsefullt ur de herrars synpunkt, som anse, att man skall skapa största möjliga majoritet omkring exempelvis positiva försvarsbeslut — och det förklarade herr statsministern sig vilja — är det med hänsyn till nåendet av detta syfte mindre betydelsefullt att nu sammankalla riksdagen för att giva den besked om de förhandlingar, som ägt rum, i den mån man vet detta, och om det läge, som råder? Jag förstår ärligt talat ej, hur den socialdemokratiska regeringen mot den bakgrund, dess ledamöter ha såsom företrädande oppositionen i denna kammare, kan tillåta sig denna underlåtenhet mot riksdagen, ja, vill utsätta sig för sådana, jag kan gärna säga, onödiga hugg.

Vad innebär denna hänvisning till utrikesnämnden? Denna nämnd har *ingen* som helst beslutanderätt. Utrikesnämnden får endast meddelanden från regeringen om vissa saker, och dessa meddelanden lära ej i vanlig me-

Ang. utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel. (Forts.)
ning få diskuteras. Det göres kanske invändningar mot desamma, men där-
efter är det slut. Vidare äro utrikesnämndens ledamöter »edsvurna», få in-
genting yppa om vad som förekommit i nämnden. Vad tjänar det under så-
dana förhållanaden till att åberopa utrikesnämnden i kammaren och använ-
da den som buffert mot kammarens önskan att få besked om utrikespolitiken?
Dylikt uppträdande strider fullkomligt mot den ständigt omvittnade demo-
kratiska viljan.

Herr talman! Jag har endast en sak att tillägga. Jag hade tänkt att, in-
nan herr Månsson fick ordet, erinra om hurusom den nuvarande situationen
i vissa detaljer fullkomligt stämmer med den situation, som seglade upp 1912.
I ett väsentligt avseende skiljer den sig dock, ty då var det en *enhällig* arbe-
tarrörelse i Sverige, som *under socialdemokraternas ledning* på tusentals mö-
ten från längst upp i norr till längst ned i söder gick till kamp emot *varje för-
slag* till upprustning, gick in för ned- och avrustning. År 1935 ha vi en so-
cialdemokrati under ledning av regeringen, som åtminstone att döma av stats-
ministerns och andra ledares uttalanden uppenbarligen har den meningen, att
man skall gå dem till mötes, som vilja upprustning.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Jag tar inte i
onödan upp en diskussion med herr Kilbom i kammaren. En sådan brukar i
regel bli ganska litet givande. Men jag har efter hans senaste anförande det
intrycket, att det kan vara nyttigt att giva honom undervisning i vissa ele-
mentära ting för att eventuellt bespara honom och kammaren alldeles onödiga
utläggningar, grundade på okunnighet.

Var och en som känner till våra stadganden om behandlingen av utrikes-
politiska frågor vet, att utrikesnämnden intar den ställningen, att den i för-
hållande till regeringen är rådgivande. Den är visserligen inte beslutande,
men den har att icke bara taga emot meddelanden från regeringens sida utan
också att delgiva regeringen sin mening i de ärenden, som föreligga. Jag
tror mig kunna säga, att regeringen så långt ifrån att söka förhindra eller
begränsa diskussionen är mycket angelägen om, när den lägger fram ett ären-
de inför utrikesnämnden, att så utförligt som möjligt få höra vad nämndens
olika ledamöter ha för uppfattning i ärendet. Det förekommer också i utri-
kesnämnden i regel ganska långa diskussioner. Ett annat misstag beträffan-
de utrikesnämndens ställning, som herr Kilbom gjorde sig skyldig till, var
när han förklarade att dess ledamöter voro edsvurna och förhindrade att låta
något av vad vederbörande i nämnden fick veta gå vidare. För utrikes-
nämnden gälla ej några bestämmelser om ovillkorlig tystnadsplikt, utan en
bestämmelse om att ledamöterna skola iakttaga varsamhet i fråga om de med-
delanden, som lämnas. Endast när det anses i visst fall erforderligt, kungö-
res det i utrikesnämnden, att man önskar att tystnadsplikt i det fallet skall
iakttagas. Ingenting förhindrar ledamöterna i nämnden att i allmänhet till
de olika grupperna eller förtroenderåden lämna meddelanden, som de anse böra
gå vidare till sina kommittenter. Strängare är inte sekretessen inom utrikes-
nämnden.

När förhållandet är sådant, har man också en möjlighet att via utrikes-
nämnden få bringat till riksdagens ledamöters kännedom, vad som kan vara
nödvändigt för dem att veta om vissa ting. Vår grundlag förutsätter dess-
utom, att det skall kunna hållas sammanträden inför slutna dörrar med kam-
rarna. Det är klart, att om regeringen finner situationen vara utav den natur,
att denna utväg är påkallad, kommer också regeringen att sammankalla riks-
dagen för delgivande av upplysningar.

I det nuvarande läget tror jag icke det skulle vara till någon särskild för-

Ang. utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel. (Forts.)

del att hålla ett sådant sammanträde. Under de närmaste veckorna kan situationen komma att utvecklas på ett sätt, som gör att det kan bli mycket mera fruktbart att litet längre fram hålla ett sammanträde med kamrarna. Regeringen har så långt ifrån någon motvilja mot sådana sammanträden, att den med glädje skall utnyttja de tillfällen därtill, som kunna anses befogade.

Även herr Kilboms tal om bombflygplan förrådde, att herr Kilbom tydligen icke följer med vad som sker i den riksdag, han själv tillhör. Det förhåller sig icke på det sättet, att regeringen, riksdagen ovetande, plötsligt har inlett en anskaffning utav bombplan, utan i stället så, att riksdagen i följd vid behandlingen av frågan om ett särskilt anslag för statsbeställningar uttalade speciella önskingar, att det genom beviljande av detta anslag skulle bli möjligt att företaga just en anskaffning av den art, som man nu håller på med. Det var då känt för vederbörande utskott, att det icke var fråga om endast inköp av ett eller två plan, utan att detta inköp skulle följas av en serietillverkning utav en viss omfattning här hemma. Detta borde herr Kilbom ha vetat. Han tillhör riksdagen. Men han har kanske hastigt glömt bort, vad han vetat, eller möjligen inte ens bekymrat sig om att ta reda på det som han talar om.

I fråga om den värdefulla upplysningen, som jag hade lämnat rörande vårt ställningstagande till vissa anslagsäskanden, förstår jag att den av herr Kilbom kan betraktas som värdefull ur agitationssynpunkt; jag brukar ju inte vara rädd för att ge herr Kilbom små handtag i det avseendet. Men det förhåller sig i själva verket så, att vi i dag icke stå här och principiellt diskutera, om vi skola uppehålla en försvarsorganisation eller ej — den saken är den mycket överväldigande majoriteten utav riksdagen fullkomligt på det klara med. Läget är icke sådant, att Sverige kan vidtaga en isolerad avrustning, ett program, som för övrigt aldrig har varit det socialdemokratiska partiets och ännu mindre den socialdemokratiska regeringens. Vad vi diskutera är omfånget utav de anskaffningar, som böra ske. Om herr Kilbom hade lyssnat ordentligt, skulle han också ha funnit, att jag förklarat, att mycket utav det som nu begärts, krav som regeringen i första hand av statsfinansiella skäl icke kunnat tillmötesgå, är sådant, som kan genomföras, utan att därmed 1925 års ram rubbas. 1925 tillkom ju försvarsbeslutet under en socialdemokratisk regering, varför väl inte ens herr Kilbom borde kunna förvånas, om nu en socialdemokratisk regering fullföljer vad en annan socialdemokratisk regering har fått riksdagen att besluta.

När det slutligen av herr Kilbom talades om upprustning, så har jag endast att säga honom det, att så långt mitt inflytande räcker, kommer det att användas för att förhindra, att Sverige ryckes med i den kapprustning, som pågår. Jag vill samverka för att åt vårt land skaffa, så långt vi förmå, det betryggande skydd vi behöva, men jag skulle anse det synnerligen olyckligt, om även det svenska folket skulle tappa sansen och låta sig ryckas med i den allmänna virveln.

Herr Meyerhöffer: Herr talman! Man är ju alltid mycket tveksam, då man skall stå upp och besvara ett anförande av herr Månsson. Hans talekonst står en gång för alla i en särklass. Det är inte heller meningen att försöka lämna någon refererande framställning av vad herr Månsson sagt, då ju den säregna bouquet, som glittrar över den månssonsska talekonsten, måste gå förlorad i varje referat. Herr Månsson använder de för honom speciella uttrycksätten, det är alltid andra, som tala av grötmyndighet, som förvrida huvudet, och det är en hel mängd uttryck i samma stil, som införs i debatten. I dag har han icke som vid en föregående debatt i andra kammaren medfört Mid-

Ang. utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel. (Forts.)
gårdsormen, utan nu var det i stället Kristi tallrik. Jag får säga en gång för alla, att jag inte förstår bevisvärdet i herr Månssons inlägg av denna arten, och jag skall inte ge mig in på någon polemik därvidlag.

Herr Månsson yttrade sig om förhållandena 1914 och flottan. Herr Månsson framhöll härvid själv, hur utomordentligt kunnig han är. Nu finns det ett gammalt ordspråk som säger, att om inte gärningarna prisa mästaren, får mästaren prisa gärningarna själv. Jag skulle vilja tillråda herr Månsson att fullfölja sina studier på området med att till exempel läsa Nordisk familjeboks tredje upplaga angående Amerikas deltagande i världskriget. I en artikel där påpekas, att världshistoriens största personaltransport, överförandet av den amerikanska miljonarmén till Europa, på de längsta och mest sårbara förbindelselinjer, som i något krig förekommit, kunde den amerikanska marinen verkställa utan att det lyckades tyskarna att sänka ett enda transportfartyg. Så bra hade man kommit till rätta med u-båtsfaran. Nå, detta passar nu inte för den månssonska bevisföringen, men det spelar inte någon roll. Så mycket värre för verkligheten, om den inte stämmer med herr Månssons uttalanden. Det förhöll sig 1914 icke heller på det sätt, som herr Månsson säger, att man inte ville veta av u-båtarna. Man var i vida kretsar synnerligen tacksam för u-båtar och är det fortfarande. Det gällde emellertid en mycket komplicerad fackfråga, där på grund av begränsade anslag det ena stridsmedlets värde skulle vägas mot det andras, och det var på den punkten man hade olika åsikter.

Herr Månsson slutade med att säga, att bombflygplanens uppgift är att bombardera de dumma i landet — detta var nu närmast riktat mot mig. Jag tycker det är ganska oartigt mot regeringen, att strax efter det att hans excellens herr statsministern deklarerat, att man har tecknat kontrakt angående nya bombflygplan, regeringen skall få denna värdesättning av en av regeringspartiets egna representanter i kammaren. Jag är således i gott sällskap med hans excellens herr statsministern såsom tillhörande de dumma i landet, och jag väntar snart den tredje i triumviratet. Det skulle icke nyttja mycket ur saklig synpunkt att fortsätta att polemisera emot herr Månsson. Jag tycker dock att man inom det parti, där man undervisar nykomlingar i god demokratisk ton och fullkomning, skulle titta litet grand på sina äldsta representanter och ta sig en funderare, huruvida det inte möjligen finns ett annat sätt att verka på än bara genom beskyllningar mot andra, exempelvis det egna personliga föredömet.

Gent emot herr Kilbom vill jag säga, att han i en hast har gripits av ett märkvärdigt komplex av hämningar. Till sitt försvar, då han trycker på fel knapp, anför han, att han inte är fullkomlig. Herr Kilboms uttalanden i allmänhet — icke endast i försvarsfrågan utan i alla andra — ha då givit uttryck åt medvetandet om den mest absoluta fullkomlighet, mot vilken inga invändningar gå att rikta. Men om herr Kilboms sinne nu går i en annan riktning, så gärna för mig. Och jag säger än en gång, när vi äro inne på frågan om »fel knapp», i detta fall enligt herr Kilbom representerad av min politik: fortsatt med den gamla vanan, herr Kilbom, och tryck på fel knapp. Då gör herr Kilbom om än mot sin vilja en nyttig insats för Sveriges land!

Herr talman! Efter dessa något personligt färgade repliker tillåter jag mig säga, att det vare mig fjärran, på tal om sakkunskap, att vilja påstå, att jag är i besittning av någon absolut sakkunskap i den komplicerade försvarsfrågan och att jag uppträder som någon auktoritet, vilken söker på något slags militärt kommandovis påverka kammaren i dess ståndpunktstagande. Men jag bedömer varje fråga, och således även denna, så: om jag i ansvarig ställning i detta fall bleve satt att leda försvarsväsendet — hur skulle jag då vilja

Ang. utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel. (Forts.)

ha det format, hur skulle jag då vilja göra? Den tekniska utvecklingen är tyvärr så komplicerad, att icke någon kan uppträda och säga: här ligger den absoluta sakkunskapen. På grund av att i praktiken en hel del stridsmedel icke kunna prövas under fältmässiga förhållanden till följd av den förstörelseverkan de ha och som man aldrig i fred vill åstadkomma, får man ibland försöka dra sina slutsatser så objektivt som möjligt av teoretiska beräkningar. Det är den sakkunskapens politik, som också de ansvariga myndigheterna velat föra. Den behöver icke anses utgöra det sista ordet i något avseende, men den bör beträffande försvaret, lika väl som sakkunnigas uttalanden i andra stora nationella frågor, tillmätas en stor betydelse.

Till slut, herr talman, skulle jag absolut icke vilja mot företrädare av andra åsikter använda den argumenteringskonst som nyss användes och som säger, att här endast ligga egoistiska yrkesmotiv till grund för våra krav eller önskemål. Jag förstår, att såväl statsutskottets förslag som reservationerna äro uttryck för samma principiella inställning, för vilken också herr statsministern nyss gjort sig till tolk, nämligen att gagna landet. Det är naturligt, att jag från mina allmänna politiska synpunkter vid ett bedömande av försvarsproblemet kommer till ett väsentligt olika resultat, och det är endast detta jag med mina ord velat framhålla.

Herr **Magnusson** i Skövde: Herr talman! Jag finner det ovärdigt att betygsätta den militära sakkunskapen på sätt, som herr Månsson för en stund sedan försökte.

Jag begärde ordet endast i anledning utav att herr Månsson erinrade om förhållandena 1914 och slutade sitt anförande med att påstå, att alldeles samma historia upprepades nu som den som förekom 1914. Detta yttrande föranleder mig att rikta den frågan till herr Fabian Månsson: vilka hade mest rätt eller minst orätt 1914 — de som hade en känsla utav att verklig fara förelåg och handlade därefter eller de icke alltför fåtaliga, vilka tvärsäkert påstodo, då som nu, att någon fara icke förelåg?

Herr **Holmgren**: Herr talman! När jag hörde herr Månssons anförande nyss, kände jag livligt igen min temperamentsfulle motståndare för 25 år sedan, då jag hade det stora nöjet att på Gävle teater slåss med herr Månsson i ungefärligen samma fråga, som han nu varit uppe och talat i.

På den tiden ansåg herr Månsson, liksom han tycks göra än i dag, att u-båten skulle vara det allena saliggörande. Det är ju roligt, att herr Månsson är konservativ, men på den punkten kan jag i alla fall inte dela hans uppfattning. Jag har i regel funnit, att det ligger en liten grund av sanning i botten av det resonemang, som Fabian Månsson för, men han har en osviklig benägenhet att från riktiga premisser skena i väg och ofta nog åt galet håll. När herr Månsson nu talar om, att man under världskriget ansåg, att pansarskeppet icke hade någon annan uppgift att fylla än att utgöra något slags lockbete för u-båten, är detta naturligtvis rena fantasien; det förhöll sig inte alls på det sättet. Men jag vill dock till en viss grad ge herr Månsson rätt.

Förhållandet är det, att u-båtarna faktiskt äro de stora pansrade artillerifartygens värsta fiender. De äro för dem svårast att få bukt med. Men å andra sidan äro också pansarskeppen de farligaste motståndarna för alla lätta övervattensfartyg, vilka i sin ordning äro u-båtarnas farligaste motståndare. Dessa tre fartygstyper bilda sålunda liksom en sluten ring. Bryter jag en länk i ringen, håller det hela inte ihop. Därför är det nödvändigt för en modern flotta att äga såväl pansrade övervattensfartyg som lätta övervattensfartyg och u-båtar. Därtill kommer nu i senare tid ett stort behov av flygplan.

Ang. utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel. (Forts.)

Jag har icke velat lämna herr Månssons anförande obemött, ehuru jag sålunda nu nödgats tala om frågor, som äro detaljer och således icke borde höra hemma i principdiskussionen.

Herr Månsson: Herr talman! Beträffande herr Meyerhöffer tror jag nog, att han kan mäta sig med mig i fråga om grötmyndighet. Och för min del är det väl så, att också jag kan ta fel ibland, när jag blir upprörd.

Nu vill jag säga herr Meyerhöffer, att en diskussion oss emellan är ganska ofruktbar. Han bygger sin kunskap på Nordisk Familjebok, och jag bygger min på uttalanden av den engelske sjöministern under världskriget och på ett otal memoarer av engelska militärledare och krigshistoriker, av vilka en del instämt med den ledande engelske amiralen, andra häftigt angripit honom, medan åter andra försökt medla mellan de stridiga uppfattningarna angående förhållandet mellan u-båtar och slagskepp i Jyllandsslaget.

Jag skall emellertid be att få framställa ett par frågor till herr Meyerhöffer. Den första är denna: Var funnos u-båtarnas motståndare med deras utmärkta stridsmedel, när en och samma engelska u-båt E 14 sex gånger gick genom Dardanellsundet in i Marmarasjön och härjade? Var funnos då u-båtarnas fiender? Trots de nämnda försvarsåtgärderna i det 1.3 km. breda sundet gingo tretton engelska och franska u-båtar in i Marmarasjön, så australiska E 2, E 12, H 1. E 14 gick under nätet sex gånger, tre gånger fram och åter, sänkte första gången 6,000 turkar och var inne 29 dagar under idelig förföljelse av aeroplan och jagare, gick åter in och var där 23 dagar och sedan ännu en gång. E 7 var också inne där. Så även H 1 och flera franska u-båtar. Av 13 båtar passerades nätet 27 gånger. Av de 13 förstördes 8 stycken.

Jag har inte blott sett dessa stränder från fartygsdäcket, jag har sett dem på den engelska krigshistoriens kartor. I denna krigshistorias grundhandlingar är praktiskt taget vart enda viktigt skott, som avlossades i Dardanellerna, bokfört med avseende på träffverkan, hur det observerades från flygmaskiner och med avseende på vem som sköt, etc. Enligt vad dåvarande marinministern Churchill upplyser.

Jag ber att få göra herr Meyerhöffer en annan fråga: Vad var anledningen till att bombardemanget av Dardanellerna uppgavs just när man efter oerhörda uppoffringar, icke under själva striden, men då man på återvägen hamnade på minor, som man trodde vara borttagna, skulle gå ut ur Dardanellerna, men faktiskt med risk att förlora ytterligare några fartyg? Varför avstod man från att bombardera de kvarvarande forten, då tre fjärdedelar av genombrytningen var klar? Jo, därför att ryktet spritt sig, att man kunde räkna med, att tyska undervattensbåtar skulle befinna sig vid Levantens kust.

Jag efterlyser vidare, varför den överlägsne engelske befälhavaren i Jyllandsslaget inte följde sin fiende mera mot sydväst, när man härigenom med säkerhet för alltid hade avstängt honom från att återkomma till hemorten? Nu lät han honom passera styrbord och västvärt mellan sig och England och ta sig hem förbi Horns Rev. Varför? Jo, därför att han visste, att tyskarna i förväg räknat ut, att den engelska flottan skulle upptaga ett förföljande, och den engelske amiralen ville med skäl inte riskera, att hans flotta hamnade i de tyska u-båtarnas ställning, ty när engelska flottan var slut, var Englands saga också slut.

Vad sedan beträffar transporten av Amerikas här över till Europa, är det ju klart, att när å ena sidan den amerikanska storindustrien och å andra sidan den engelska sakkunskapen sätta in allt för att i kampen mot u-båtarna få en skyddsmur mellan fienden och transportflottan, måste det bli något re-

Ang. utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel. (Forts.)

sultat. Nästan ingenting är omöjligt, när två världsmakter som Amerika och England slå sig ihop om en sak, det kunna vi vara överens om.

När vidare herr Magnusson i Skövde frågade, vem som hade rätt 1914, de som spådde krig eller de som spådde fred, så får jag säga på grund att kyrkohistoriens erfarenhet, att satan får alltid rätt.

Herr Flyg: Herr talman! Då det anförande, som nyligen hölls från statsministerns plats, ej bör få stå obesvarat i kammaren, skall jag be att få säga några ord.

Herr Hansson förklarade, att regeringen för sitt vidkommande inte skulle ha något emot att i de fall, då den ansåg att förhållandena så krävde, informera kammaren om det utrikespolitiska läget under de former, som i detta avseende stå till regeringens och riksdagens förfogande. Jag måste säga till herr statsministern, att gärningar i detta fall hade varit bättre än ord. Här har under denna riksdag dels i remissdebatten dels i samband med att frågan om medlemskap i Nationernas förbund behandlades, påtalats utrikespolitiska angelägenheter av sådan karaktär, att det vore naturligt, att den för regeringens politik i detta avseende ansvarige hade haft något att säga i kammaren. Vederbörande ansvarige regeringsledamot, utrikesexcellensen, har tegat vid båda dessa tillfällen. För några dagar sedan läste vi i pressen om, att det i Köpenhamn hölls en konferens mellan Sveriges, Danmarks och Norges utrikesministrar, medan däremot utrikesledningen för Finland icke var representerad, och denna konferens hölls för att överlägga om den ståndpunkt, som skulle intagas av den skandinaviska representanten i Nationernas förbunds råd, då detta sammanträde om någon tid, just med hänsyn till det nuvarande utrikespolitiska läget. Om detta har riksdagen icke fått ett ord till information, och sedan stiger regeringschefen upp och förklarar, att han är en varm anhängare av att riksdagen i de fall, då regeringen ansåg det nödvändigt, informerades om dylika problem. Detta låter bra, herr Hansson, och det ser kanske bra ut i protokollet, men jag vill ännu en gång säga, att gärningar från regeringens sida vore bättre än aldrig så vackra skolmästarelektioner från regeringsbänken.

Herr talman! Jag ber att få framhålla, att vad jag här säger har ett mycket nära samband med den fråga, som kammaren nu har diskuterat. Jag har noga lyssnat till den debatt, som här förts. Här föreligger återigen ett förslag till försvarsfrågan — som det så vackert heter — lösning för innevarande år, ett förslag, som de försvarsvänliga partierna tillsammans icke äro tillfredsställda med. Vad är det som gör, att man icke har blivit tillfredsställd? Jag skulle tro, att en av förklaringarna är frågan, vad som i realiteten här är »sakkunskap» från militärt håll. Var går gränsen mellan den militära sakkunskap, om vilken man talat här förut i dag, och de militära yrkes- och specialintressena? Var finner man med andra ord det, som är den reella sakkunskapen hos exempelvis herr Holmgren? Är det de synpunkter, som han har beträffande flottan, som ligger honom speciellt om hjärtat, eller är det de synpunkter, som framföras av militärer av samma grad som han fastän på ett annat område och beträffande helt andra vapengrenar? Jag skulle tro, att det som förklarar, att herrarna här i kammaren från de försvarsvänliga partiernas sida liksom i försvarskommissionen ha så svårt att i realiteten komma fram med något som är hållbart, som ger intryck av stabilitet och fasthet, är att man för det första ej kan komma till klarhet om, vad sakkunskapen i militärt avseende egentligen representerar, och för det andra ej kan komma till klarhet om vad som är mer eller mindre opportunt ur de olika partiernas synpunkt att presentera i denna fråga.

Ang. utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel. (Forts.)

Jag vill ha sagt detta, ty det har ett visst sammanhang med partiernas starka deklamationer, senast uttalade av herr Hansson för socialdemokraternas vidkommande, om deras stora förståelse för denna fråga och för de andra partiernas stora försvarsintresse. Dessa deklamationer stå icke i något nämnvärt sammanhang till vad jag här påtalat.

Härtill kommer, herr talman, och härmed är jag färdig, att vad vi här diskutera, hänger samman just med det utrikespolitiska läget. Jag vet inte, om kammarens ledamöter uppmärksammade herr Hanssons korta replik beträffande de här mycket diskuterade bombflygplanen och utrikesnämnden. Av vilken anledning diskuteras dylika angelägenheter i utrikesnämnden, om dessa angelägenheter möjligen inte ha ett visst sammanhang med de frågor, som behandlas av denna institution och vars ledamöter sedan, enligt herr Hanssons upplysningar, ha rätt att till sina grupper och förtroenderåd vidare meddela de märkliga upplysningar de erhålla.

Herr talman! Jag skulle tro, att vi ha anledning att just i sammanhang med den fråga, som i dag står på dagordningen och som nu skall avgöras, be att få någon gång såsom en stilla nåd från de mäktiga herrarna i kanslihuset en information om det läge, som råder, och den roll, som den svenska regeringen eller skola vi säga den stat, som den svenska regeringen representerar, spelar i detta internationella sammanhang. En sådan gärning vore värd mera än aldrig så vackra deklamationer från statsministerplatsen i kammaren.

Herr Meyerhöffer: Herr talman! Det är inte alls för att förlänga debatten utan för att söka ge ett koncentrerat svar på direkt fråga, som jag tar till orda. Jag skulle knappast gjort det, om det bara gällt herr Månssons fråga i och för sig, men då jag har den uppfattningen, att den ger uttryck för en mera allmän felsyn, icke enbart herr Månssons på viktiga spörsmål, har jag tagit till orda, ehuru frågan kanske i första hand ligger vid sidan av den principdebatt, som här skulle föras.

Den samvetsfråga, som herr Månsson ställde till mig, gällde Dardanellerna. Saken förhåller sig på det sättet, herr Månsson, att många inlopp till stora vatten utgöra förträngningar. Dessa har man satt sig i besittning av — framför allt gäller detta England — och där gjort kraftiga förstärkningsanordningar. De ha liknande betydelse på sjökrigets område som bergspass med fästningsanordningar på landkrigets. Det finns ett klassiskt exempel vid Termopyle, där en ringa styrka ansågs kunna stå emot mångfaldig övermakt fastän deras pilar voro så många, att de förmörkade solen. Men ingen har ännu dragit motsvarande vidunderliga slutsats på lantkrigföringens område som herr Månsson på sjökrigets, nämligen att pilen och pilbågen äro förstörelsemedlens tekniska fulländning.

Vad kampen om Dardanellerna i övrigt beträffar, är det en till ytterlighet komplicerad fråga. Eftersom herr Månsson åberopade engelska auktoriteter kan även jag åberopa en sådan, nämligen Winston Churchill, vilken som sjöminister föranstaltade denna insats och vilken i sina memoarer visat, att han har en åsikt, som går stick i stäv med herr Månssons. Ubåtar förekommo för visso i denna strid såsom en viktig integrerande del men vid sidan av många andra viktiga stridsmedel och försvarsanordningar både till lands och sjöss.

Herr talman! Jag får be om överseende för att jag tar till orda och förlänger debatten med frågor, som måste sägas ligga vid sidan av det hela, men det rör ju åsikter, som jag märkt ha bidragit till att influera på ett ställningstagande till hela vårt försvarsproblem. Då jag nu på några punkter har försökt klarlägga denna fråga, är det — jag upprepar det ännu en gång — inte för att på något vis försöka att på militärt sätt kommendera fram något ställ-

Ang. utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel. (Forts.)

ningstagande eller åstadkomma likriktning i åsikter, utan det är ett uttryck för att även de uppfattningar, som inte alltid stämma med majoritetens, kunna ha rättighet att framlägga frågan, såsom de ur saklig synpunkt se på den.

Herr Brädefors: Herr talman! Det är rätt så intressant att åhöra denna s. k. försvarsdebatt. Man har ända från högern till socialdemokraterna en mycket varm försvarskänsla och talar om, på vilket sätt man bäst skall kunna främja detta försvar och få försvaret för Sverige mycket starkt. Tro inte herrarna, att andra länders parlament resonera precis på samma sätt? Inte talar man om att anskaffa anfallsvapen för att anfalla det eller det landet. Nej, man talar om försvarsfrågan och vill endast förstärka sitt försvar, precis som det svenska parlamentet gör här. Men är det inte så i verkligheten, att då alla länders parlament endast tala om försvar och försvar, finns ingen, som vi här i Sverige eller något annat land behöver vara rädda för såsom anfallande part.

Herr Lindman gjorde gällande i sitt första anförande, att vi nu befinna oss i precis samma situation som 1914 under kapprustningarnas och krigsförberedelsernas period. Är detta riktigt, vilket jag inte alls betvivlar och vilket jag inte tror att någon partigrupp i riksdagen vill förneka, måste det ovillkorligen finnas något land, som försöker att rusta för anfall. När vi veta, att alla länder säga ifrån, att det inte alls är fråga om anfall utan om försvar, måste vi säga, att alla dessa länder, som vilja ha starkare och starkare försvar, på samma gång också vilja ha starkare och starkare anfallsvapen mot andra länder, och så till vida är också den svenska riksdagen inrangerad i dessa anfallsplaner.

Men även om vi antaga, att det är fråga om rena försvarsåtgärder, mot vem är det, som de borgerliga och socialdemokraterna i Sveriges riksdag vilja ha detta starka försvar? Vad vill man försvara egentligen? Det är ju naturligt, att de borgerliga riksdagsmännen, som här representera kapitalismen och dess system i Sverige, vilja försvara detta system, men den delen av dessa försvarsvänner, som kallas för socialdemokrater och som ännu vid vissa festliga tillfällen göra gällande, att de äro marxister, ha glömt den marxistiska satsen, att arbetaren har inget fosterland i ett kapitalistiskt samhälle och alltså ingenting att försvara i ett sådant samhälle. Detta ha dessa herrar glömt bort, trots att de falskeligen utgiva sig för att vara marxister och anamma Marx' läror i fortsättningen.

Det är helt naturligt, att när de borgerliga i samhället tala om försvarsfrågan, avse de frågan om försvar av kapitalismen. När man i dag vet, att det finns makter i Europa och även i andra delar av världen, som inte i detta nu sticka under stol med, vad deras rustningsplaner syfta till, nämligen anfall på den första socialistiska staten i världen, Sovjetunionen — Tyskland och Japan göra inte alls någon hemlighet av sina planer i detta avseende — och man sedan från de s. k. demokratiska staternas sida deltar i denna kapprustning, deltar man även som bundsförvanter till dem, som här förklarar sina avsikter med sin upprustning. Nå, det vore icke så märkvärdigt, om de herrar, som representera kapitalismen och vilja försvara densamma, skulle ha dylika planer, men att de som påstå sig representera socialismen, vilket socialdemokraterna ge sig ut för att göra, deltaga i något dylikt är onaturligt. Visserligen har det i denna debatt varken från högerns, de andra borgerliga partiernas eller socialdemokraternas sida gjorts gällande, att vi ha vår huvudfiende i Sovjetunionen. Herr Kilbom från det socialistiska partiet försökte däremot passa på tillfället att hetsa mot det socialistiska landet Sovjetunionen, detta t. o. m. i en sådan situation, då man vill, att Sverige tillsammans med andra

Ang. utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel. (Forts.) kapitalistiska stater skall företaga krigsrustningar riktade mot Sovjetunionen.

Jag skulle vidare vilja till den socialdemokratiska riksdagsgruppen ställa samma fråga, som jag gjorde under fjolårets försvarsdebatt: Vad lovade ni i valrörelsen 1932? Ni kommo så storslaget med parollen: militarismens miljoner till de arbetslösa! Men för varje år som går öka ni i stället militarismens miljoner och minska miljonerna till de arbetslösa. Detta är att uppfylla sina vallöften!

När en av de socialdemokratiska pacifisterna, herr Lindberg i Umeå, hade ordet i den fråga, som behandlades strax före denna och som berörde herr Lindhagens motion, syftande till avskrivning av försvarsbudgetens utgifter, och yrkade bifall till herr Lindhagens motion, tänkte jag, att det ändå fanns några bland socialdemokraterna, som komme att yrka avslag på fjärde huvudtiteln. Men jag är tämligen säker på, att herr Lindberg i Umeå gör i år, som han gjorde i fjol, då vi debatterade 10 miljoners anslag till huvudsakligen bombflygplan. Han yrkade då först avslag endast på motiveringen, och när han sedan fick litet kritik från sina partivänner i högre ställning, tog han tillbaka även detta yrkande. Jag konstaterar i år liksom i fjol, att herr Lindberg användes i debatten såsom pacifismens företrädare, för att man på arbetarmötena skall kunna påvisa vad han sagt i försvarsdebatten eller i omedelbart sammanhang med densamma.

Vidare konstaterar jag, att från regeringens sida utlovats, att därest det skulle visa sig behövt för den svenska kapitalismen att få ytterligare förstärkning, den socialdemokratiska regeringen, som också kallar sig för arbetarregering, är villig att när som helst gå borgarklassens intressen och önskemål till mötes, att alltså taga dessa under övervägande och tillfredsställa borgarklassens önskingar.

Vi som tillhöra den kommunistiska riktningen och alltså icke vilja vara med om att försvara vare sig den svenska kapitalismen eller någon annan kapitalism kunna naturligtvis icke gå in för att bevilja anslag till ett sådant försvar som de kapitalistiska ländernas försvar. Först när arbetarklassen tagit makten i sina egna händer såväl i Sverige som i andra länder och fått till stånd ett arbetarnas och böndernas land, då först ha vi anledning att besluta om vår försvarsbudget, besluta om försvarsåtgärder för det socialistiska landet.

Härmed var överläggningen slutad. Punkten lades till handlingarna.

Punkterna 2—5.

Lades till handlingarna.

Ang. avlöning till personal å övergångsstat vid armén.

Vid härpå skedd föredragning av *punkten 6*, angående avlöning till personal å övergångsstat vid armén, anförde:

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Jag ber att få yrka avslag för att därmed markera det kommunistiska partiets principiella inställning till försvarsfrågan.

Herr **Holmgren**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner på de därunder gjorda yrkandena; och biföll kamraren utskottets hemställan.

Punkten 7.

Utskottets hemställan bifölls.

Härefter föredrogs *punkten 8*, angående rekryteringskostnader. Därvid yttrade:

Ang. rekryteringskostnader.

Herr **Kilbom**: Herr talman! Då denna punkt, såsom framgår av betänkandet, är den första som berör det *bestående* försvaret, ber jag att i anslutning till de synpunkter vi i den förda debatten framfört få yrka avslag på densamma.

Herr **Holmgren**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr förste vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på avslag därå; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

Punkterna 9—13.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 14, angående undervisnings- och gymnastikmateriel samt undervisningsanstalter och utbildningskurser.

Ang. undervisnings- och gymnastikmateriel m. m.

Uti innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 4 januari 1935 i punkten 19 av fjärde huvudtiteln, föreslagit riksdagen att till undervisnings- och gymnastikmateriel samt undervisningsanstalter och utbildningskurser för budgetåret 1935/1936 anvisa ett reservationsanslag av 800,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta, den ena, nr 5, inom första kammaren av herr *Johan Bernhard Johansson m. fl.*, och den andra, nr 17, inom andra kammaren av herr *Lindman m. fl.*, i vilka motioner, såvitt nu vore i fråga, yrkats, att riksdagen måtte besluta att öka anslaget till undervisnings- och gymnastikmateriel samt undervisningsanstalter och utbildningskurser med 300,000 kronor.

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte, med avslag å ovanberörda motioner i här behandlade delar, bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herrar *Johan Bernhard Johansson, Bergqvist, N. J. Martin Svensson, Borell, Magnusson* i Skövde, *Holmgren* och *Aronson*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till de i ämnet väckta motionerna i här behandlade delar, till undervisnings- och gymnastikmateriel samt undervisningsanstalter och utbildningskurser för budgetåret 1935/1936 anvisa ett reservationsanslag av 1,100,000 kronor.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr **Holmgren**: Herr talman! I den motion riksdagshögern avgivit i försvarsfrågan till innevarande års riksdag ha vi framhållit behovet av en god utbildning för befälskadern. Ju svagare de värnpliktigas utbildning är, desto

Ang. undervisnings- och gymnastikmateriel m. m. (Forts.)

större vikt måste man naturligtvis lägga vid befälskaderns utbildning, ty det är givetvis mycket svårare att handleda en trupp, som är svagt utbildad, än en trupp, som fått en jämförelsevis god utbildning. Den handledande måste sålunda besitta större färdigheter och ha en bättre utbildning, när han leder en svag trupp än när han leder en god sådan.

Åtskilliga periodiskt återkommande kurser ha under de senaste åren varit inställda eller betänkligt reducerade till sitt omfång. Det är för att råda bot på detta förhållande, som vi i högermotionen begärt ett ytterligare anslag på 300,000 kronor till ifrågavarande ändamål. Detta krav av motionärerna ha vi reserverat upptagit som vårt yrkande.

På denna grund yrkar jag avslag på utskottets hemställan på förevarande punkt och bifall till den av herr Johansson i Fredrikslund m. fl. vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Jag förmodar, att kammaren håller mig räkning för att jag i de fall, då jag har att uppträda i olika punkter av förevarande statsutskottsutlåtande, uraktlåter att anföra någon motivering. Jag förutsätter nämligen, att kammarens ledamöter själva följa med i utlåtandet och se, vad saken gäller vid de olika punkterna.

Jag vill bara på denna första punkt, där jag har anledning yttra mig, framhålla, att de socialdemokratiska ledamöterna av utskottet ha genomgående följt Kungl. Maj:ts förslag med undantag av på en enda punkt. Motiven till Kungl. Maj:ts förslag återfinnas ju i statsverkspropositionen.

På denna punkt har sålunda statsutskottets majoritet stannat för bifall till Kungl. Maj:ts förslag, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till det samma.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Holmgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 14 av utskottets förevarande utlåtande nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

[Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid berörda punkt fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Punkterna 15 och 16.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 17, angående frivilliga skytteväsendets befrämjande.

*Ang. frivilliga
skytteväsen-
dets befräm-
jande.*

I två likalydande motioner, väckta, den ena, nr 6, inom första kammaren av herr *Johan Bernhard Johansson m. fl.* och den andra, nr 18, inom andra kammaren av herr *Lindman m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen måtte till det frivilliga skytteväsendets befrämjande för budgetåret 1935/1936 anvisa ett reservationsanslag av 280,875 kronor.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta, den ena, nr 122, inom första kammaren av herr *Elof B. Andersson m. fl.* och den andra, nr 299, inom andra kammaren av herr *Nilsson i Hörby m. fl.* föreslagits, att det för innevarande budgetår utgående anslaget för det frivilliga skytteväsendets befrämjande, 95,625 kronor, för budgetåret 1935/1936 måtte utökas med 52,000 kronor, avsedda till ammunitionsbidrag och andra omkostnader för verksamhetens utövande, beräknat efter ett belopp av 1 krona för varje anslagsberättigad skytt för ett antal av 52,000 anslagsberättigade skyttar, och att således för det frivilliga skytteväsendets befrämjande under budgetåret 1935/1936 måtte anvisas ett belopp av 147,625 kronor.

Slutligen hade uti en inom andra kammaren av herr *Meyerhöffer m. fl.* väckt motion, nr 273, yrkats, att riksdagen måtte till det frivilliga skytteväsendets befrämjande för budgetåret 1935/1936 anvisa ett reservationsanslag av 470,000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

a) med bifall till motionerna I: 222 och II: 299 samt i anledning av motionerna 1: 6, II: 18 och II: 273 till det frivilliga skytteväsendets befrämjande för budgetåret 1935/1936 anvisa ett reservationsanslag av 147,625 kronor; samt

b) medgiva, att till den vid skytteförbundens överstyrelses expedition anställda personalen, med undantag av kassaförvaltaren, finge från förefintliga reservationer under anslaget till det frivilliga skytteväsendets befrämjande under budgetåret 1935/1936 utbetalas dyrtidstillägg enligt de grunder, som för samma tid vore eller kunde varda bestämda i fråga om dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst.

Reservation hade emellertid vid denna punkt anmälts av herrar *Johan Nilsson* i Malmö, *Asplund, Walles, Bergström, Sven B. Larsson, Anderson* i Råstock, *Eriksson* i Stockholm, *Andersson* i Prästbol, *Ward, Norsell* och *Högström*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte avslå de i ämnet väckta motionerna.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid

Herr Thorell: Herr talman! Tidigare har från statsmakternas sida visats mycket stor förståelse för skytterörelsen. Denna rörelse har fått vad den behövt för att utvecklas, och vi veta, att den gått framåt undan för undan och att den var synnerligen livskraftig för endast några år sedan. Under de senare åren ha emellertid anslagen minskats betydligt. Dock hade vi för budgetåret 1931/1932 ett anslag av 470,000 kronor. För innevarande budgetår däremot uppgår anslaget endast till något över 95,000 kronor, och detta anslag förslår endast — med undantag av några tusen kronor, som utgå till skjutbanorna — att upphålla den övre organisationen. Skytteföreningarna som sådana få icke något som helst bidrag av dessa medel.

I motioner från mellanpartierna har det i år föreslagits en ökning av det nu utgående anslaget med 52,000 kronor, vilket belopp beräknats utgöra 1 krona

Ang. frivilliga skytteväsendets befrämjande. (Forts.)

per skytt och år. Då varje skott för närvarande kostar 6.3 öre, skulle med detta höjda anslag bestridas 16 skott per man. För att få deltaga exempelvis i förbundsskjutningar o. dyl. fordras det emellertid 50 skott. Vi äro givetvis tacksamma, herr talman, för den hjälp vi kunna få, men ökningen är alldeles för liten för att överhuvud taget spela någon roll för skytteföreningarna. Även mot detta förslag har emellertid det socialdemokratiska partiets medlemmar i utskottet vänt sig, och de ha avgivit en reservation, vari det heter: »Då utskottet allt fortfarande icke är övertygat om behövligheten av anslag å riksstaten till befrämjande av den frivilliga skytterörelsen samt därtill kommer, att den statsfinansiella situationen för närvarande påkallar iakttagande av sträng återhållsamhet i fråga om utgifterna, finner sig utskottet ej kunna tillstyrka de i de föreliggande motionerna gjorda framställningarna om anslag för ifrågavarande ändamål.» Vi äro tacksamma mot herrar socialdemokrater inom utskottet, att de äntligen funnit en del skäl, som de tidigare anfört mot anslaget, ohållbara. Nu kvarstår endast, dels att anslaget skulle vara obehöfligt, dels att statsfinansiella skäl tala mot detsamma. Jag skall vända mig i första hand mot det första påståendet. Jag antager, att herrar socialdemokrater var och en i sin ort ha skytteföreningar, och jag är alldeles säker om att i dessa finnas medlemmar, som äro partikamrater med herrarna. Om ni gjorde er besvärd med att fråga dessa, huruvida rörelsen vore i behov av anslag eller icke, skulle de säkert ha lämnat sådana upplysningar att en dylik uppgift om behövligheten av anslaget icke skulle ha framkommit.

Rörelsen arbetar för närvarande under synnerligen hårt ekonomiskt betryck. Ledningen för skytteföreningarna i de olika trakterna få försöka alla medel att skaffa kapital för ett fortsatt bedrivande av verksamheten. De få t. ex. anordna fester, varvid i vissa fall förekomma sådana anordningar som icke alltid tilltalar en del av samhällets medlemmar utan gör, att rörelsen kommer i misskredit.

Därtill kommer en annan sak. Kammarens ärade ledamöter torde ha observerat, att det för några dagar sedan gått ut en generalorder om att anslaget till ammunition till armén skulle för olika truppslag sänkas med mellan 15 och 25 %. Det är alldeles klart, att detta kommer att inverka menligt på skjututbildningen vid de olika truppslagen, och angelägenheten av att de värnpliktiga redan ha en skjututbildning bakom sig är därför större än någonsin förut. Det är sålunda så mycket större anledning med hänsyn till den korta tid vederbörande äro i tjänstgöring och det lilla ammunitionsanslag, som hädanefter skall utgå, att vi taga vara på den skjutskicklighet de värnpliktiga kunna ha förskaffat sig i de frivilliga skytteföreningarna.

Vid förbundstävlingarna, som hållas inom de olika förbunden, ha ledningarna icke ett enda öre av statsmedel att tillgå. Allt måste skaffas på frivillighetens väg. I stor utsträckning få skyttarna själva bekosta sina pris.

Det är alldeles givet, att visa statsmakterna icke i längden större förståelse för rörelsen, är det synnerligen stor risk för att den icke längre kan fortsätta sin verksamhet. Reservanterna tala om de statsfinansiella skälen. Jag skulle vilja vända på saken och fråga: Ha vi i dessa allvarliga tider råd att ställa denna, ur försvarssynpunkt oerhört viktiga och till sin läggning verkligt demokratiska rörelse utan behöfliga anslag och därigenom låta den gå sin undergång till mötes?

Med det utskottsutlåtande, som här föreligger, finnes det ju ingen möjlighet att göra något yrkande. Jag har endast med dessa korta ord velat inför kammaren lägga fram de bekymmer vi skyttar hysa, och jag beklagar, att icke större anslag kan utgå till denna rörelse, som jag vill påstå är den billigaste grenen av vår försvarsorganisation.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Ang. frivilliga skytteväsendets befrämjande. (Forts.)

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Jag är övertygad om att en lång debatt i denna fråga icke skulle vare sig övertyga någon av kammarens ledamöter att intaga en annan ståndpunkt än den han redan på förhand har eller bringa i dagen några synpunkter, som icke förut äro kända. Frågan har diskuterats under en följd av riksdagar, och ställningen har ju i många år varit den, att andra kammaren avslagit yrkandet om anslag till den frivilliga skytterörelsen men att anslag sedan beviljats efter gemensam votering. Jag förmodar, att saken kommer att ligga till på samma sätt i år, som den gjort under andra år.

Kungl. Maj:t har icke upptagit något anslag för ändamålet. Tre motioner föreligga, en om ett anslag av 147,625 kronor, en om ett anslag av 280,875 kronor och slutligen en om ett anslag av 470,000 kronor. Det har sålunda varit auktion på anslagsbeloppen, kan man säga. Nu har emellertid majoriteten av utskottet stannat vid det lägsta av de föreslagna beloppen, säkerligen därtill nödd och tvungen med hänsyn till utsikterna att få igenom något anslag alls. Vi socialdemokrater ha intagit samma ståndpunkt som den vi under en lång följd av år haft, och jag tror icke, att man i det avseendet behöver närmare diskutera våra motiv härför.

Om saken ligger så till, som den siste ärade talaren framhöll, kan jag för min del icke finna, att det är något annat att göra än att medlemmarna av ifrågavarande organisationer få liksom medlemmar av andra organisationer och rörelser höja sina egna avgifter för att kunna bära de kostnader, som följa med verksamheten. Jag kan icke finna, att saken ligger till på något annat sätt här än i andra fall.

Jag ber sålunda, herr talman, att i enlighet med den reservation, av herr Johan Nilsson i Malmö m. fl., som föreligger vid denna punkt av utlåtandet, få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr förste vice talmannen återtog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Nilsson** i Hörby: Herr talman, mina herrar! De båda föregående talarna kunde ju ha givit anledning för mig till längre uppläggning av denna fråga. Men då denna fråga är många år gammal här och många gånger principdebatterats, tror jag, att kammaren håller mig räkning, om jag inte gör det. Jag nöjer mig därför med att i korthet yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Holmgren**: Herr talman! I högermotionen ha vi påyrkat ett anslag av icke mindre än 280,875 kronor till det frivilliga skytteväsendet. När emellertid mellanpartierna icke velat gå med på så högt anslag, ha vi i statsutskottet förenat oss med dem om det högsta belopp, till vilket de velat sträcka sig. När vi så gjort, ha vi givetvis icke gått ifrån vår uppfattning om vad som bör anslås till det frivilliga skytteväsendet.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Thorell**: Herr talman! Endast några ord till herr Eriksson i Stockholm. Han sade, att i detta fall få medlemmarna i skytteföreningarna göra som medlemmarna i andra föreningar, nämligen betala kostnaderna själva. Ja, herr Eriksson, vi ha aldrig tänkt på att få medel till alla kostnader. Även när vi få det högsta anslaget, betala skyttarna många gånger mera än vad som statsmakterna bidra med. Hur skulle konsekvenserna bli, om vi överhuvud taget resonerade så i kammaren, att om det är en förening med enskilda medlemmar, så få dessa betala kostnaderna själva. Hur skulle det då gå med an-

Ang. frivilliga skytteväsendets befrämjande. (Forts.)

slagen till idrottsrörelsen och till alla möjliga andra håll? Jag kan inte hjälpa, att jag anser detta såsom ett de obotfärdigas förhinder. Jag skall inte förlänga debatten, men har velat göra dessa reflexioner till protokollet.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på avslag å såväl berörda hemställan som de i ämnet väckta motionerna; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Eriksson i Stockholm, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 17 av utskottets förevarande utlåtande nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan som de i ämnet väckta motionerna.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet.

Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda om omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 94 ja och 108 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså avslagit såväl utskottets hemställan i förevarande punkt som de i ämnet väckta motionerna.

Punkterna 18—23.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. munderingsutrustning.

Punkten 24, angående munderingsutrustning.

Kungl. Maj:t hade under punkten 32 av förevarande huvudtitel föreslagit riksdagen, att till munderingsutrustning för budgetåret 1935/1936 anvisa ett reservationsanslag av 3,650,000 kronor.

I de förut omförmälda av herr *Johan Bernhard Johansson m. fl.* inom första kammaren och av herr *Lindman m. fl.* inom andra kammaren väckta likalydande motionerna (I: 5 och II: 17) hade med avseende å förevarande anslag hemställts, att detsamma måtte ökas med 400,000 kronor.

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte, med avslag å de i ämnet väckta motionerna i här behandlade delar, bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Samma reservanter som de under punkten 14 antecknade hade i en vid förevarande punkt fogad reservation förklarat sig anse, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till de i ämnet väckta motionerna i här behandlade delar, till munderingsutrustning för budgetåret 1935/1936 anvisa ett reservationsanslag av 4,050,000 kronor.

Ang. munderingsutrustning. (Forts.)

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr **Holmgren**: Herr talman! Munderingsbeståndet vid våra truppförband har under de senaste åren väsentligt nedgått på grund av otillräckliga anslag. För att hålla persedelstocken uppe vid det behov en mobilisering kräver måste en ökning av anslaget komma till stånd. Våra söner kunna ha rätt att fordra att, när de skola gå ut vid mobilisering, ha ändamålsenlig beklädnad. Uniform måste de ha, ty annars bli de betraktade som francestireurer, och bli de tillfångatagna, bli de utan vidare nedskjutna.

Herr talman! Jag ber att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den av herr Johansson i Fredrikslund m. fl. avgivna reservationen.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner på de därunder förekomna yrkandena; och biföll kammaren utskottets i punkten gjorda hemställan.

Punkterna 25—30.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 31, angående truppförbandens övningar.

I punkten 40 av förevarande huvudtitel hade Kungl. Maj:ts föreslagit riksdagen att till truppförbandens övningar för budgetåret 1935/1936 anvisa ett reservationsanslag av 1,384,000 kronor.

Ang. truppförbandens övningar.

Utå förut omförmälda av herr *Johan Bernhard Johansson m. fl.* inom första kammaren och av herr *Lindman m. fl.* inom andra kammaren väckta motioner (I: 5 och II: 17) hade med avseende å förevarande anslag yrkats, att riksdagen måtte besluta att öka detsamma med 441,000 kronor, att fördelas med 70,000 kronor till hästlega, 181,000 kronor till vinterövningar, 100,000 kronor till truppförbandens övningar och 90,000 kronor till frivilliga övningar med landstormen.

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte, med avslag å ovanberörda motioner, i de delar varom här vore fråga, bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Reservation hade emellertid vid denna punkt anmälts av *samma reservanter som de under punkten 14 antecknade*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till de i ämnet väckta motionerna, i de delar varom här vore fråga, till truppförbandens övningar för budgetåret 1935/1936 anvisa ett reservationsanslag av 1,825,000 kronor.

Punkten föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **Holmgren**: Herr talman! Under några år i följd ha av ekonomiska skäl inskränkningar gjorts i medelsanvisningen till truppförbandens övningar. I all synnerhet under nuvarande situation måste man betrakta detta såsom mindre lyckligt. Man kan inte stå till svars med att underlåta att taga igen det som gått förlorat. Med hänsyn härtill och även till önskvärdheten att

Ang. truppförbandens övningar. (Forts.)

landstombsbefälet får bättre utbildning än hittills ha vi högerreservanter i utskottet hemställt om ett anslag å 441,000 kronor utöver vad Kungl. Maj:t begärt.

Jag ber, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herr Ossbahr: Jag har begärt ordet vid denna punkt för att beröra den del av frågan, som avser utbildning av befäl inom landstormen. Jag är inte övertygad om, att man i riksdagskretsar har en fullständig uppfattning om denna utbildning och omfattningen av den organisation, det här gäller. Jag vill understryka och särskilt framhålla, att det befäl, som erfordras inom landstormen, till mycket stor del måste utbildas på frivillighetens väg. Denna utbildning kan endast organiseras och ske genom de olika landstombsförbunden och landstombsföreningarna. Ur den statistik, som förefinnes i centralförbundets årsredogörelse, vill jag bara anföra, att antalet medlemmar i Sverige uppgår till nära 39,000 och att antalet utbildade landstombsofficerare över 35 år, vilka i händelse av mobilisering stå till förfogande, uppgår till 1,227.

När man ser den omfattning, det här gäller, måste man fråga sig, om verkligen de anslag, statsmakterna beviljat, kunna vara ens tillnärmelsevis sådana de borde vara. Endast en mycket ringa del av kostnaderna för denna utbildning ersättes genom statsanslag, och jag vill såsom exempel påpeka, att beträffande Stockholms landstombsförbund utgör statsanslaget endast en ringa bråkdel av totalkostnaden. Detta landstombsförbunds kostnader uppgå allenast för utbildningen till omkring 35,000 för år, och därtill komma kostnader för hyror, administration och mycket annat, men statsanslaget håller sig mellan 4 och 5 tusen kronor.

Redan under föregående år har statsanslaget varit orimligt litet, men med hänsyn till de nya krav, som genom generalorder av 1934 ställts på denna utbildning, måste anslaget för kommande år än ytterligare väsentligt höjas. Det är nödvändigt med hänsyn till den ökade omfattningen, och det är också nödvändigt med hänsyn till dessa nya krav. Kursernas antal och längd har väsentligt ökats. Den frivilliga landstombsrörelsen skall vidare utbilda befäl för hemortens luftvärnsförsvär och även för signalorganen. Därtill kommer, att arméns reservpersonal i stor utsträckning, sedan den uppnått 42 års ålder, bör deltaga i de utbildningskurser, som anordnas inom landstormen. När man ser dessa ökade krav, måste man finna den hemställan, som är gjord från högerhåll, väl motiverad. Det rör sig om en utbildning, som är helt och hållet frivillig och som endast med största personliga uppoffringar från deltagarna kan bedrivas. Det är icke fråga om en utbildning under en jämförelsevis kort tid eller ett jämförelsevis kort antal år, utan en utbildning, som måste fullföljas under hela den tid, vederbörande befäl står till förfogande, d. v. s. i regel till uppnådda 60 år, i vissa fall till ännu högre ålder.

Jag vill framhålla, att det är nödvändigt för landstormen i händelse av mobilisering att erhålla tillgång till detta på frivillighetens väg utbildade befäl, och när man vet, med vilka svårigheter verksamheten kämpar ur ekonomisk synpunkt, borde det vara statsmakterna angeläget att på bättre sätt än som skett och sker stöda denna utbildning. Alla känna vi de brister, som vidlåde landstombsbefälet år 1914. Dessa hålla på att bli bortarbetade tack vare den utbildning, som sker på frivillighetens väg och genom personliga uppoffringar. Det borde då vara påkallat från statsmakternas sida att skänka denna utbildning sitt verkliga stöd. Det är icke för sin egen skull, som den sker, utan för statens skull, och den är nödvändig ur statsmakternas syn-

Ang. truppförbandens övningar. (Forts.)

punkt. Då borde statsmakterna också skänka den sitt stöd på ett mera effektivt sätt än som hittills skett.

Herr talman! Jag ber att få instämma i det yrkande, som framställts av herr Holmgren.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Jag vill bara tillägga den upplysningen, att här har Kungl. Maj:t föreslagit förhöjning av det tidigare anslaget med 10,000 kronor eller med nära 20 %. För övrigt respekterar jag i mycket hög grad vad herr Ossbahr påpekat.

Herr **Ossbahr**: Det är riktigt, att Kungl. Maj:t föreslår en höjning med det »stora» beloppet av 10,000 kronor. Men jag vill påpeka, att ehuru höjningen är motiverad av de ökade krav, som äro ställda i detta hänseende, motsvarar den icke de ökade omkostnader, som landstormsrörelsen ådragit sig tack vare dessa krav. Höjningen torde vara föranledd av luftvärnsutbildningen, men denna drar enbart i Stockholm en kostnad av 12,000 kronor, alltså överstigande det ökade belopp, som här föreslås. Därtill kommer utbildningen för hela landet. Att detta belopp skulle kunna utgöra en kompensation för vad som erfordras, är uppenbarligen orimligt.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkten 32, angående fält- och fälttjänstövningar.

Kungl. Maj:t hade under punkten 41 av förevarande huvudtitel föreslagit riksdagen att till fält- och fälttjänstövningar för budgetåret 1935/1936 anvisa ett reservationsanslag av 600,000 kronor.

*Ang. fält-
och fälttjänst-
övningar.*

I förut omförmälda av herr *Johan Bernhard Johansson m. fl.* inom första kammaren och herr *Lindman m. fl.* inom andra kammaren väckta motioner (I: 5 och II: 17) hade med avseende å förevarande anslag hemställts, att riksdagen måtte besluta att öka detsamma med 100,000 kronor.

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte, med avslag å de i ämnet väckta motionerna, i de delar varom här vore fråga, bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

I en vid denna punkt fogad reservation hade *samma reservanter som de under punkten 14 antecknade* förklarar sig anse, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till ovanberörda motioner i här behandlade delar, till fält- och fälttjänstövningar för budgetåret 1935/1936 anvisa ett reservationsanslag av 700,000 kronor.

Efter föredragning av punkten anförde:

Herr **Holmgren**: Herr talman! Kungl. Maj:t har visserligen behärtrat behovet av ökade medel för fält- och fälttjänstövningar, då Kungl. Maj:t till inrevarande års riksdag kommit med förslag om 600,000 kronor för detta ändamål. Den sista stora fälttjänstövningen ägde rum år 1930. Med det före-

Ang. fält- och fälttjänstövningar. (Forts.)

slagna beloppet kan man icke hålla såväl större fälttjänstövningar som övriga liknande övningar, som bli erforderliga. Därför ha vi reservanter hemställt om en ökning med 100,000 kronor, så att beloppet skulle uppgå till 700,000 kronor eller vad myndigheterna ansett erforderligt. Därvid ha vi särskilt velat tillgodose behovet av vinterövningar.

Herr talman! Jag ber att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

Punkterna 33—36.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Ang. vapen
och ammu-
nition m. m.*

Punkten 37, angående vapen och ammunition m. m.

Under punkten 47 av förevarande huvudtitel hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till vapen och ammunition m. m. för budgetåret 1935/1936 anvisa ett reservationsanslag av 4,200,000 kronor.

I omförmälda motioner av herr *Johan Bernhard Johansson m. fl.* (I: 5) och herr *Lindman m. fl.* (II: 17) hade, bland annat, hemställts, att riksdagen måtte besluta, att anslaget till vapen och ammunition m. m. måtte ökas med 300,000 kronor, närmast avsedda för anskaffning av övningsammunition.

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte, med avslag å ovanberörda motioner i här behandlade delar, bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Reservation hade emellertid vid denna punkt avgivits av *samma reservanter, som de under punkten 14 antecknade*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till de i ämnet väckta motionerna i här behandlade delar, till vapen och ammunition m. m. för budgetåret 1935/1936 anvisa ett reservationsanslag av 4,500,000 kronor.

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Herr **Holmgren**: Herr talman! Den höjning av anslaget till vapen och ammunition m. m., som av oss reservanter här föreslagits, avser företrädesvis anskaffning av ammunition för fredsövningar. Jag ber att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen på denna punkt.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gav herr förste vice talmannen propositioner på de därunder gjorda yrkandena; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkten 38, angående engångskostnader för anskaffning av artillerimateriel. *Ang. anskaffning av artillerimateriel.*

Kungl. Maj:t hade i punkten 48 av förevarande huvudtitel föreslagit riksdagen att till bestridande av engångskostnader för anskaffning av artillerimateriel för budgetåret 1935/1936 anvisa ett reservationsanslag av 700,000 kronor.

Uti en inom andra kammaren av herr *Ossbahr m. fl.* väckt motion, nr 178, hade bland annat yrkats, att riksdagen måtte besluta att för budgetåret 1935/1936 öka förevarande anslag med 1,218,800 kronor.

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte, med avslag å ovanberörda motion, såvitt densamma avsåge höjning av anslaget utöver det av Kungl. Maj:t äskade beloppet, bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Punkten föredrogs, och anförde därvid:

Herr Ossbahr: Såsom jag under principdebatten framhöll, är det själfvallet meningslöst att på de olika punkterna yrka bifall till de av mig motionsvis framförda kraven. Men jag kan dock icke på denna punkt, herr förste vice talman, underlåta att komma med ett yrkande.

Såsom redan tidigare under debatten framhållits, rör det sig här icke om något oväsentligt utan om ett ur krigsberedskapssynpunkt synnerligen viktigt anslag. Jag har förut även framhållit, att man i samband med 1925 års försvarsordnings antagande utgick ifrån att såsom nödvändiga anslag betrakta vissa medel till materiel för arméns utrustning. Kostnaderna härför hava dock fördelats på en lång följd av år. De kostnader, som här i främsta rummet komma i fråga, avse artillerimateriel, men jag vill påpeka, att däri ingalunda ingår endast sådan materiel, som avses för artilleriet, utan i denna rubrik ingår en mängd andra ändamål såsom kulsprutor, kulsprutegevär, gas-skydd, mobiliseringsammunition, industriens krigsorganisation, meteorologiska instrument, ballongmateriel och stridsvagnar m. m. Det är således en anslagspost, vilken är av den allra största vikt och betydelse. Genom den långa tid, på vilken detta anslag blivit fördelat, har en avsevärd försening av anskaffningen skett, och denna försening har ytterligare förlängts genom beskäringarna under de senaste åren. Man har nämligen på detta anslag gjort beskäringar det ena året efter det andra med belopp, som äro av ganska stor omfattning. Jag framhöll tidigare, att under innevarande riksdag borde man rätteligen ha beviljat sista årskvoten för denna materiel, men i stället för att befinna oss i denna situation äro vi nu i det läget, att på detta anslag återstår i det närmaste 5 miljoner kronor. Det oaktat föreslår Kungl. Maj:t endast en bråkdel, en bråkdel, som icke ens tillnärmelsevis uppgår till årskvoten.

Jag har icke kunnat underlåta att påtala denna sak i min motion och framställa yrkande i enlighet med de av de militära myndigheterna framställda kraven. En omständighet, som jag särskilt vill understryka, är den omständigheten, att man redan från början begränsat detta anslag till vad som karakteriserades såsom »oundgängligen nödvändigt». Man har vidare fördelat beloppet på en följd av år. Denna försening kommer att ytterligare förlängas genom den uraktlåtenhet, som blir följden av ett ståndpunktstagande i anslutning till utskottets hemställan. Det rör sig här om ett ur krigsberedskap synnerligen viktigt spörsmål, och jag kan därför icke underlåta att på denna punkt, herr förste vice talman, ställa ett yrkande, allra helst som anslaget finnes omnämnt i generalstabschefens skrivelse den 4 april innevarande

Ang. anskaffning av artillerimateriel. (Forts.)
 år. Jag ber alltså att få yrka bifall till den av mig m. fl. väckta motionen, i vad den avser denna punkt.

Herr *Meyrhöffer* instämde häruti.

Herr **Holmgren**: Herr talman! Med hänsyn till vad som under de senaste dagarna inträffat och i anslutning till vad jag förut i dag under överläggningen anfört vill jag förklara, att jag icke har något att erinra emot ett bifall till det av herr Ossbahr framställda yrkandet.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen, såvitt nu vore i fråga; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

Punkterna 39—42.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. anskaffning av ammunition för granatkastare.

Punkten 43, angående anskaffning av ammunition för granatkastare.

Uti punkten 53 av förevarande huvudtitel hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att för anskaffning av ammunition för granatkastare för budgetåret 1935/1936 anvisa ett reservationsanslag av 100,000 kronor.

I förutnämnda av herr *Johan Bernhard Johansson m. fl.* och herr *Lindman m. fl.* väckta motioner (I: 5 och II: 17) hade, bland annat, hemställts, att riksdagen måtte besluta att öka förevarande anslag med 400,000 kronor.

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte, med avslag å de i ämnet väckta motionerna i här behandlade delar, bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Samma reservanter som de under punkten 14 antecknade hade i en vid förevarande punkt fogad reservation förklarat sig anse, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till ovanberörda motioner i här behandlade delar, till anskaffning av ammunition för granatkastare för budgetåret 1935/1936 anvisa ett reservationsanslag av 500,000 kronor.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr **Holmgren**: Herr talman! I vår motion ha vi hemställt om en ökning med 400,000 kronor av det föreslagna anslaget till anskaffning av ammunition för granatkastare. Vår uppfattning om behovet av detta anslag har blivit ytterligare stärkt, sedan vi tagit del av handlingarna i ärendet. På grund härav ber jag att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Herr förste vice talmannen gav propositioner på de under överläggningen framställda yrkandena; och blev utskottets i punkten gjorda hemställan av kammaren bifallen.

Punkten 44, angående anskaffning av spränggranater.

Ang. anskaffning av spränggranater.

Kungl. Maj:t hade under punkten 54 av förevarande huvudtitel föreslagit riksdagen att för anskaffning av spränggranater för budgetåret 1935/1936 anvisa ett reservationsanslag av 150,000 kronor.

Herr *Johan Bernhard Johansson m. fl.* och herr *Lindman m. fl.* hade uti öförmälda motioner (I: 5 och II: 17), bland annat, hemställt, att riksdagen måtte besluta att för anskaffning av 7 centimeters spränggranater öka detta anslag med 850,000 kronor.

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte, med avslag å ovanberörda motioner i här behandlade delar, bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Vid denna punkt hade reservation anmälts av *samma reservanter som de under punkten 14 antecknade*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till de i ämnet väckta motionerna i här behandlade delar, för anskaffning av spränggranater för budgetåret 1935/1936 anvisa ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor.

Punkten föredrogs. Därvid anförde:

Herr **Holmgren**: Herr talman! Behovet av anslag för ifrågavarande ändamål är enligt arméförvaltningens beräkningar en miljon kronor, under det att Kungl. Maj:t har föreslagit 150,000 kronor. Vi reservanter ha icke kunnat känna oss tillfreds med detta ringa anslagsbelopp utan krävt 850,000 kronor utöver vad Kungl. Maj:t begärt eller sålunda sammanlagt 1,000,000 kronor för ändamålet. Jag ber, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner på de därunder förekomna yrkandena; och blev utskottets i punkten gjorda hemställan av kammaren bifallen.

Herr andre vice talmannen övertog nu åter ledningen av förhandlingarna.

Punkterna 45 och 46.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 47, angående försök med grovkalibriga luftvärnskulprutor.

Ang. försök med grovkalibriga luftvärnskulprutor.

Utskottet hemställde i förevarande punkt, att riksdagen måtte avslå herr *Johan Bernhard Johanssons m. fl.* inom första kammaren och herr *Lindmans m. fl.* inom andra kammaren väckta likalydande motioner (I: 5 och II: 17), i vad desamma avsåge, att riksdagen måtte besluta att för försök med grovkalibriga luftvärnskulprutor anvisa ett reservationsanslag av 90,000 kronor.

Reservation hade emellertid vid denna punkt avgivits av *samma reservanter som de under punkten 14 antecknade*, vilka ansett, att utskottets hemställan bort innefatta, att riksdagen måtte bifalla ovanberörda motioner i här behandlade delar.

Efter föredragning av punkten yttrade:

Andra kammarens protokoll 1935. Nr 26.

Ang. försök med grovkalibriga luftvärnskulsprutor. (Forts.)

Herr **Holmgren**: Herr talman! Frågan om åtgärder för hemortens och civilbefolkningens skydd mot luftanfall lär redan nu kunna anses vara ganska aktuell, och i samband härmed synes det vara av största vikt, att de avbrutna försöken med grovkalibriga luftvärnskulsprutor få återupptagas. Till detta ändamål ha vi reservanter yrkat på ett anslag av 90,000 kronor. Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Med herr Holmgren förenade sig herr *Wallerius*.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Herr andre vice talmannen framställde propositioner på de under överläggningen gjorda yrkandena; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Ang. anskaffning av lyssnarapparater för luftvärnsartilleriet.

Punkten 48, angående anskaffning av lyssnarapparater för luftvärnsartilleriet.

Utskottet hade till behandling förehäft

dels herr *Johan Bernhard Johanssons m. fl.* och herr *Lindmans m. fl.* likalydande motioner (I:5 och II:17), såvitt desamma avsåge, att riksdagen måtte besluta att för anskaffning av lyssnarapparater för luftvärnsartilleriet anvisa ett reservationsanslag av 288,000 kronor;

dels ock de av herr *Westman m. fl.* inom första kammaren och herr *Österström m. fl.* inom andra kammaren väckta likalydande motionerna (I:65 och II:202), i vad dessa avsåge, att riksdagen måtte besluta att för enahanda ändamål, som nyss sagts, anvisa ett reservationsanslag av 140,000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I:65 och II:202, i vad de avsåge anslag för anskaffning av lyssnarapparater för luftvärnsartilleriet, samt med avslag å motionerna I:5 och II:17, i vad de avsåge anvisande av högre anslag för samma ändamål, för anskaffning av lyssnarapparater för luftvärnsartilleriet för budgetåret 1935/1936 anvisa ett reservationsanslag av 140,000 kronor.

Vid denna punkt hade reservationer avgivits:

av *samma reservanter som de under punkten 14 antecknade*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I:5 och II:17 samt i anledning av motionerna I:65 och II:202, samtliga motioner i avseende å anskaffning av lyssnarapparater för luftvärnsartilleriet, till detta ändamål för budgetåret 1935/1936 anvisa ett reservationsanslag av 288,000 kronor; samt

av *samma reservanter som de under punkten 17 antecknade*, vilka förklarar sig anse, att utskottets hemställan bort innefatta, att riksdagen måtte avslå de i ämnet väckta motionerna, i vad de avsåge anslag för förevarande ändamål.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr **Holmgren**: Herr talman! Om behovet av anslag till detta ändamål tyckas vi vara ense på borgerligt håll. Det är bara i fråga om medelsbehovet som vi på den punkten skilja oss åt. Under det att mellanpartierna påyrkat ett anslag av 140,000 kronor, ha vi ansett, att det behövs ett anslag av 288,000 kronor, vilket är i enlighet med vad den militära sakkunskapen ansett. På

Ang. anskaffning av lyssnarapparater för luftvärnsartilleriet. (Forts.)
den grund ber jag att få yrka bifall till den av herr Johansson i Fredrikslund m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Herr **Gardell** i Gahns: Herr talman! Jag ber att å egna och övriga gotlänningars vägnar få framföra ett tack till statsutskottet för den välvilliga behandling utskottet ägnat motionerna nr 65 i första kammaren och nr 202 i andra kammaren rörande vårt försvar, och jag hoppas, att kammaren bifaller utskottets förslag. Jag skall, herr talman, icke ingå på någon vidare debatt, utan ber endast att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Som kammarens ledamöter finna har utskottets förslag på denna punkt tillkommit efter motioner. Kungl. Maj:ts proposition upptog icke något anslag för detta ändamål. Vid punkten är fogad en reservation av de socialdemokratiska ledamöterna i statsutskottet, i vilken det hemställs om avslag på såväl utskottets hemställan som ock på de i ämnet väckta motionerna. Jag ber att få yrka bifall till denna reservation.

Herr **Nilsson** i Hörby: Herr talman! Bakom utskottets hemställan stå sex av utskottets tjugufyra medlemmar. Hur det kommer sig skall jag icke relatera. Ej heller skall jag motivera utskottets förslag, då jag tror, att kammarens ledamöter satt sig in i detta. Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen framställde propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, 2:o) bifall till den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna vid punkten fogade reservationen samt 3:o) bifall till den reservation, som vid punkten anmäls av herr Johan Nilsson i Malmö m. fl.; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förstnämnda propositionen.

Punkten 49.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 50, angående anskaffning av viss luftvärnsmateriel.

Utskottet hade till behandling förehäft

dels herr *Johan Bernhard Johanssons m. fl.* inom första kammaren och herr *Lindmans m. fl.* inom andra kammaren väckta likalydande motioner (I: 5 och II: 17), såvitt däri hemställts, att riksdagen måtte besluta att för anskaffning av viss luftvärnsmateriel anvisa ett reservationsanslag av 1,290,000 kronor;

dels ock herr *Westmans m. fl.* inom första kammaren och herr *Österströms m. fl.* inom andra kammaren väckta likalydande motioner (I: 65 och II: 202), såvitt däri föreslagits, att riksdagen måtte besluta att för anskaffning av materiel till ett luftvärnsbatteri på Gotland anvisa ett reservationsanslag av 430,000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 65 och II: 202 samt i anledning av motionerna I: 5 och II: 17, samtliga motioner i här behandlade delar, för anskaffning av viss luftvärnsmateriel för budgetåret 1935/1936 anvisa ett reservationsanslag av 430,000 kronor.

Reservationer hade emellertid vid denna punkt avgivits:

Ang. anskaffning av viss luftvärnsmateriel.

Ang. anskaffning av viss luftvärnsmateriel. (Forts.)

av *samma reserver* som de under punkten 14 antecknade, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 5 och II: 17 samt i anledning av motionerna I: 65 och II: 202, samtliga motioner i här behandlade delar, för anskaffning av viss luftvärnsmateriel för budgetåret 1935/1936 anvisa ett reservationsanslag av 1,290,000 kronor; samt

av *samma reserver* som de under punkten 17 antecknade, vilka förklarar sig anse, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte avslå ovanberörda motioner i vad de avsåge anslag för anskaffning av viss luftvärnsmateriel.

Punkten föredrogs. Därvid yttrade:

Herr Holmgren: Herr talman! Vi reserver ha den bestämda uppfattningen, att åtgärder omedelbart böra vidtagas för att stärka vårt luftförsvar, och därför ha vi icke ansett oss kunna gå med på ett lägre belopp än den sakkunniga myndigheten eller arméförvaltningen ansett oundgängligen nödvändigt. Jag ber alltså att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den av herr Johansson i Fredrikslund m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Herr Eriksson i Stockholm: Herr talman! Beträffande denna punkt är det på samma sätt som med den nyss behandlade punkten nr 48, att statsverkspropositionen icke upptog något anslag för detta ändamål, och de socialdemokratiska ledamöterna i utskottet ha i en särskild reservation yrkat avslag på motionerna. Jag ber att få yrka bifall till den av herr Nilsson i Malmö m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Herr Nilsson i Hörby: Herr talman! Förhållandet är som sagt detsamma som vid punkten nr 48, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr andre vice talmannen propositioner på de därunder förekomna yrkandena; och blev utskottets i punkten gjorda hemställan av kammaren bifallen.

Punkten 51.

Utskottets hemställan bifölls.

Ang. motorisering av Gotlands infanterikår.

Punkten 52, angående motorisering av Gotlands infanterikår.

I förenämnda av herr *Johan Bernhard Johansson m. fl.* och herr *Lindman m. fl.* väckta motioner (I:5 och II:17) hade, bland annat, föreslagits, att riksdagen måtte besluta att för motorisering av Gotlands infanterikår anvisa ett reservationsanslag av 60,000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte avslå förevarande motioner, i vad de avsåge anslag för motorisering av Gotlands infanterikår.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av *samma reserver* som de under punkten 14 antecknade, vilka ansett, att utskottets hemställan bort innefatta, att riksdagen måtte bifalla förevarande motioner i här behandlade delar.

Efter föredragning av punkten anförde:

Herr Holmgren: Herr talman! Med de 60,000 kronor vi här föreslagit avse vi anskaffning av ett antal motorfordon för att fylla det mest trängande be-

Ang. motorisering av Gotlands infanterikår. (Forts.)

hovet för fredsutbildningen vid infanterikåren på Gotland och för underhåll av den nyanskaffade materielen. Jag ber att få yrka bifall till den vid punkten angivna reservationen.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

Punkterna 53—61.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 62, angående materiel för vissa luftbevakningscentraler.

Kungl. Maj:ts hade under punkten 67 av förevarande huvudtitel föreslagit riksdagen att för anskaffning av materiel för en luftbevakningscentral för budgetåret 1935/1936 anvisa ett reservationsanslag av 35,000 kronor.

*Ang. materiel
för vissa luft-
bevaknings-
centraler.*

I förutnämnda av herr *Johan Bernhard Johansson m. fl.* inom första kammaren och av herr *Lindman m. fl.* inom andra kammaren väckta likalydande motioner (I: 5 och II: 17) hade med avseende å förevarande anslag hemställts, att riksdagen måtte besluta att öka desamma med 161,000 kronor.

Vidare hade uti de förut omförmälda av herr *Westman m. fl.* inom första kammaren och herr *Österström m. fl.* inom andra kammaren väckta likalydande motionerna (I: 65 och II: 202) beträffande detta anslag yrkats, att riksdagen måtte besluta att öka detsamma med 70,000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 65 och II: 202 i här behandlade delar samt med avslag å motionerna I: 5 och II: 17, de sistnämnda i vad de avsågo beviljande av högre anslag för nu ifrågavarande ändamål, för anskaffning av materiel för vissa luftbevakningscentraler för budgetåret 1935/1936 anvisa ett reservationsanslag av 105,000 kronor.

Reservationer hade vid denna punkt avgivits:

av *samma reserванter som de under punkten 14 antecknade*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 65 och II: 202 samt med bifall till motionerna I: 5 och II: 17, samtliga motioner i här behandlade delar, för anskaffning av materiel för vissa luftbevakningscentraler för budgetåret 1935/1936 anvisa ett reservationsanslag av 196,000 kronor; samt

av *samma reserванter som de under punkten 17 antecknade*, vilka förklarar sig anse, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med avslag å de i ämnet väckta motionerna i här behandlade delar, bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **Holmgren**: Herr talman! Med hänsyn till vikten av att en tillfredsställande luftbevakning snarast möjligt kommer till stånd ha vi reserванter icke kunna stanna vid det blygsamma belopp av 35,000 kronor Kungl. Maj:ts

Ang. materiel för vissa luftbevakningscentraler. (Forts.)
föreslagit i propositionen, utan vi ha önskat få ytterligare 161,000 kronor eller sålunda sammanlagt 196,000 kronor i syfte att materiel för organiserandet av sju bevakningscentraler skulle kunna anskaffas. Med hänsyn härtill ber jag, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den av herr Johansson i Fredrikslund m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Nilsson i Malmö m. fl. vid denna punkt avgivna reservationen, som innebär, att det skulle beviljas samma anslagsbelopp som Kungl. Maj:t föreslagit.

Herr **Nilsson** i Hörby: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen framställde propositioner på de därunder gjorda yrkandena; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 63.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 64 och 65.

Lades till handlingarna.

Punkterna 66—75.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Ang. flottans
krigsbered-
skap och
övningar.*

Punkten 76, angående flottans krigsberedskap och övningar.

Under punkten 94 av förevarande huvudtitel hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till flottans krigsberedskap och övningar för budgetåret 1935/1936 anvisa ett reservationsanslag av 3,800,000 kronor.

Uti förutnämnda av herr *Johan Bernhard Johansson m. fl.* inom första kammaren och herr *Lindman m. fl.* inom andra kammaren väckta likalydande motioner (I: 5 och II: 17) hade föreslagits, bland annat, att anslaget för flottans krigsberedskap och övningar måtte ökas med 710,000 kronor.

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte, med avslag å ovanberörda motioner, i de delar varom här vore fråga, bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Samma reserveranter som de under punkten 14 antecknade hade i en vid förevarande punkt fogad reservation förklarar sig anse, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till de i ämnet väckta motionerna, i de delar varom här vore fråga, till flottans krigsberedskap och övningar för budgetåret 1935/1936 anvisa ett reservationsanslag av 4,510,000 kronor.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr **Holmgren**: Herr talman! Kungl. Maj:t har visserligen i sin proposition ökat anslaget till flottans övningar med 90,000 kronor i år utöver vad

Ang flottans krigsberedskap och övningar. (Forts.)

som i fjol äskades, men det synes dock reservanterna angeläget att öka detta anslag till det enligt 1925 års beslut såsom normalt upptagna belopp, 4,510,000 kronor.

Jag yrkar därför, herr talman, avslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herr Eriksson i Stockholm: Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Herr andre vice talmannen gav propositioner på de under överläggningen förekomna yrkandena; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkten 77.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 78, angående kustartilleriets krigsberedskap och övningar.

Kungl. Maj:t hade under punkten 96 av förevarande huvudtitel föreslagit riksdagen att till kustartilleriets krigsberedskap och övningar för budgetåret 1935/1936 anvisa ett reservationsanslag av 475,000 kronor.

Ang. kustartilleriets krigsberedskap och övningar.

Uti förut nämnda tvenne likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *Johan Bernhard Johansson m. fl.* (nr 5) och den andra inom andra kammaren av herr *Lindman m. fl.* (nr 17), hade hemställts, bland annat, att anslaget till kustartilleriets krigsberedskap och övningar måtte ökas med 101,000 kronor.

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte, med avslag å de i ämnet väckta motionerna, i de delar varom här vore fråga, bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

I en vid denna punkt anmäld reservation hade *samma reservanter som de under punkten 14 antecknade* förklarar sig anse, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till ovanberörda motioner, i de delar varom här vore fråga, till kustartilleriets krigsberedskap och övningar för budgetåret 1935/1936 anvisa ett reservationsanslag av 576,000 kronor.

Efter föredragning av punkten anförde:

Herr Holmgren: Herr talman! Reservanterna ha funnit det bekymmersamt, att medelsknappheten icke medgivit kustartilleriet att få övningar i full utsträckning. Vi ha därför hemställt om en ökning av anslaget med 101,000 kronor, så att anslaget skulle komma att uppgå till 576,000 kronor. Denna ökning avser till en del att bereda möjlighet för gifta underofficerare att få kommanderingstillägg.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr Eriksson i Stockholm: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner på de därunder framställda yrkandena; och blev utskottets i punkten gjorda hemställan av kammaren bifallen.

Punkten 79.

Utskottets hemställan bifölls.

Ang. ordnande av kustartilleriförsvaret på Gotland.

Punkten 80, angående ordnande av kustartilleriförsvaret på Gotland.

Uti förut nämnda tvenne likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *Westman m. fl.* (nr 65) och den andra inom andra kammaren av herr *Österström m. fl.* (nr 202), hade hemställts, bland annat, att riksdagen måtte för anskaffning av materiel till rörligt kustartilleriförsvaret på Gotland anvisa ett reservationsanslag av 210,000 kronor.

Vidare hade uti förut nämnda inom andra kammaren av herr *Ossbahr m. fl.* väckta motion (nr 178) yrkats, bland annat, att riksdagen måtte för ordnande av kustartilleriförsvaret å Gotland bevilja ett extra reservationsanslag av 210,000 kronor.

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte, med bifall till ovanberörda motioner i de delar, varom här vore fråga, för ordnande av kustartilleriförsvaret på Gotland för budgetåret 1935/1936 anvisa ett reservationsanslag av 210,000 kronor.

Reservation hade emellertid avgivits av *samma reservanter som de under punkten 17 antecknade*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att de i ämnet väckta motionerna, i vad de avsåge anslag för ordnande av kustartilleriförsvaret på Gotland, icke måtte av riksdagen bifallas.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr Eriksson i Stockholm: Herr talman! Jag ber att på denna punkt få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Nilsson i Malmö m. fl. och vari yrkas avslag å utskottets hemställan. Detta innebär alltså ett ställningstagande i anslutning till Kungl. Maj:ts ståndpunkt i ärendet.

Herr Holmgren: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkten 81.

Utskottets hemställan bifölls.

Ang. underhåll av flottans fartyg och byggnader m. m.

Punkten 82, angående underhåll av flottans fartyg och byggnader m. m.

Under punkten 99 av förevarande huvudtitel hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till underhåll av flottans fartyg och byggnader m. m. för budgetåret 1935/1936 anvisa ett reservationsanslag av 5,420,000 kronor.

Uti förut nämnda tvenne likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *Johan Bernhard Johansson m. fl.* (nr 5) och den andra inom andra kammaren av herr *Lindman m. fl.* (nr 17) hade hemställts, bland annat, att anslaget för underhåll av flottans fartyg och byggnader måtte ökas med 1,080,000 kronor.

Ang. underhåll av flottans fartyg och byggnader m. m. (Forts.)

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte, med avslag å ovanberörda motioner, i de delar varom här vore fråga, bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Reservation hade emellertid vid denna punkt avgivits av *samma reservanter som de under punkten 14 antecknade*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till de i ämnet väckta motionerna, i de delar varom här vore fråga, till underhåll av flottans fartyg och byggnader m. m. för budgetåret 1935/1936 anvisa ett reservationsanslag av 6,500,000 kronor.

Punkten föredrogs. Därvid anförde:

Herr Holmgren: Herr talman! Underhållsanslaget har de senare åren varit ganska starkt beskuret, och dessa beskrningar ha haft menliga följder för materielens vård. Vi reserverar vilja med skärpa framhålla behovet av en ökning av anslaget och vi fastslå det erforderliga beloppet till 1,080,000 kronor mera än vad Kungl. Maj:t har begärt eller till 6,500,000 kronor, vilket är samma belopp som de marina myndigheterna i sin häromdagen avgivna skrivelse ha påyrkat.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Eriksson i Stockholm: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Herr andre vice talmannen gav propositioner på de under överläggningen framställda yrkandena; och blev utskottets i punkten gjorda hemställan av kammaren bifallen.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren, på hemställan av herr andre vice talmannen, att uppskjuta den vidare behandlingen av förevarande utlåtande ävensom handläggningen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 8.

Avgåvos följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 217, med förslag till lag om folkpensionering m. m., nämligen:

nr 580, av herrar *Bengtsson* i Norup och *Brännström* i Skellefteå; samt nr 581, av herr *Osberg m. fl.*

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.7 e. m.

In fidem

Per Cronvall.

Onsdagen den 10 april.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Herr andre vice talmannen anmälde till fortsatt föredragning statsutskottets utlåtande, nr 4, angående regleringen för budgetåret 1935/1936 av utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel, innefattande anslagen till försvarsdepartementet.

Punkterna 83 och 84.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 85, angående kustartilleriets materiel m. m.

*Ang. kust-
artilleriets
materiel m. m.*

Kungl. Maj:t hade under punkten 102 av förevarande huvudtitel föreslagit riksdagen att till kustartilleriets materiel m. m. för budgetåret 1935/1936 anvisa ett reservationsanslag av 575,000 kronor.

Uti förut nämnda tvenne likalydande motioner, väckta, den ena, nr 5, inom första kammaren av herr *Johan Bernhard Johansson m. fl.* och den andra, nr 17, inom andra kammaren av herr *Lindman m. fl.*, hade yrkats, bland annat, att anslaget till kustartilleriets materiel måtte ökas med 50,000 kronor.

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte, med avslag å ovanberörda motioner, i de delar, varom här vore fråga, bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av *samma reserwanter som de under punkten 14 antecknade*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till de i ämnet väckta motionerna, i de delar varom här vore fråga, till kustartilleriets materiel m. m. för budgetåret 1935/1936 anvisa ett reservationsanslag av 625,000 kronor.

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Herr **Holmgren**: Herr talman! Anslaget till kustartilleriets materiel m. m. måste ovillkorligen ökas, såvitt vi icke skola riskera, att denna dyrbara materiel förstöres. Vi reserwanter hava efter mycken tvekan stannat vid en så låg höjning som endast 50,000 kronor utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit.

Herr talman! Jag ber att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till herr **Johanssons** i Fredrikslund m. fl. vid denna punkt fogade reservation.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Jag ber att på denna punkt få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Ang. kustartilleriets materiel m. m. (Forts.)

Vidare anfördes ej. Herr andre vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 86—88.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 89, angående brännoljecisterner för flottan.

Under punkten 107 av förevarande huvudtitel hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att för uppförande av brännoljecisterner för flottan för budgetåret 1935/1936 anvisa ett reservationsanslag av 230,000 kronor.

Ang. brännoljecisterner för flottan.

Uti förutnämnda av herr *Johan Bernhard Johansson m. fl.* inom första kammaren och herr *Lindman m. fl.* inom andra kammaren väckta likalydande motioner (I: 5 och II: 17) hade hemställts, bland annat, att anslaget för uppförande av brännoljecisterner för flottan måtte ökas med 220,000 kronor.

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte, med avslag å de i ämnet väckta motionerna, i de delar, varom här vore fråga, bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Reservation hade emellertid vid denna punkt avgivits av *samma reservanter som de under punkten 14 antecknade*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till ovanberörda motioner, i de delar varom här vore fråga, för uppförande av brännoljecisterner för flottan för budgetåret 1935/1936 anvisa ett reservationsanslag av 450,000 kronor.

Efter föredragning av punkten anförde:

Herr Holmgren: Herr talman! Frågan om uppförande av brännoljecisterner för flottan är av mycket stor betydelse. Sedan man numera i stor omfattning övergått till oljeeldning, är det uppenbart, att man behöver betydande kvantiteter olja i reserv. Vårt land producerar endast en obetydlighet olja. Därav följer, att vi måste importera utifrån. Vi äro sålunda i behov av en betydande reserv. Denna fråga kräver en mycket snar lösning. Vi reservanter begära 220,000 kronor utöver vad Kungl. Maj:t begärt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen och avslag på utskottets hemställan.

Herr Eriksson i Stockholm: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr Anderson i Råstock: Herr talman! Jag är beredd att instämma i det yrkande, som herr Eriksson i Stockholm gjorde. Jag vill blott påpeka, att det är endast något år sedan riksdagen beslöt alldeles särskilda anordningar för att tillgodose flottans behov av brännolja. Jag hoppas, att den saken icke fallit alldeles i glömska.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner på de därunder förekomna yrkandena; och blev utskottets i punkten gjorda hemställan av kammaren bifallen.

Punkterna 90—92.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. anskaffning av luftvärnsmateriel för kustfästningarna.

Punkten 93, angående anskaffning av luftvärnsmateriel för kustfästningarna.

Uti förut nämnda tvenne likalydande motioner, väckta den ena, nr 5, inom första kammaren av herr *Johan Bernhard Johansson m. fl.* och den andra, nr 17, inom andra kammaren av herr *Lindman m. fl.*, hade föreslagits, bland annat, att riksdagen måtte för anskaffning av viss luftvärnsmateriel för kustfästningarna för budgetåret 1935/1936 anvisa ett reservationsanslag av 400,000 kronor.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, i vad de avsåge anslag för anskaffning av luftvärnsmateriel för kustfästningarna, icke måtte av riksdagen bifallas.

Samma reservanter som de under punkten 14 antecknade hade i en vid förevarande punkt avgiven reservation förklarat sig anse, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte bifalla ovanberörda motioner, i de delar varom här vore fråga.

Punkten föredrogs. Därvid yttrade:

Herr Holmgren: Herr talman! Ett av de allra viktigaste kraven på medel för krigsmateriel synes mig vara det som gäller anskaffning av luftvärnsmateriel för kustfästningarna. Kungl. Maj:t har icke beaktat detta krav. Vi reservanter kräva för ändamålet 400,000 kronor. Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr Eriksson i Stockholm: Herr talman! Jag yrkar bifall till statsutskottets förslag, som innebär avslag på de i ämnet väckta motionerna.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr andre vice talmannen propositioner på de därunder gjorda yrkandena; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 94.

Utskottets hemställan bifölls.

Ang. avlöning till personal vid sjökarteverket.

Vid härpå skedd föredragning av *punkten 95*, angående avlöning till personal vid sjökarteverket, anförde:

Herr Lindberg i Stockholm: Herr talman! Jag har begärt ordet på denna punkt för att få säga några ord med anledning av de yrkanden, som kommit från sjökarteverkets chef om uppdelning på skilda händer av två befattningar, den ena avseende redaktörskapet för »Svensk Lots» och den andra avseende föreståndarskapet för sjökarteverkets försäljningskontor. Jag observerade denna punkt i statsverkspropositionen men ansåg icke nödvändigt att väcka någon motion, därför att departementschefen hade sagt, att man skulle lämna befattningen som redaktör för »Svensk Lots» antingen åt en pensionerad officer eller annan för ändamålet lämplig person. Jag skulle med detta yttrande vilja hemställa till departementschefen, att han, om det nu anses absolut nödvändigt att dela upp dessa två befattningar — vilket jag icke för min del är alldeles övertygad om — i alla fall ser till, att det

Ang. avlöning till personal vid sjökarteverket. (Forts.)

blir en »annan lämplig person», som får redaktörsuppdraget. Jag har emellertid den uppfattningen här, att det icke är alldeles nödvändigt att dela upp dessa sysslor på två befattningar. De kunna mycket väl förenas hos en och samma person. Därmed skulle ju vederbörande komma upp till en lön, som han skulle helt kunna försörja sig på. Under nuvarande tider är det alltid så, att man försöker i görligaste mån skaffa arbete åt så mycket folk som möjligt. Då tycker jag, att det borde ligga i vars och ens intresse att se till, att också på dessa poster komma personer, som icke hava annan inkomst från annat håll. När det gäller dessa befattningar som redaktör och föreståndare för försäljningskontoret, blir det merendels pensionerade officerare i högre tjänsteställning, som komma i åtanke, sådana alltså, som hava ganska hög pension, i varje fall sådan pension, att de kunna leva på den. De behöva sålunda icke gå ut på den offentliga arbetsmarknaden och tränga undan andra människor, som icke alls hava någon inkomst.

Jag tror, att officerarna också skola förstå dessa synpunkter, om man vill tala om för dem, att det finnes många människor, som behöva arbete, anställning och utkomst, och att officerarna böra söka klara sig på den pension, som de fått. Eller också få de väl söka sådana befattningar, som icke kunna giva levebröd åt andra.

Med detta, herr talman, vill jag bara vädja till departementschefen att när denna fråga slutligen avgöres i departementet, han ser till, att det blir »annan lämplig person», som får befattningen och icke en pensionerad officer.

Herr Eriksson i Stockholm: Herr talman! Då jag nu yrkar bifall till utskottets hemställan, innebär detta icke något som helst avståndstagande från den tankegång, som nyss utvecklades av den föregående ärade talaren. Jag tror nog, att departementschefen har anledning att titta litet närmare på den sak, som den föregående ärade talaren berörde. Jag tror också, att det bör noga övervägas, vilken person, som i det avseendet kan vara den lämpligaste för uppdraget. Jag skulle f. ö. tro, att dessa synpunkter gälla icke allenast den nu föredragna punkten 95:o) och den befattning, som där beröres, utan även och kanske mera de förhållanden, som närmare beröras under punkten 97:o) i utskottets utlåtande.

Jag ber sålunda att på den nu föredragna punkten, herr talman, få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Punkten 96.

Utskottets hemställan bifölls.

Härefter föredrogs *punkten 97*, angående tidskriften »Underrättelser för sjöfarande»; och yttrade därvid:

Herr Lindberg i Stockholm: Herr talman! Jag skall icke draga upp någon längre debatt på denna punkt utan bara be att få tacka statsutskottet för den välvilliga behandling den motion fått, som jag väckt här i kammaren. Men jag skall dock be att få uttala en önskan och göra en hemställan, riktad till departementschefen också i detta fall, att snarast möjligt verkställa den omorganisation, varom utskottet egentligen har uttalat sig, alltså en omorganisation av sjökarteverket eller åtminstone den del av sjökarteverket, varunder

Ang. tidskriften »Underrättelser för sjöfarande».

Ang. tidskriften »Underrättelser för sjöfarande». (Forts.) sorterar den publikation, som benämnes tidskriften »Underrättelser för sjöfarande». Jag har på denna punkt samma motivering som på punkten 95:o), att här är det en anställning, som kan lämnas åt civil personal och som icke behöver upptagas av pensionerade officerare. Det är också en sådan post, som mycket väl kan försörja en annan medborgare.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Med hänvisning till vad jag sade under den nyss föredragna punkten 95:o) ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 98—100.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 101 och 102.

Lades till handlingarna.

Punkterna 103—107.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Ang. flyg-
vapnets
övningar.*

Punkten 108, angående flygvapnets övningar.

Kungl. Maj:t hade under punkten 138 av förevarande huvudtitel föreslagit riksdagen att till flygvapnets övningar för budgetåret 1935/1936 anvisa ett reservationsanslag av 1,600,000 kronor.

Uti förut nämnda tvenne likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *Johan Bernhard Johansson m. fl.* (nr 5) och den andra inom andra kammaren av herr *Lindman m. fl.* (nr 17), hade hemställts, bland annat, att anslaget för flygvapnets övningar måtte ökas med 340,000 kronor.

Vidare hade uti förut nämnda tvenne likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *Westman m. fl.* (nr 65) och den andra inom andra kammaren av herr *Österström m. fl.* (nr 202) hemställts, bland annat, att anslaget till flygvapnets övningar måtte ökas med 100,000 kronor.

Slutligen hade uti en inom andra kammaren av herr *Christiernsson* väckt motion (nr 293) föreslagits, att riksdagen måtte besluta, att anslaget till flygvapnets övningar måtte ökas till det av flygstyrelsen beräknade beloppet, 1,940,000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 65 och II: 202 i här behandlade delar samt med avslag å motionerna I: 5 och II: 17 i fråga om anslaget till flygvapnets övningar ävensom å motionen II: 293, sistnämnda tre motioner i vad de avsåge beviljande av högre anslag för här ifrågavarande ändamål, till flygvapnets övningar för budgetåret 1935/1936 anvisa ett reservationsanslag av 1,700,000 kronor.

Vid denna punkt hade reservationer avgivits:

av *samma reservanter som de under punkten 14 antecknade*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till såväl motionerna I: 5 och II: 17, i de delar varom här vore fråga, som motionen II: 293 samt i anledning av motionerna I: 65 och II: 202 i här behandlade delar. till

Ang. flygvapnets övningar. (Forts.)

flygvapnets övningar för budgetåret 1935/1936 anvisa ett reservationsanslag av 1,940,000 kronor; samt

av *samma reservanter som de under punkten 17 antecknade*, vilka förklarat sig anse, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med avslag å de i ämnet väckta motionerna, såvitt nu vore i fråga, bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Herr Holmgren: Herr talman! Ehuru väl det anslagsbelopp, som utskottet föreslår, överstiger det av Kungl. Maj:t föreslagna med icke mindre än 100,000 kronor, hava vi högerreservanter likväl ansett oss icke kunna utan vidare gå med på utskottets förslag. Vi hava ett nytt flygvapen, som mänskligt att döma går en stark utveckling till mötes. Under sådana omständigheter är det klart, att det är alldeles nödvändigt att hava en väl övad personal för att hantera den materiel, som nu tillkommer. Under sådana omständigheter hava vi velat yrka på högre belopp och därvid stannat vid det av myndigheterna föreslagna, som är 340,000 kronor högre än det belopp Kungl. Maj:t kommit med.

Med dessa ord ber jag få yrka avslag på utskottets hemställan på denna punkt och bifall till den av herr Johansson i Fredrikslund m. fl. avgivna reservationen.

Herr Eriksson i Stockholm: Herr talman! Vid denna punkt har herr Johan Nilsson i Malmö jämte övriga socialdemokratiska ledamöter av statsutskottet fogat en reservation, i vilken man yrkat bifall till Kungl. Maj:ts förslag i ämnet, som avser en anslagssumma av 1,600,000 kronor. Jag ber att få yrka bifall till denna reservation.

Herr Nilsson i Hörby: Herr talman! Bakom utskottets utlåtande stå endast sex av utskottets ledamöter. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr andre vice talmannen framställde propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, 2:o) bifall till den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna, vid punkten fogade reservationen samt 3:o) bifall till den reservation, som vid punkten avgivits av herr Johan Nilsson i Malmö m. fl.; och förklarade herr andre vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Herr Eriksson i Stockholm begärde emellertid votering, varför herr andre vice talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka den under 3:o) angivna nu antogs till kontraposition. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 108 av utskottets förevarande utlåtande nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid berörda punkt av herr Nilsson i Malmö m. fl. fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet.

Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda om omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 87 ja och 81 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Punkterna 109—113.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. flyg-
materiel.

Punkten 114, angående flygmateriel.

Under punkten 146 av förevarande huvudtitel hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till flygmateriel för budgetåret 1935/1936 anvisa ett reservationsanslag av 2,450,000 kronor.

Uti förut nämnda tvenne likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *Johan Bernhard Johansson m. fl.* (nr 5) och den andra inom andra kammaren av herr *Lindman m. fl.* (nr 17), hade hemställts, bland annat, att anslaget för flygmateriel måtte ökas med 1,427,000 kronor.

Vidare hade i förenämnda tvenne likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *Westman m. fl.* (nr 65) och den andra inom andra kammaren av herr *Österström m. fl.* (nr 202), föreslagits, bland annat, att anslaget för flygmateriel måtte ökas med 200,000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 65 och II: 202 i här behandlade delar samt med avslag å motionerna I: 5 och II: 17, sistnämnda motioner i vad de avsåge beviljande av högre anslag för här ifrågakvarande ändamål, till flygmateriel för budgetåret 1935/1936 anvisa ett reservationsanslag av 2,650,000 kronor.

Reservationer hade vid denna punkt anmälts:

av *samma reservanter som de under punkten 14 antecknade*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 5 och II: 17 samt i anledning av motionerna I: 65 och II: 202, samtliga motioner i här behandlade delar, till flygmateriel för budgetåret 1935/1936 anvisa ett reservationsanslag av 3,877,000 kronor; samt

av *samma reservanter som de under punkten 17 antecknade*, vilka förklarar sig anse, att utskottets hemställan bort innefatta, att riksdagen måtte, med avslag å de i ämnet väckta motionerna i här behandlade delar, bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Efter föredragning av punkten anförde:

Herr Holmgren: Herr talman! Liksom vid många andra punkter här i detta betänkande hava vi högerreservanter icke funnit det belopp, som statsutskottet föreslagit, tillräckligt. Utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit på denna punkt, nämligen 2,450,000 kronor, anse vi, att 1,427,000 kronor ytterligare behövas. Vi grunda oss därvid på de ansvariga myndigheternas beräkningar. Inalles kräva vi sålunda på denna punkt 3,877,000 kronor.

Herr talman! Jag ber att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den av herr Johansson i Fredrikslund m. fl. avgivna reservationen.

Ang. flygmateriel. (Forts.)

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Nilsson i Malmö m. fl. vid punkten fogade reservationen, som innebär bifall till Kungl. Maj:ts förslag i ärendet eller ett anslag på 2,450,000 kronor.

Herr **Nilsson** i Hörby: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner på de därunder förekomna yrkandena; och blev utskottets i punkten gjorda hemställan av kammaren bifallen.

Punkterna 115—118.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 119 och 120.

Lades till handlingarna.

Punkten 121.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 122.

Lades till handlingarna.

Punkterna 123 och 124.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 2.

Härefter föredrogos vart efter annat bevillningsutskottets betänkanden: nr 26, i anledning av väckta motioner angående tullen å vissa glasvaror m. m.; nr 27, i anledning av väckt motion om ökat tullskydd för elektricitetsmätare; nr 28, i anledning av väckt motion angående tullsatserna för färgband till skriv- och räknemaskiner; samt nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av ett avtal mellan Sverige och Nederländerna för undvikande av dubbelbeskattning.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 3.

Vidare förelåg till avgörande konstitutionsutskottets utlåtande, nr 7, i anledning av väckta motioner om gemensam valdag för landstingsmannaval och val till riksdagens andra kammare.

Uti de likalydande, till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr 222 i första kammaren av herr *Elof B. Andersson m. fl.* och nr 396 i andra kammaren av herr *Andersson* i Rasjön m. fl. hade föreslagits, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning rörande sättet för en samman-

Ang. gemensam valdag för landstingsmannaval och andrakammaval.

Ang. gemensam valdag för landstingsmannaval och andrakammarval.
(Forts.)

föring av valen till riksdagens andra kammare och valen till landstingen till gemensam valdag samt anhålla, att förslag i ämnet måtte föreläggas 1936 års riksdag.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

I en vid utlåtandet fogad reservation hade herrar *Bergman* och *Olsson* i Mora förklarar sig anse, att utskottets hemställan bort innefatta, att riksdagen måtte bifalla de i ämnet väckta motionerna.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr *Olsson* i Mora: Herr talman! Jag har tillåtit mig att till utskottsutlåtandet foga en reservation, och jag ber att i anslutning till den få säga några ord i all korthet. Det har i en i båda kamrarna väckt motion föreslagits, att riksdagen skulle anhålla om utredning rörande sättet för ett sammanförande av andrakammarvalen och landstingsmannavalen till gemensam valdag och att riksdagen skulle anhålla, att förslag i ämnet måtte föreläggas nästa års riksdag.

Till stöd för denna motion har det anförts, att väljarna numera tekniskt lärt sig att samtidigt verkställa två val. Det har blivit allt vanligare, att landstingsmannavalen och kommunalfullmäktige- respektive stadsfullmäktigevalen förrättas samtidigt. Men om detta kunnat ske utan några tekniska olägenheter, så har anordningen ur andra synpunkter tett sig mindre tillfredsställande. Landstingsmannavalen ha i hög grad politiserats, och genom deras sammanförande med kommunalfullmäktige- respektive stadsfullmäktigevalen ha även dessa påverkats rent politiskt. Åtskilliga betrakta detta som ett nödvändigt ont, kanske rent av som en fördel, men objektivt sett kan det dock inte förnekas, att valen till de rent kommunala representationerna äro av annan natur än de politiska. Lokala förhållanden, den egna kommunens önskningsar och behov spela in vid kommunalvalen, och där partipolitiken, trots allt, även här fått göra sig bred, har det inte varit till gagn. För att motverka en utveckling i denna riktning har man ansett, att det fakultativa sambandet mellan de politiska och de kommunala valen borde upplösas och att dessa två olika grupper av val borde var för sig renodlas. Enligt den motion, som konstitutionsutskottet här behandlat, skulle andrakammarvalen och landstingsmannavalen, som båda ha politisk innebörd, sammanföras till en gemensam valdag vart fjärde år. De kommunala fullmäktigevalen skulle likaledes förrättas vart fjärde år, men med en sådan periodindelning, att vart annat år skulle bli valfritt liksom nu. Härigenom skulle man motverka valtröttheten. Valet skulle, när det kommer, framstå som en verkligt stor och viktig händelse, och man skulle motverka den fara, som hotar demokratin genom att de alltför ofta återkommande valen industrialiseras och amerikaniseras, så att det som skulle vara en idéernas kamp alltmera blir en ekonomisk kraftmätning.

Konstitutionsutskottet har icke velat vara med om något sammanförande av de politiska valen. Den olikhet, som ännu anses bestå mellan andrakammarvalen och landstingsmannavalen, skulle enligt utskottets mening försvinna genom ett sådant arrangemang. En tillfällig folkstämning kunde komma att i alltför hög grad göra sig gällande. Den politiska barometern skulle alltför sällan kunna avläsas, och första kammarens konstitutionella ställning skulle kunna undergrävas.

Det är svårt att förstå, att dessa utskottets skäl mot förslaget kunna vara av-

Ang. gemensam valdag för landstingsmannaval och andrakammarval.

(Forts.)

görande. Olikheten mellan andrakammarvalen och landstingsmannavalen är snarast en fiktion. Landstingsmannavalen tillmätas redan nu nära nog lika stor politisk betydelse som andrakammarvalen. Artskillnaden mellan dessa val är utplånad. Tillfälliga folkstämningar göra sig alltid mer eller mindre gällande vid allmänna val. Den politiska temperaturen kan avläsas på många andra sätt än genom allmänna val med de många olika uttrycksmedel, som folkopinionen numera förfogar över i ett demokratiskt land. Och vad slutligen första kammarens konstitutionella ställning beträffar, kan den anses hotad redan med nuvarande valordning. Vill man inte godtaga principen om kammarens successiva förnyelse, så kan naturligtvis varje landstingsmannaval som är framgångsrikt för den sittande regeringen innebära en frestelse till en kammarupplösning.

Konstitutionsutskottet erkänner, att vissa av de synpunkter, som i motionerna anförts till stöd för det föreliggande förslaget om sammanförande av landstingsmannavalen och elektorsvalen med de ordinarie andrakammarvalen till en gemensam valförrättning, inte torde kunna fränkännas betydelse. För min del anser jag dessa synpunkter vara övervägande, och då jag inte kan finna utskottets avslagsskäl avgörande, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

I detta yttrande instämde herrar *Olsson* i Rimforsa, *Malmqvist*, *Björling*, *Carlström*, *Sandberg*, *Näslund*, *Åqvist*, *Lundén* och *Hilding*.

Herr Fast: Herr talman! Jag befinner mig i en ganska besynnerlig situation i avseende å detta ärende. Jag har deltagit i utskottets förberedande behandling av detsamma och därvid gjort vissa påpekanden om att det borde företagas en mera omfattande undersökning rörande vårt valsätt och därmed sammanhängande förhållanden, än vad i föreliggande motion framstälts krav på. Emellertid hade jag icke tillfälle att närvara i utskottet, då ärendet slutligen avgjordes där, och det gör, att jag nu befinner mig i den situationen, att jag icke gärna kan vara med om reservationen, därför att dess syfte är för begränsat, men samtidigt omöjlig kan ansluta mig till vad utskottet i sin motivering för avslag på föreliggande motion anført. Jag skall med några ord redogöra för hur jag sett denna fråga.

Den föreliggande motionen begränsar sig till en undersökning av huruvida man skall sammanföra landstingsmannavalen och riksdagsmannavalen. I utlåtandet över denna motion har man från utskottets sida anført en motivering, som jag i flera avseenden måste beteckna som ganska besynnerlig. De skäl, som man anført för avslag, kan jag icke i något avseende gilla. Dessa funderingar om en rubbning av första kammarens ställning och ett utjämnande av vissa olikheter, som finnas mellan första och andra kammaren, samt de spekulationer, man har i samband härmed, kan jag icke för mitt vidkommande vara med om att godkänna. Jag skulle tro, att man vid närmare eftersinnande skall finna, att man icke gärna från andra kammarens sida kan godtaga en motivering av detta slag. Jag hade för min del tänkt, att man — fastän jag medgav, att det vid första påseendet syntes stöta på vissa svårigheter — skulle vidga utredningen till att omfatta en hel del andra saker, än som angivits i motionen. Detta förutsatte givetvis, att utskottet självt skulle taga initiativ.

Det förhåller sig i verkligheten så, att när det gäller våra regler för val, äro dessa tillskapade och ha undergått ändringar vid åtskilliga olika tidpunkter och för olika syften. Detta gör, att de nu icke stå i riktigt god överensstämmelse med varandra. Redan ur den synpunkten anser jag tiden snart inne att göra en allmän översyn av dessa regler och se till, om man icke behöver vid-

Ang. gemensam valdag för landstingsmannaval och andrakammarval.
(Forts.)

taga vissa jämkningar, för att de skola komma i en bättre överensstämmelse med varandra. Men därjämte har jag funnit, att även de proposer, som man gör i folkpartiets motion, icke utan vidare kunna avfärdas. De kostnader som äro förenade med att hålla särskilda landstingsmannaval och riksdagsmannaval äro av den beskaffenheten, att man icke utan vidare kan vara färdig att avvisa ett förslag om ett sammanförande av dessa val. Jag anser emellertid, att man i samband därmed även bör undersöka, vilka nackdelar som äro förenade därmed. Därvid har jag tänkt, att man borde låta i en sådan undersökning ingå frågan om löpande valperioder även i det fall, då andra kammaren till följd av Kungl. Maj:ts beslut upplöses. I och med ett bifall till folkpartiets motion är det självklart, att man får skrinlägga möjligheterna att förverkliga ett sådant önskemål. För mitt vidkommande är jag icke färdig att taga ställning till vare sig det ena eller det andra. Jag tror, att det är skäl att undersöka och väga fördelar och nackdelar mot varandra. Därför anser jag, att utredningen borde omfatta även dessa spörsmål, som mången gång varit på tal i denna kammare, varvid vissa förslag framförts.

Vidare anser jag, att nu förutsättningar borde finnas icke minst för att även undersöka, huruvida icke tiden vore mogen för en gemensam rösträttsålder vid kommunala och politiska val. I samband därmed vore det också ett önskemål att komma fram till gemensam röstlängd, avskaffande av elektorsförsamlingar och att även få genomfört det gamla kravet på gemensam valdag, vare sig det skall vara en söndag eller en helgdag utan kyrklig karaktär eller hur det nu skall ordnas. Därvidlag borde en utredning kunna lämna vissa hållpunkter. Så, herr talman, ser jag detta problem.

Nu är jag medveten om att den nu föreliggande frågan icke ensam kan bilda underlaget för denna undersökning utan att härför kräves initiativ från utskottets sida. Då utskottsmajoriteten icke varit beredd att taga ett sådant initiativ, har jag givetvis måst skrinlägga mina funderingar. Men då kommer jag fram till den ståndpunkten, herr talman, att det i nuvarande läge säkert vore bäst att bifalla vad utskottet föreslagit i klämman men att stryka hela motiveringen, ty om man bibehåller den motivering, som utskottet anfört, så omöjliggör man ett förnyat initiativ på detta område, och det kan icke vara rimligt eller riktigt. Dessutom vill jag för mitt vidkommande säga, att jag omöjlig kan vara med om att underskriva de funderingar rörande första kammarens ställning, som framkommit i utskottet vid behandlingen av folkpartiets motion.

Herr talman! Detta är kort och gott den ståndpunkt, som jag intar till dessa problem, och jag nödgas sålunda med återopande av det anförda yrka bifall till utskottets hemställan men avslag på motiveringen.

Herr **Hallén**: Herr talman! Jag ber att med några ord få yrka bifall till utskottets hemställande i förevarande punkt.

Som kammaren nog finner, är det olika intressen och olika synpunkter, som här hava förenat sig i ett avslagsyrkande. Det kan visst anmärkas på ett eller annat uttryck i den förevarande motiveringen, men det har blivit så, därför att man har velat finna en något så när gemensam plattform för att avfärda de reformprojekt, varom här är fråga. Jag förmodar, att man icke behöver förebringa mer än den i utskottets betänkande lämnade motiveringen för att styrka det befogade i att vi vänt oss emot motionärernas framställning. Jag vill påpeka, att det i synnerhet varit en synpunkt, som för oss varit ganska avgörande, och det är den, som framhålls under debatten i utskottet, nämligen att man skulle, genom att gå motionärerna till mötes, kunna

Ang. gemensam valdag för landstingsmannaval och andrakammarval.
(Forts.)

få en sådan anordning, att verkligt politiska valutslag av allmänna opinionen icke skulle förekomma mer än vart fjärde år. Det finns visserligen de, som kunna vara intresserade av detta, icke minst de valledningar, för vilka de stora valrörelserna äro ekonomiskt och på annat sätt betungande och krävande. Men å andra sidan framhålls med en viss styrka, att det icke är god demokrati att undanhålla folket tillfälle till en klar och tydlig manifestation av dess vilja, och att det parti, som på något sätt försvårar möjligheten av detta, kommer i en ganska suspekt och misstänkt dager. Detta har särskilt för mig varit det avgörande motivet till att jag kunnat ansluta mig till det avslagsyrkande, som här föreligger. Jag menar, att även om det helt naturligt kan finnas olika uppfattningar angående olika delar av den motivering, som är förebragt, så borde kammaren dock kunna enas om det väsentliga, nämligen att det icke föreligger något omedelbart behov att tillmötesgå motionärernas önskemål.

Jag ber därför att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Andersson** i Rasjön: Den föregående ärade talaren förmodade, att det icke var behöfligt att förebringa någon ytterligare motivering utöver den, som innehålles i utskottets betänkande. Han var förmodligen icke inne, då herr Fast yrkade avslag på just den motivering, som herr Hallén anser vara så utomordentlig, att det icke behövs någon ytterligare motivering.

Det är förnämligast två huvudskäl, som varit bestämmande för dem, som fört fram denna tanke. Båda dessa skäl hava redan varit berörda i diskussionen, men jag skall ändå be att ytterligare få anföra några synpunkter.

Det förnämsta skälet för oss har varit önskvärdheten av att i största möjliga mån kunna frigöra de kommunala valen från partipolitiskt inflytande. Det är visserligen icke troligt, att detta önskemål skulle kunna nås helt i alla kommuner, även om de kommunala valen höllos för sig under ett år, då inga politiska val ägde rum. Men i ett stort antal kommuner, framför allt landskommuner, skulle det säkerligen gå ganska bra att på kommunalvalen få helt andra synpunkter lagda än de politiska. Det är en sak, som jag tror, att alla parter äro ense om, nämligen att det är ganska olämpligt, att valen till de kommunala församlingarna uteslutande äga rum efter partipolitiska linjer. Den kommunala verksamheten är så artschild från den verksamhet, som avser de politiska avgörandena i riksdagen, att det icke kan sägas vara många ställen, där beröringspunkter finnas. Detta är alltså, kan jag säga, det förnämsta skälet varför tanken kommit upp, att man skulle sammanföra riksdagsmannaval och landstingsmannaval, d. v. s. de verkligt politiska valen, till en gemensam tidpunkt under samma år men få de kommunala valen förlagda till ett annat år.

Det andra skälet, som särskilt har blivit uppmärksammat i utskottets utlåtande, är önskvärdheten av att få längre intervaller mellan de politiska slagen, än vad fallet nu är, då andrakammarvalen och landstingsmannavalen hållas vartannat år. Var och en, som deltagit litet i valrörelser — och det hava väl alla gjort, som äro församlade i detta rum — vet ju, att de båda valens politiska karaktär är så gott som alldeles lika. Ingen skall kunna säga, att landstingsmannavalen ha mindre rikspolitisk karaktär än andrakammarvalen. Jag skulle vilja fråga utskottets ärade vice ordförande, om han kan visa på något annat parlamentariskt styrt land, som har politiska val så ofta som vartannat år. I regeln är det betydligt längre intervaller, och i vissa parlamentariska länder finnas inga intervaller alls, utan parlamenten sitta till dess de upplösas genom regeringsdecret.

Ang. gemensam valdag för landstingsmannaval och andrakammarval.
(Forts.)

Här går nu konstitutionsutskottet med friskt mod in för att motivera kvarvaron av dessa korta perioder, och man rekommenderar, att en möjlighet skall bibehållas för väljarna att så ofta som vartannat år få göra ett uttalande i politisk riktning. Jag kan absolut icke tillägna mig denna uppfattning, utan jag anser snarare, att just dessa ofta återkommande politiska avgöranden hålla på att trötta ut den allmänna opinionen. En god del av den parlamentsleda, som man så ofta hör talas om, vill jag just hänföra till den omständigheten, att väljarna alltför ofta manas fram till valurnorna för rent politiska avgöranden.

Jag tror alltså, i motsats till utskottet, att en längre period mellan de politiska valen skulle stimulera väljarnas intresse, ty då skulle varje politiskt val te sig som ett verkligt stort avgörande. Med den korta periodicitet, som nu är för handen, ter det sig icke på det sättet, utan den föreställningen kan lätt nog vinna insteg bland allmänheten: vi hava alldeles nyligen varit och röstat; varför skola vi nu fram och rösta igen?

Herr Fast beklagade, att motionen icke lagts vidare, än som var fallet, och han medgav själv, att konstitutionsutskottet hade haft möjlighet att vidga ramen. Jag kan icke förstå, att den omständigheten, att herr Fast önskar gå längre, borde utgöra något hinder för ett bifall till motionen, sådan den föreligger. Den siktar ju till en utredning, och det hade väl gått an att till det utredningskrav, som framförts i motionen, knyta även andra. Jag kan heller icke förstå, att ett bifall till vår motion skulle på något sätt hava hindrat en utveckling i den riktning, som herr Fast önskar, nämligen så, att löpande valperioder skulle infalla jämväl efter upplösning av riksdagens andra kammare. Tvärtom anser jag, att det ligger i stil med tankegången i motionen, att om man inför så långa perioder mellan de politiska valen som fyra år, andrakammarupplösning kan komma i fråga oftare än förut. Och då finge naturligtvis frågan om löpande valperiod efter en sådan upplösning större betydelse, än vad saken hittills kan sägas hava haft, då andrakammarupplösning ytterst sällan förekommer.

Det finns naturligtvis inga förutsättningar att vinna kammarens gehör för ett yrkande om bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen, men jag måste givetvis i första hand yrka bifall till denna. Men därefter kommer jag att stödja herr Fasts yrkande, ty jag anser, i likhet med honom, att åtskilligt av vad som sagts i utskottets motivering är av den art, att andra kammaren icke bör göra dessa uttalanden till sina.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av herrar Bergman och Olsson i Mora vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen uppkommit och övertagit ledningen av förhandlingarna.

Herr Fast: Herr talman! Anledningen till att jag icke kan ansluta mig till detta begränsade utredningsförslag är den, att man vid ett bifall därtill icke kan upptaga till utredning och bedömande andra frågor, som beröras och äro beroende av utgången i det avseende, som man har motionerat om. Jag anser det nämligen vara tekniskt utförbart att t. ex. införa en löpande valperiod från den tidpunkt, då en riksdag blir upplöst, därest man bifaller denna motion. Därför anser jag, att man bör undersöka såväl värdet av den av mig framförda tanken, och ställa den i motsatsförhållande till det krav, som göres i motionen, som ock de problem, jag i mitt förra anförande skisserat. Om man nu i det läge, vari vi befinna oss, vill följa mitt yrkande och avslå

Ang. gemensam valdag för landstingsmannaval och andrakammarval.

(Forts.)

motionen men även utskottets motivering, så ger detta möjlighet för motionärerna att komma igen. Det ger även möjlighet för mig och dem, som hysa samma uppfattning som jag om önskvärdheten av en vidare revidering i detta sammanhang, att också komma igen. Om riksdagen gör utskottets motivering till sin, så har man — det måste man erkänna, därest man har litet sinne för logik — stängt vägen för sig för framtiden. Och detta menar jag — det gemensamma ha motionärerna och jag — är någonting, som vi icke önska.

Det är ur dessa synpunkter, som jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Lundqvist: Herr talman! Jag vill för min del gärna erkänna, att jag i många stycken hyser mycket starka sympatier för det förslag, som är framfört i den föreliggande motionen. Jag vill också gärna erkänna, att jag i början var inställd på att för min del följa motionärerna i deras yrkande. Det önskemål, som här understrukits, senast av herr Andersson i Rasjön, om att bl. a. söka avpolitiserade kommunala valen anser jag för min del vara ett önskemål, som man icke bör på något sätt bagatellisera.

Det har från motsatt håll gjorts gällande, att landstingsmannavalen ännu icke skulle vara i lika hög grad politiska som andrakammarvalen. Jag kan för min del icke tillägna mig den uppfattningen. Även i det avseendet delar jag alltså den uppfattning, som herr Andersson i Rasjön här gav uttryck åt. Jag kan icke förstå annat, än att bägge dessa val äro precis lika mycket politiska val; det hava vi sett icke minst under de allra senaste åren.

Då jag emellertid för min del icke kan gå med på reservationen utan måste komma att ansluta mig till utskottets utlåtande, så är det närmast därför att, såvitt jag förstår, det icke kan anses lämpligt att skapa intervaller på hela fyra år, under vilka den allmänna opinionens röst icke skulle få tillfälle att på något sätt göra sig hörd. Jag tror för min del icke, att vi i vårt land skulle vara tillfreds med en sådan ordning. Och vi skulle därför, så vitt jag förstår, därefter komma att få upplösningar av riksdagen, eller i varje fall av andra kammaren, i betydligt större utsträckning, än vad som hittills varit fallet. Och jag vet icke, om en sådan ordning kan anses vara riktigt lycklig.

Herr Andersson i Rasjön sade, att såvitt han visste, var det i andra länder mycket sällan förekommande, att man hade val ens så ofta som vart fjärde år. Jag skall icke på denna punkt upptaga någon diskussion med den ärade talarren. Det är möjligt, att han har rätt. Men vi se ju också, herr Andersson i Rasjön, huru det i dessa tider förhåller sig med demokratien ute i världen. Litet var hava vi haft tillfälle att konstatera, att den allt mer och mer börjar vackla. Och då vi här i vårt land, praktiskt taget, alla äro eniga om att göra vad vi kunna för att slå vakt om den ordning, vi hittills haft, tror jag, att det är ganska angeläget att bibehålla den möjlighet, som vi för närvarande hava för den allmänna folkmeningen i landet att göra sig hörd litet oftare än vart fjärde år.

Jag har velat understryka, att när jag för min del går på utskottets förslag, är det alltså praktiskt taget endast på grund av denna hänsyn. De övriga skäl, som utskottet anfört, kan jag för min del icke finna vara av någon avgörande betydelse. Med det nu sagda, ber jag, herr förste vice talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Med herr Lundqvist förenade sig herr *Petersson* i Broaryd.

Herr Hallén: Herr talman! Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på ett uttryck av herr *Fast*, då han framhöll, att ifall kammaren godtog utskot-

Ang. gemensam valdag för landstingsmannaval och andrakammarval.
(Forts.)

tets utlåtande men strök dess motivering, skulle man bl. a. lämna större möjlighet för motionärerna att återkomma. Jag tycker, att det perspektivet icke alls är tilltalande, och ber med anledning därav få säga några ord.

Man bör i sammanhang med denna fråga se den fråga, som kommer till behandling om en liten stund, då det gäller sammanförandet av kommunala och politiska val. Bakom dessa motioner ligger det i sig självt mycket lofvärda intresset att bespara valmännen de trefaldiga val, som exempelvis faktiskt ägde rum sistlidna höst vid vissa av vårt lands kommuner, där man först hade landstingsmannaval, sedan stadsfullmäktigeval och till slut kyrkofullmäktigeval. Det är alldeles riktigt — och jag tror, att herr Andersson i Rasjön var inne på detsamma — att det icke är många länder, där man har en sådan så att säga trefaldigt fungerande apparat, som besvärar valmännen. Men frågan är, om den så att säga naturliga lättnad, som här eftersträvas, skall betalas med ett sådant pris. Det har redan framhållits av några talare, att det i ett land, som bygger på demokratisk ordning, är ett ganska stort vägspel att beröva valmännen möjlighet att oftare än vart fjärde år ge sin mening till känna. Redan detta gör, att man måste hysa stora betänkligheter emot själva huvudförslaget här, nämligen att sammanföra landstings- och riksdagsmannavalen. Och jag anser, att saken kan lösas på ett betydligt enklare sätt, och det är, att vederbörande myndighet begagnar sig av sin rättighet att sammankoppa och till samma dag förlägga såväl landstingsmannaval som kommunala val. Då vet jag, att mot detta riktas den anmärkningen, att därigenom politiseras dessa kommunala val. Men är icke detta egentligen en utopi, att man söker inbilla sig, att dessa senare val icke äro politiska? Den som upplevde, åtminstone som åskådare, det nyss utkämpade stadsfullmäktigevalet i Stockholm, tvivlar väl icke en sekund på att dessa val äro politiska. De äro det — tyvärr, kan man säga — om möjligt i ännu högre grad än de verkliga politiska valen. Det kan visserligen hända, att i en del små kommuner (kanhända i herr Olssons i Mora trakter) det kan finnas vid kommunalfullmäktigeval i en socken på cirka 1,600—1,700 invånare en lofvärd tendens att icke anlägga direkt politiska synpunkter på dessa val. Men jag frågar: Finns det en enda stad bland våra hundra städer, där icke detta val är — jag säger gärna *tyvärr* — ett regelrätt politiskt val? Hela denna tankegång att man så att säga genom att sammanföra landstings- och stadsfullmäktigeval skulle besmitta de senare och ge dem en politisk karaktär, det är att skatta åt en chimär. Det är tyvärr icke så och blir icke så, utan det är ett faktum, som vi hava att räkna med även i fortsättningen, att vare sig man har dessa stadsfullmäktigeval isolerade eller sammankopplade med andra val, så bliva de så klart politiska, som gärna är tänkbart — tyvärr, det erkänner jag gärna.

Jag menar, att då skall man icke söka vinna denna lättnad till ett så pass dyrt pris som genom sammanförande av riksdagsmannaval och landstingsmannaval och därmed faktiskt göra de så att säga klart rikspolitiska valtillfällena så pass sällsynta, som de äro. Detta har för oss varit en huvudanledning till vårt ståndpunktstagande. Och då inom utskottet faktiskt alla, med undantag av de två frisinna representanterna, hava enat sig om detta, tycker jag, att även kammaren bör göra det. Till dem, som varit tveksamma om motiveringen, vill jag säga, att det är alldeles uppenbart, att när olika meningsgrupper här hava enat sig om det väsentliga, kan det även framskymta liksom olika konturer av skiftande politiska uppfattningar, exempelvis om första kammarens ställning och om annat sådant. Men jag anser, att det väsentliga icke är detta, utan det väsentliga är den reaktion emot själva förfarandet, som vi framfört. Och den anser jag, att kammaren bör göra till sin.

Ang. gemensam valdag för landstingsmannaval och andrakammarval.

(Forts.)

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! Jag har begärt ordet närmast för att erinra konstitutionsutskottets vice ordförande därom, att utskottet synes helt hava förbisett de skäl, som på sin tid anfördes för sammanförande av landstingsmannavalen med ett kommunalval. Jag erinrar om, att den debatt som vi nu föra, förde vi också vid 1921, 1922 och 1924 års riksdagar. Jag var då motionär. Man förklarade från första början, att det var omöjligt att lära svenska folket så pass ordning, att man skulle kunna ha två val vid samma tillfälle. Men efter många år segrade den tanken, och jag tror, att var och en, som har en smula praktisk erfarenhet av valrörelserna i landet, måste säga, att denna anordning, som nu varit tillämpad i de flesta kommuner vid de senaste valen, uppskattas i mycket hög grad. Jag erinrar om att i mitt eget län förrättade i cirka femtio kommuner alla utom två sitt kommunalval gemensamt med landstingsmannavalet. Det huvudsakliga argumentet för detta sammanförande var ju, att vi hade, sedan kommunalfullmäktigeinstitutionen infördes, kommit i det läget, att vi vart annat år hade riksdagsmannaval — d. v. s. riksdagsmannaval ägde rum vart fjärde år — och vart annat år hade vi två val omedelbart efter varandra, med det resultatet att det val som sist icke kunde samla något verkligt intresse från de röstberättigade medborgarnas sida.

Vad är det nu som inträffat och som enligt min mening är det verkliga skälet för att taga upp denna fråga till en mera ingående undersökning? Jo, det är tillkomsten av en ny valförrättning, som vi icke kände till vid den tidpunkt, när vi i lagen införde möjligheten att sammanföra ett kommunalval med landstingsmannavalet. Det är tillkomsten av kyrkofullmäktigevalet. Var och en, som har en smula erfarenhet om hur det gick till i höstas, särskilt i de kommuner där kyrkofullmäktigevalet kom efter landstingsmanna- och kommunalfullmäktigevalet, måste omvittna, att förhållandena verkligen äro orimliga. Det var ett så litet deltagande i detta val på de allra flesta ställena, att utgången i många fall rent av berodde på en slump. Det kan icke vara rimligt, att man träffar sådana anordningar, att man, när det gäller viktiga ståndpunktstaganden — ty det är enligt min mening kyrkofullmäktigevalen — ordnar det så, att de överhuvud taget icke komma att tilldraga sig något som helst intresse från medborgarnas sida. Kan man nu, såsom tanken här har varit, göra den omgrupperingen, att man kan förena landstingsmannavalen med andrakammarvalen, skulle man å andra sidan kunna göra den omgrupperingen, att man förenade kommunalvalen med kyrkofullmäktigevalen och därigenom återvände till det som var syftet, när vi första gången började att sammanföra de olika valen till ett enda valtillfälle vartannat år.

Det synes mig således, herr talman, som om verkliga skäl tala för den ståndpunkt, som herr **Fast** här intagit, att man icke bör klippa av möjligheten att få upp denna fråga till en allvarlig och ingående prövning, och därför ber jag för min del att få förena mig med herr **Fast** i yrkandet om bifall till utskottets hemställan men med strykande av dess motivering.

Herr **Eriksson** i Falun instämde häruti.

Herr **Fast**: Herr talman! Jag ber att få fästa kammarens uppmärksamhet på de motsättningar, som råda inom utskottsmajoriteten. Här säger man å ena sidan, att det icke är möjligt att ordna på det sättet, att man icke får tillfälle att välja mer än vart fjärde år och säga sin mening om den politiska kursen. Å andra sidan betonar man, att de kommunala valen bli precis lika mycket politiska som de övriga valen. Då måste antingen det ena påståendet vara riktigt, eller också det andra, men båda kunna icke vara riktiga.

Ang. gemensam valdag för landstingsmannaval och andrakammarval.
(Forts.)

Sedan säger utskottets vice ordförande, att det huvudsakliga är att komma överens om att den föreliggande motionen nu icke bör bifallas. Ja, så långt kan jag vara med, att jag icke heller önskat en dylik anordning, men utskottets vice ordförande underlät att gå in i ett försvar för den *motivering*, som utskottet anförde. Om kammaren gör denna till sin, måste jag säga, att det blir ganska svårt, såvida man har sinne för logik och är beredd att taga hänsyn till en ståndpunkt man tidigare intagit i denna fråga, att även ett annat är gå in för en undersökning av litet vidare omfattning, än den som nu föreligger i dessa motioner. Jag tror icke, att utskottets vice ordförande kan skrämja denna kammare med den oerhörda fara, som skulle ligga i förenande av t. ex. kommunalfullmäktige- eller stadsfullmäktigeval med kyrkofullmäktigeval. Dessutom vill jag framhålla, att reformen icke nödvändigtvis betingas av ett bifall till den första delen, nämligen sammanförande av landstingsmannaval och riksdagsmannaval, utan att man mycket väl kan göra den ena anordningen utan att denna ovillkorligen behöver vara betingad av den andra anordningen. Det är omständigheter i varje fall, som böra undersökas vid en utredning, och i så fall en utredning som är lagd efter litet vidare linjer än motionen föreslår.

Vill man följa vad utskottets vice ordförande förordat och samlas om det väsentliga, nämligen avslag på utskottets yrkande, men samtidigt bibehålla rörelsefriheten för framtiden, då gör man verkligen klokt i att undanröja den motivering, som utskottet låtit medfölja sitt avslagsyrkande.

Herr Hallén: Herr talman! Jag ber att få fästa kammarens uppmärksamhet på, att den ärade talaren på Gävleborgsbänken, herr Adolf Olsson, skisserade den utvecklingen, att man alltså skulle få dessa politiska val och landstingsmannaval för sig, om jag fattade honom rätt, och sedan skulle man sammankoppla kommunalvalen och de nyligen tillkomna kyrkofullmäktigevalen. Detta föregriper kanske en smula debatten om den motion, som kommer före om en liten stund, men i anledning av herr Olssons yttrande vill jag dock framhålla, att jag tycker, att detta är ett perspektiv, som icke på ringaste sätt tilltalar mig. Det är visserligen sant, att då man förfar, som man i höstas gjort i vissa kommuner, och först har ett landstingsmannaval, sedan stadsfullmäktige- eller kommunalfullmäktigeval och sist kyrkofullmäktigeval, så bli valmännen uttröttade. Kyrkofullmäktigevalen gävo kanske icke heller ett exakt utslag av folkmeningen i dessa spörsmål. Men för att komma ifrån detta faktiska missförhållande, behöver man icke tillgripa de åtgärder som här föreslagits, ty det är ingenting som hindrar vederbörande valmyndigheter att sammanföra landstingsmannaval och stadsfullmäktigeval, som ju bägge hava en ganska likartad politisk innebörd eller verkan, och sedan låta kyrkofullmäktigevalen komma för sig senare på hösten, precis i anslutning till den motivering, som förelåg, när vi antogo lagen om församlingsstyrelse. Jag anser, att den anordningen är betydligt enklare och mera sympatisk än vad som här föreslås.

Herr Fast nämnde något om, att utskottsmajoriteten liksom söndrat sig inbördes i sin motivering genom att å ena sidan framhålla, att de kommunala valen icke gävo samma uttryck för den politiska opinionen, som de politiska valen, vilka i händelse man bifaller motionen bara skulle äga rum vart fjärde år, men sedan apostroferade han mig med att jag framhållit, att både stadsfullmäktigevalet i Stockholm och andra äro synnerligen politiska. Det är mycket riktigt, herr Fast, men vi skola lägga märke till, att ett stadsfullmäktigeval i Nässjö eller Arvika icke har den rikspolitiska innebörd i fråga om

Ang. gemensam valdag för landstingsmannaval och andrakammarval.

(Forts.)

vare sig regeringspolitiken eller annat, som ett landstingsmannaval har. Det är därför en ganska stor skillnad i det avseendet.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr **Andersson** i Rasjön: Herr förste vice talman! Herr Halléns senaste motivering för sin ståndpunkt visar i alla fall, att det skulle komma att hållas två val omedelbart efter varandra vart fjärde år, nämligen dessa sammankopplade landstingsmänna- och kommunalfullmäktige- resp. stadsfullmäktigeval och kyrkofullmäktigeval, ty någon möjlighet att sammanföra alla dessa tre lärer väl icke finnas; någon sådan angavs åtminstone icke av herr Hallén. Men det är just detta som vi velat komma ifrån. Vi hava velat göra det möjligt att inskränka valförrättningarna de år, då sådana skola förekomma, till en förrättning, och det når man genom att sammanföra landstingsmänna- och riksdagsmannaval till ett valtillfälle och de kommunala valen av olika natur till ett annat. Jag tror icke, att kyrkofullmäktigevalet omfattas med så särdeles stort intresse, om det kommer efter ett kombinerat landstingsmänna- och kommunalfullmäktigeval. Det var i det läget de flesta kommuner befunno sig i höstas, och det var väl endast i vissa städer, som det var tre valförrättningar. Erfarenheten visar, att i landskommuner är det mer än tillräckligt med två val; intresset räcker icke till för det sista. Men det kanske icke heller är något önskemål för herr Hallén, att kyrkofullmäktigevalet omfattas med större intresse. Det få vi kanske tillfälle att tala om vid nästa ärende på föredragningslistan.

Herr **Lundqvist** i Rotebro fäste huvudavseendet vid det förhållandet, att det skulle bli för långt mellan tillfällena för väljarna att säga sin mening om politiska ting. Jag vill erinra herr Lundqvist om, vilket väl är onödigt, då han sitter i konstitutionsutskottet, att det är bestämt i grundlagen på vilket sätt väljarnas opinionsyttring vid landstingsmannavalen skall komma till inflytande i rikspolitiken. Det sker därigenom, att landstingen äro elektorsförsamlingar för utseende av första kammarens ledamöter, och det är så väl sört för kontinuiteten därvidlag, att val endast sker vart åttonde år. Är det icke då att stryka ett streck över grundtanken i vår konstitution att, som herr Lundqvist nu presumerar, för varje gång det hålles ett landstingsmannaval, detta val skall sätta en prägel på den rikspolitiska utvecklingen. Vad är det då för mening med det bekymmer som konstitutionsutskottet uttalat, att ett bifall till vår motion skulle rubba förhållandet mellan kamrarna? Det är ju snarare så, att det resonemang, som herr Lundqvist för, rubbar första kammarens ställning, om det nämligen är något allvar med vad han sade.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr **Lundqvist**: Herr talman! Jag ber att först få till den siste ärade talaren säga, att jag icke deltagit i behandlingen av detta ärende i konstitutionsutskottet. Jag tillhör alltså icke vare sig majoriteten eller minoriteten; jag har haft den mera blygsamma platsen vid väggen, men jag har ju ändock lyssnat till vad som sagts. Vidare har jag nog, såsom herr Andersson i Rasjön mycket vänligt ville förutsätta, ganska bra reda på huru landstingsmannavalen inverka på första kammarens sammansättning. Jag vet alltså, att det sker successivt i val efter åtta år, men, herr förste vice talman, jag skulle vilja fråga herr Andersson i Rasjön, om han verkligen menar, att det landstingsmannaval, som ägde rum i landet i höstas, och dess utfall icke hade någon aktuell politisk betydelse? Jag tror i så fall åtminstone, att meningarna på den punkten äro ganska delade. Jag läste t. ex. i regeringsorganet här i Stock-

Ang. gemensam valdag för landstingsmannaval och andrakummarval.
(Forts.)

holm efter stockholmsvalet nu i mars, att det å sin sida icke hade någon politisk betydelse, utan att det avgörande politiska ordet var sagt i höstas vid landstingsmannavalen landet runt, då ju regeringen hade fått valmännens förtroende.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering, 2:o) bifall till berörda hemställan med ogillande av motiveringen samt 3:o) bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Fast, varför herr förste vice talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna nu antogs till kontraposition. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 7 med godkännande av utskottets motivering, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med ogillande av dess motivering.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för nejpropositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan med ogillande av dess motivering.

§ 4.

Härpå föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 8, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av 15 § i kommunala vallagen; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 5.

Ang. anordnande av kyrkofullmäktigeval samtidigt med val av kommunal- eller stadsfullmäktige.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört konstitutionsutskottets utlåtande, nr 9, i anledning av väckta motioner om beredande av möjlighet att anordna kyrkofullmäktigeval samtidigt med val av kommunal- eller stadsfullmäktige.

Konstitutionsutskottet hade till behandling förehäft de inom riksdagen väckta, likalydande motionerna nr 120 i första kammaren av herr *Bjurström m. fl.*, och nr 251 i andra kammaren av herr *Olsson i Mora m. fl.*, vari föreslagits, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville utarbeta och för riksdagen framlägga förslag till sådana ändrade bestämmelser i kommunal vallag, att val av kyrkofullmäktige måtte, där så befundes lämpligt, kunna äga rum samtidigt med val av kommunal- respektive stadsfullmäktige.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Ang. anordnande av kyrkofullmäktigeval samtidigt med val av kommunal- eller stadsfullmäktige. (Forts.)

Vid utlåtandet voro fogade reservationer:

av herrar *Sandegård* och *Nordström* i fråga om viss del av utskottets motivering; samt

av herrar *Bergman* och *Olsson* i Mora, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen, med bifall till de i ämnet väckta motionerna, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville låta utarbeta och för riksdagen framlägga förslag till sådana ändrade bestämmelser i kommunal vallag, att val av kyrkofullmäktige måtte, där så befundes lämpligt, kunna äga rum samtidigt med val av kommunal- respektive stadsfullmäktige.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr *Olsson* i Mora: Herr förste vice talman! I en motion har jag tillåtit mig påtala den olägenhet, som följer av att man med nuvarande valordning måste under loppet av några veckor under ett och samma år förrätta både landstingsmannaval, kommunalfullmäktigeval, stadsfullmäktigeval och kyrkofullmäktigeval utan möjlighet att sammanföra andra val än landstingsmannaval och kommunalfullmäktigeval, resp. stadsfullmäktigeval. Detta förhållande har till följd, att antingen måste man sammanföra de val, som lagligen kunna sammanföras, och då får man finna sig i, att fullmäktigevalet på ett icke önskvärt sätt påverkas av den politisering, som i allt högre grad sätter sin prägel på landstingsmannavalet, eller också nödgas man att under loppet av några höstveckor förrätta tre särskilda val, vilket, som herr *Olsson* i Gävle här alldeles nyss med synnerlig skärpa underströk, är alldeles för mycket av det goda. Ett sådant förfaringssätt måste i längden framkalla valtrötthet, och valtröttheten leder till ett minskat valdeltagande, som icke kan vara till gagn för demokratin. Om riksdagen velat vara med om att sammanföra de politiska valen, skulle behovet av den mera begränsade reform, som det nu är fråga om, hava blivit avsevärt mindre. Det skulle efter min mening hava varit ett framsynt beslut, men då riksdagen ännu icke känt sig mogen för detta steg, utan, låt vara med strykande av en motivering, lyssnat till de betänkligheter, som här hava uttalats, kvarstår behovet av den reform, som påyrkats i den nu ifrågavarande motionen, och därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr *Hallén*: Herr talman! Jag ber att med några korta ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Jag ber att få göra kammaren uppmärksam på, att de ärade reservanterna hava egentligen icke anfört någon motivering alls. Den begränsar sig till följande fyra rader: »Då förslaget förordats redan av kyrkofullmäktigesakkunniga i deras år 1922 avgivna betänkande och de skäl, som av departementschefen på sin tid anförts mot reformen, upphört att existera, samt några vägande invändningar i övrigt icke kunnat göras mot förslaget», — komma reservanterna fram till sin ståndpunkt. Ett ofantligt enkelt och billigt sätt att motivera ett yrkande! De säga, att det icke kunnat anföras några vägande skäl mot förslaget. Det är just vad det har. Vi hava framhållit bl. a., att om man skulle sammankoppla dessa val med de kommunala, kan man i alla fall riskera, att få tre val på en dag, därför att det är många församlingar, som skola förrätta val i den kyrkliga samfälligheten och den kyrkliga kommunen. Skulle man sammanslå dessa med kommunalfullmäktigevalen eller stadsfullmäktigevalen, så hade man i alla fall tre val, och det kan icke vara något ideal för dem som icke vilja hopa val på detta sätt.

Ang. anordnande av kyrkofullmäktigeval samtidigt med val av kommunal- eller stadsfullmäktige. (Forts.)

Dessutom finnas verkliga sakliga skäl, som man ingalunda bör försumma att observera. Även om kyrkofullmäktigevalen, särskilt i de större städerna, drabbas av den politiska mekaniseringen med valapparat, valbyråer, ombudsmän och hela agitationsapparaten, så måste man väl i rimlighetens namn erkänna, att detta icke är någon önskvärd utveckling. Det finns faktiskt en del kommuner eller korrekter talat församlingar, där man kan bevittna en ansats till en verklig avpolitiserings av dessa val, och detta icke bara så, att man lämnat den politiska terminologien och börjat använda andra samlande beteckningar. Jag vill icke överskatta dessa ansatsers betydelse, men det är dock en tendens till att bryta denna politiska mekanisering. Det är ett faktum, att det i den valmanskår, som där går fram, har ägt rum ett slags förskjutning, en omgruppering. Jag anser, att det är en samhällstillgång, om vi på någon punkt kunna bryta den allmänna mekaniseringen och få fram de speciellt sakliga synpunkterna, när det gäller en del avgöranden.

Jag vill icke överskatta betydelsen av detta. Det är mera en spirande men löftesrik begynnelse, och den skall man icke slå ihjäl genom att göra det obligatoriskt, att alla stadsfullmäktigeval och kyrkofullmäktigeval — annat är det icke tal om, ty de flesta av rikets kommuner ha inga kyrkofullmäktige — skola ske samtidigt. Det skulle absolut leda till, att man enade sig om gemensamma politiska tankeyttringar. Så varken talade eller skrev riksdagen, när riksdagen antog den nya församlingslagen. Det är om denna synpunkt vi velat slå vakt i utskottet.

Herr talman, jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Olsson** i Mora: Herr talman! Det är ju ofta en smaksak, vilken motivering man anser vara avgörande. Tycke och smak skall man ej disputera om. Jag vill dock fästa herr vice ordförandens i konstitutionsutskottet uppmärksamhet på, att den motivering, som vi reserveranter anfört för vårt förslag, icke inskränker sig till den punkt, som han citerade, utan också innefattar ett stycke till, som är åtskilligt mera omfattande. Härtill kommer vad vi anfört i motionen, vilket jag alltjämt återoppar och vidhåller.

Jag begärde icke ordet för att säga detta utan endast för att säga, att jag vid framställande av mitt yrkande förbisåg, att det förelåg två reservationer mot utskottets utlåtande. Den ena innebar endast ett avståndstagande från viss del av utskottets motivering. Med mitt yrkande avsåg jag att hemställa om bifall till den av mig och herr Bergman vid utskottets utlåtande avgivna reservationen.

Herr **Fast**: Herr talman! Jag skulle vilja säga ett ord i fråga om det här föreliggande ärendet. Det får väl icke gärna betecknas som ett huvudärende, och det kan väl inte bli fråga om att riksdagen skulle begära en skrivelse, sedan man gjort rent bord i det första ärendet, som är huvudärendet. Jag har en annan mening än utskottets ärade vice ordförande och vill icke lägga större vikt vid de av honom anförda synpunkterna. Jag anser det skulle vara synnerligen olämpligt, om man beslutade en skrivelse i detta ärende, som ju är ett följdärende i förhållande till det första. Då är det bättre att lämna fältet fritt även på detta område.

Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr förste vice talmanen framställde propositioner på de därunder gjorda yrkandena; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 6.

Härpå upptogs till behandling statsutskottets utlåtande, nr 71, i anledning av väckta motioner angående undersökning av vårt lands befolkningsfråga m. m.

Ang. undersökning av vårt lands befolkningsfråga m. m.

I två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *Johan Bernhard Johansson m. fl.* (I:1) och den andra inom andra kammaren av herr *Lindman m. fl.* (II:1), hade hemställts,

1) att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att för undersökning av vårt lands befolkningsfråga i avsikt att utröna förutsättningarna för en positiv befolkningspolitik en särskild kommission med den sammansättning och de uppgifter, som i motionerna angivits, måtte omedelbart tillsättas; samt

2) att å riksstaten för budgetåret 1935/1936 för ändamålet måtte uppföras ett reservationsanslag å 25,000 kronor.

Vidare hade i en inom andra kammaren av herr *Jacobsson m. fl.* väckt motion (II:3) hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära en allsidig utredning av vår befolkningsfråga.

Härjämte hade i en inom andra kammaren av herr *Jacobsson m. fl.* väckt motion (II:4) yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville hemställa, att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga förslag om inrättande av en statens bosättningslånefond för att genom utlämnande av bosättningslån bereda ökade möjligheter till äktenskaps ingående mellan mindre bemedlade svenska medborgare.

Slutligen hade i två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *Elof B. Andersson m. fl.* (I:230) och den andra inom andra kammaren av herr *Andersson i Rasjön m. fl.* (II:475), föreslagits, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en allsidig utredning av vårt lands befolkningsfråga, berörande

dels orsakerna till nedgången i nativiteten,

dels förutsättningarna för en befolkningspolitik, som avsåge att motverka nuvarande tendenser till minskning av folkstocken, och

dels riktlinjerna för en på ekonomiska och sociala hänsyn grundad befolkningspolitik på längre sikt; därvid av motionärerna anförda synpunkter särskilt borde komma under övervägande.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, i anledning av ovannämnda motioner, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte, i anslutning till vad i utlåtandet anförts, låta verkställa undersökning av vårt lands befolkningsfråga och för riksdagen framlägga de förslag, vartill denna utredning kunde föranleda.

Sedan denna hemställan föredragits, lämnades på begäran ordet till

Herr **Lindman**, som anförde: Herr talman! Här föreligger ju ett enhälligt utlåtande ifrån statsutskottet, och det kan därför synas obehövt att hålla något anförande. Jag har dock icke kunnat underlåta att säga några ord vid behandlingen av detta ärende. Jag är nämligen en av de motionärer, som väckt motion i denna fråga. Den motion, som jag jämte andra framlade vid riksdagens början, bär nr 1 uti såväl första som andra kammaren. Jag skulle vilja säga, att det ligger något symboliskt i detta i den meningen, att det här handlar om en utomordentligt viktig fråga. Det har ställts fram ett problem,

Ang. undersökning av vårt lands befolkningsfråga m. m. (Forts.)
som, såvitt jag förstår, snart sagt överskuggar alla andra. Vi göra klokt uti att se många dagsaktuella frågor emot den bakgrund, som det oroväckande läget i befolkningsfrågan utgör.

För en tid sedan har i en kungl. proposition framlagts förslag till förbättring av pensionsförsäkringen. Det är ju i och för sig en utomordentligt viktig fråga. Det är ett mycket behjärtansvärt önskemål att höja pensionerna för de ålderstigna. Om den saken torde väl alla vara fullt ense. Meningarna gå endast i sär, då det gäller att avgöra, hur mycket ha vi råd att ge ut för genomförandet av det förslag, som Kungl. Maj:t i den stora propositionen framställt? Liksom i så många andra politiska frågor resulterar det hela i en avvägning emellan olika önskemål och intressen. Vi få icke tänka bara på vad vi under nuvarande förhållanden kunna anse oss ha råd att offra på en social reform, utan vi måste även, såsom det framgår av den motion, om vilken jag nu talar, tänka på framtiden. De utgifter, vi besluta här i riksdagen, komma med all säkerhet att drabba efterföljande generationer långt hårdare än vad de komma att drabba de nu levande. — Detta om försörjningen av åldringarna, utan tvivel en mycket viktig fråga.

I de motioner, som jag nu talar om, finner man rent av skrämmande siffror. Statistiken ger anledning till mycket dystra betraktelser. Ännu mera skrämmande ter sig framtiden, när man tar i betraktande nativitetssminskningens inverkan på olika områden. Av motionen framgår, att årskullarna redan gått ned från 135,000 före kriget till 84,000 vid nuvarande tidpunkt. Om dylika små årskullar under ett par decennier följa på varandra, måste detta inverka menligt i många hänseenden.

I det betänkande, som avgivits av 1928 års pensionsförsäkringskommitté, har framhållits den förskjutning, som ägt rum mellan å ena sidan åldringarna, d. v. s. personer över 67 år, samt å andra sidan folk i åldern mellan 17—67 år. Vid sekelskiftet var proportionen 1:8. Sedan kommer man undan för undan till 1:7, 1:6, 1:5 och 1:4 för att år 1990 komma fram till proportionen 1:3. Om man räknar allenast med personer över 17 år, så kommer följaktligen den konsumerande delen av befolkningen att mer än fördubblas i förhållande till den producerande delen av folket. Det är ju fullkomligt fruktansvärda siffror, som man här ser framför sig.

Man finner sålunda, att det är ett utomordentligt viktigt spörsmål, som avhandlas i detta statsutskottsbetänkande. Vi få icke, herr talman, glömma bort barnen. I vår motion finns på sid. 9 ett uttalande, i vilket det framhålles, att man i socialdepartementet är sysselsatt med en utredning om frågan angående beredande av effektivare hjälp åt personer, som äro urståndsatta att på ett tillfredsställande sätt sörja för sina barns uppfostran, samt angående samhälleliga åtgärder till förmån för föräldralösa barn. Det är en uppgift, som utan tvivel förtjänar den allra största uppmärksamhet, och vi måste, när vi besluta om våra utgifter, se till att vi ha resurser att utöva en familjevårdande politik, sådan som den, vilken skisserats i motionen nr 1 vid årets riksdag.

Herr talman, jag kan icke annat än uttrycka min glädje över att utskottet beaktat de synpunkter, som framhållits i denna och övriga motioner. Utskottet har hemställt om en utredning. Jag vill uttrycka den förhoppningen, att den föreslagna vägen måtte komma att visa sig både framkomlig och praktisk.

Mycket beror på att den blivande kommissionen, om vars tillsättande utskottet hemställer, blir handlingsduglig och får en sådan sammansättning, att den kan ge ett auktoritativt uttryck för vad man vill göra. Den bör vara sammansatt av fackmän, som ha intresse och insikter på det förevarande området.

Vad som bör göras i denna fråga det bör göras snart. Det bör icke förhalas

Ang. undersökning av vårt lands befolkningsfråga m. m. (Forts.)
 och uppskjutas. Enbart med ekonomiska och sociala reformer löser man dock icke detta viktiga problem. Djupast sett gäller den fråga, som behandlas i kammaren, huruvida svenska folket äger den vilja och den livskraft, som fordras för att övervinna den tvinsot, om vilken vi tala. Jag tror för min del, att så är fallet, och att vårt folk trots alla svaghetstecken skall gå mot en bättre framtid. Jag tror på ungdomen, och jag misströstar icke om framgång för en ärlig och målmedveten politik.

Herr talman, jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herr *von Seth*.

Vidare yttrade:

Herr **Ström**: Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att yrka avslag på utskottets hemställan utan för att föreslå en ändring av den motivering, som man anfört för denna utredning.

På sid. 10 i statsutskottets utlåtande heter det, att »i motionerna hava framförts talrika synpunkter och uppslag, av vilka många enligt utskottets mening äro synnerligen beaktansvärda och förtjänta av en ingående granskning». — Nog finns det i dessa motioner talrika synpunkter framförda och även uppslag. Att de äro förtjänta av en ingående granskning det må vi nog på alla håll vara överens om, men om de framförda förslagen äro så synnerligen beaktansvärda det blir man rätt tveksam om, när man läser den axplockning ur dessa motioner, som avtryckts i statsutskottets utlåtande. Det är för övrigt rätt uppseendeväckande, att till och med den socialdemokratiska delen av detta utskott gått med på en sådan motivering som den, vilken här anförts med hänvisning till de synpunkter, som framförts i motionerna.

Jag skall här återgiva några av dessa synpunkter. På sid. 4 heter det: »Ytterst måste dessa allvarliga spörsmål alltid bedömas från den kristligt moraliska livsåskådning, i vilken svensk rättskultur och svenskt samhällsväsen djupast bottna.» Är bristen på en moralisk livsåskådning verkligen grundorsaken till den folkminskning, som inträffat här i landet? Jag skulle tro, att så ingalunda är förhållandet. Den minskning av nativiteten, som man här talar om, beror nog på helt andra reella faktorer, som icke omnämnts i dessa motioner.

På sid. 5 återfinner man ungefär samma uttryck, som visar, att man gått förbi alla de reella faktorerna och hållit sig uteslutande till saker, som enligt mitt förmenande icke kunna vara avgörande.

»Känslan för familjeliv är i avtagande och de positiva andliga krafter, som äro verksamma, kyrka, skola, folkbildningsrörelser och ideella ungdomsrörelser, ha svårt att bjuda tillräckligt motstånd. Emot dessa tidsföreteelser kräves i första hand en moralisk renässans och en mobilisering av nationens andliga livskraft.» Tror man icke på det håll, där man författat dessa motioner, att det är något annat, som också erfordras — nämligen en mobilisering av nationens ekonomiska livskraft — om man skall kunna lösa den fråga, som här föreligger?

Längre ned på samma sida återfinner man precis samma resonemang. Det talas om individens inställning till tidigare allmänt fasthållna moraliska och religiösa värden. Det är väl knappast någon, kanske icke ens bland motionärerna själva, som inbillar sig, att nativitetsminskningen huvudsakligen beror på de omständigheter, som anföras i motionerna och som utskottet åberopat till stöd för sin hemställan om en utredning. De reella faktorerna finner

Ang. undersökning av vårt lands befolkningsfråga m. m. (Forts.)
man, om man går till den fattigare delen av befolkningen här i landet. Gå ut och fråga statare och torpare ute på landsbygden, varför till och med de minskat sina barnaskaror! Tidigare gingo de ju i tätén, när det gällde att fostra stora barnaskaror, men i och med att upplysningen spritt sig även till dessa kretsar har man inskränkt barnalstringen. Är det någon, som tror, att det är moraliska och religiösa skäl, som spelat in därvidlag? Beror icke i stället nativitetensminskningen på de dåliga ekonomiska förhållandena, varunder dessa människor leva?

Kan det för övrigt — om man ser frågan ur samhällets synpunkt — vara något större värde med att de, som ha det så dåligt ställt i ekonomiskt avseende, att de icke kunna draga försorg om de stora barnaskaror de skaffa sig, skola gå i spetsen i fråga om barnalstring? Är det icke tvärtom lyckligt, att utvecklingen gått därhän, att de fattiga insett nödvändigheten av att begränsa sina stora barnaskaror?

Ser man denna fråga ur andra synpunkter än avels- och stuterisympunkter ungefär så som man betraktar spörsmålet i tredje riket, måste man säga sig, att det är nyttigt för samhället att en inskränkning av barnalstringen i dessa kretsar kommit till stånd, eller — för att nu ta en bild ur livet — att det inte kan vara av något värde att fattiga arbetare, som bo i de dåliga bostäderna i städernas slumkvarter, skola sätta stora barnaskaror till världen, som inte få hälsans färg på sina kinder utan som i stället i dessa undermåliga bostäder få dödens märke på sina pannor.

Även om man ser frågan ur religiös och moralisk synpunkt har man anledning fråga: Vem vill stiga fram och påstå, att det är lyckligt att man i dessa dåliga bostäder har stora barnaskaror, som ådraga sig sjukdomar för livet? Dessa frågor äro de väsentliga och de reella faktorerna, som man i detta sammanhang bör ta hänsyn till, en hänsyn, som man enligt mitt förmenande icke ens i ringaste mån tagit uti utskottets motivering och ej heller i de motioner, som här framförts. Vi tro inte, att denna fråga löses under nuvarande samhällsförhållanden. Till och med professor Myrdal påpekar ju, att det måste bli en förändring av samhället, innan man kan lösa denna fråga. Vi kunna inte finna oss uti detta lättvindiga betraktelsesätt av hela detta problem om nativitetens sjunkande. Det går inte att bara säga, att det är religiösa och moraliska hänsyn, som därvidlag spelat in, att de intressen, som tidigare funnits i detta avseende, slappnat och att man till följd härav slutat upp med att sätta barn till världen i samma utsträckning som tidigare varit fallet. Detta är icke att betrakta frågan sådan den i verkligheten ligger till, men det kan vara lämpligt för dem som försvara det nuvarande ekonomiska tillståndet att betrakta frågan på detta sätt och så att säga dra för gardinerna för att slippa se livet sådant det i verkligheten ter sig. Men vill man göra detta, vill man gå till grunden med missförhållandena, och vill man en verklig radikal förändring på dessa punkter, då skall man inte komma med motioner, där man trycker på dessa saker, utan då går man ut i det levande livet och söker lösa de ekonomiska missförhållandena, bostadsfrågan och allt vad därmed hänger samman.

När man tidigare här i riksdagen framfört dessa frågor, har det i varje fall icke funnits något intresse för att lösa dem från deras sida, som nu haft så brått att väcka dessa motioner, att de fått nr 1 i motionsförteckningarna. Då har man inte visat det ringaste intresse för att få bort slumkvarteren och för att förbättra landsbygdsbefolkningens bostadsförhållanden. Alla dessa omständigheter göra, att man nog kan betrakta de föreliggande motionerna som ett slag i luften. De avse icke att gå till botten med de förhållanden varom här talas, och det hjälper inte, herr Lindman, vilka personer man sät-

Ang. undersökning av vårt lands befolkningsfråga m. m. (Forts.)

ter in i den där kommittén. Om också dessa personer äro aldrig så sakkunniga, hjälper det inte, i fall man skall angripa problemet ifrån de synpunkter, som herrarna på högernsida anför t i denna sin motion, utan då måste man angripa det ifrån andra reella och ekonomiska utgångspunkter. Då måste man se till att arbetarna komma i åtnjutande av en sådan levnadsstandard, att de kunna fostra och utan allt för stora bekymmer skaffa sig de barn, som de nu icke ha råd att skaffa sig, och som de icke längre obetänksamt sätta till världen.

Jag erinrar i detta sammanhang också om en annan fråga. När vi behandlade ungdomsarbetslöshetsfrågan här i kammaren, vilket intresse visade herrarna för den saken? Det går inte att klaga över den sjunkande nativiteten, när man ständigt ser tusentals och åter tusentals unga friska pojkar och flickor stå i stämplingsköerna utan att kunna få någon utkomst i samhället. När ni löst den frågan, eller när ni allvarligt vilja medverka till att lösa den frågan, då ha ni angripit problemet ifrån den rätta utgångspunkten, och då har man anledning att betrakta det hela på ett annat sätt än man nu kan göra.

Jag påpekade tidigare, att jag inte begärt ordet för att yrka avslag på denna begäran om utredning. En utredning bör komma till stånd, men denna utredning bör taga hänsyn till just de faktorer, som jag här åberopat. Jag skall därför, herr talman, be att få yrka, att utskottets motivering ändras i följande avseenden. Jag har ingenting att erinra mot ingressen på sidan 10 från och med orden »Ingen meningsskiljaktighet» till och med orden »utomordentlig betydelse». Jag föreslår, att därefter inskjutes följande stycke: »Utskottet finner emellertid de föreliggande motionerna oklara i sin principiella syn på frågan och synnerligen ytliga i sina förslag till folkökningens uppmuntrande samt anser den nu förekommande födelseminskningen vara en naturlig reaktion mot osäkerheten i den kapitalistiska hushållningen med dess ständiga risker av arbetslöshet, nöd och krig. Utskottet anser också den borgerliga statens önskan om ökad födelsefrekvens vara förestavad av militära och expansionskrav. Utskottet finner det särskilt under nuvarande förhållanden naturligt och lofvårt, vittnande om ansvarskänsla, att den enskilda reglerar sin nativitet. Utskottet uttalar sin varma uppskattning av det arbete män som Knut Wicksell och Hinke Bergegren i olika folklager utfört för en kultivering av barnalstringen. Utskottet tillstyrker, att befolkningsfrågan allsidigt utredes, men finner det därvid självklart, att den insättes i sitt sammanhang med samhällets möjlighet att ge sina medborgare försörjning, i sitt sammanhang med kvinnans rätt att bli behandlad som fullgod medborgare och i sitt sammanhang med barnens rätt att få växa upp till fysiskt och psykiskt friska, lyckliga människor.» Sedan skulle den del av utskottsutlåtandet strykas, som börjar med orden »Att situationen för närvarande» på fjärde raden uppifrån på sid. 10 och slutar med näst sista stycket å samma sida, varefter fortsättningen skulle bli likalydande med utskottets förslag från och med det stycke, som börjar med orden »I motionerna I:1 och II:1 har hemställts».

Herr talman! Jag ber med anförande av dessa synpunkter få yrka bifall till utskottets kläm och bifall till det förslag till ändrad motivering, som jag här framställt.

Herr Jonsson i Eskilstuna: Herr talman! Jag har ju minst av allt någon anledning att här uppträda till försvar för de borgerliga partierna i denna fråga eller för motionärerna. Men rätt skall vara rätt, och man bör uppmärksamma, att uti dessa motioner även pekats på vikten och nödvändigheten av

Ang. undersökning av vårt lands befolkningsfråga m. m. (Forts.)
att man undersöker, huruvida icke socialpolitiska åtgärder av stor omfattning äro nödvändiga för att lösa detta viktiga spörsmål.

Min blygsamma uppfattning om detta problem är för närvarande, herr talman, att det angelägnaste i befolkningsfrågan, för arbetarklassens del åtminstone, gäller den sociala tryggheten. Det är möjligt att vi till slut komma fram till att detta är den riktiga uppfattningen, och att det hela till slut blir ett spörsmål om hur pass långt vi i det avseendet kunna komma överens. Jag medger dock, att det finns också andra problem uti det stora räknestycket.

För utskottet stod det ganska snart rätt klart, att det skulle vara meningslöst att försöka ge några direktiv för denna utredning. Om herr Ström tänker efter, skall han förstå, att det åtminstone av taktiska skäl icke heller var nödvändigt eller klokt att driva någon annan mening ifrån det håll, jag representerar. Vilket resultat tror herr Ström att det skulle ha blivit, om vi försökt att i utskottet driva igenom en utpräglat socialistisk motivering, medan man på den andra sidan försökt få till stånd en borgerlig motivering? Hur hade då riksdagens direktiv till skrivelse kommit att se ut? Man blev i utskottet ganska snart överens därom, att det här icke var lämpligt och icke nödvändigt, ja, knappast heller möjligt att försöka sig på en klassificering av hela raden av uppslag, och att det icke med någon utsikt att vinna enighet var möjligt att åstadkomma en värdesättning av de olika förslagen. Den som åhörde debatten i första kammaren, där de intellektuella framför allt lära vara församlade, fick en ganska klar föreställning om, hur förvirrat ett utlåtande skulle ha blivit, om man skulle försökt få med alla möjliga synpunkter och på grundvalen av dessa synpunkter försökt tota till några slags direktiv.

Det är ju nu så att man föreställer sig, att riksdagens ledamöter förstå allt, och att de skola vara färdiga med fixa och klara meningar i allting. Jag föreställer mig, att vi ibland även här i riksdagen kunna ställas inför situationer, då det kan passa även för en riksdagsman att vara en smula ödmjuk inför problemerna. Det må ursäktas mig åtminstone, om jag icke var parat att presentera en oangriplig mening uti denna ömtåliga fråga. Så mycket kunna vi emellertid komma överens om, nämligen att det var ett problem som vi mötte här, och detta tycks också vara en enhällig mening här i riksdagen. För övrigt får väl undersökningen ge oss det material, som vi behöva för det politiska bedömandet i framtiden av denna fråga. Vi ha nöjt oss med att ge tekniska anvisningar om hur utredningen möjligen skall kunna äga rum. När sedan utredningens resultat i de olika delarna en gång kommer, få vi försöka att fälla domen och värdesätta projekten samt utforma meningarna — så enhälligt som möjligt vill jag hoppas — till positiva åtgärder.

Herr Jacobsson: Herr talman! Jag kan inte annat än på det livligaste beklaga, att debatt överhuvud taget öppnats i denna fråga.

Vi ha förut i dag under mer än sex timmar debatterat försvarets huvudtitel. Därvid upprullades hela detta gamla vanliga skådespel, som visar hur de stora gemensamma nationella livsfrågorna slitas sönder, när partipolitiken slår sina klor i dem.

Den fråga det här gäller, nämligen befolkningsfrågan, är också en försvarsfråga och, ehuru väsensskild från det militära försvaret, minst lika viktig och betydelsefull som detta. Det vore i hög grad att beklaga, om det nu skulle komma att gå partipolitik även i denna fråga.

Den offentliga debatten om detta problem har ju förts ganska länge, och denna diskussion har enligt min och många mening tillfört frågan så mycket av värde som på sakens nuvarande ståndpunkt överhuvud taget torde kunna tillföras densamma. Många goda krafter ha därvid liksom på en tyst överens-

Ang. undersökning av vårt lands befolkningsfråga m. m. (Forts.)

kommelse samverkat för att lyfta frågan över det partipolitiska planet, och man har ju i det avseendet lyckats ganska bra. De röster, som i början av detta år och särskilt vid tidpunkten för motionernas avgivande funnit tillfälle till kvickheter och plumpheter på denna frågas bekostnad, ha i glädjande stor utsträckning tystnat, med undantag möjligen för ett kort uppblomstrande under valrörelsen här i Stockholm. Det allvarliga tonfallet i det nu föreliggande statsutskottsutlåtandet bör kunna täppa till munnen även på de återstående skrikhalsarna. Jag anser för min del, att denna kammare borde fullfölja renhållningen och underlåta att ingå på någon vidare, helt och hållet onyttig debatt i frågan.

Fru Nordgren: Herr talman! Jag hade i likhet med den siste ärade talar- en inte tänkt mig, att man här skulle behöva ta upp någon debatt, särskilt som det ju föreligger ett enhälligt förslag från utskottets sida.

Jag skall inte heller ingå på någon som helst kritik av det föreliggande statsutskottsutlåtandet. Tvärtom vill jag begagna tillfället att uttrycka min glädje över, och min tillfredsställelse med, att man nu äntligen från högerhåll tagit upp en del av de problem och förslag till sociala åtgärder för att skydda kvinnor och barn och hem som vi socialdemokrater kämpat för under årtionden. Särskilt överraskande är det att man i en av högermotionerna i förevarande fråga till och med gått så långt, att man uttalat sig för nödvändigheten av att ungdomen i våra fortsättningsskolor och realskolor vid lämplig ålder bibringas undervisning om en av livets största och viktigaste funktioner, en undervisning, som bör meddelas från vederhäftigt håll och inte, som nu oftast sker, från håll, som är mindre lämpligt. Det är inte många år sedan vi socialdemokratiska kvinnor här i riksdagen hade en motion i detta syfte, just därför att vi ansågo detta spörsmål vara ett allvarligt problem av sådan betydelse för samhället att det måste lösas. Den gången lyckades det emellertid oss inte att vinna kammarens förståelse för denna fråga.

Närmaste anledningen till att jag begärde ordet var emellertid att jag ville uttrycka en förhoppning om, att vissa av de frågor, som finnas upptagna i motionerna, särskilt vad det gäller förbättrad moderskapsvård samt för- och eftervård för mödrar, skolläkarevårdens ordnande m. m., skola lösas så skyndsamt som möjligt, och att man inte till intäkt för ett förhålande av dessa betydelsefulla frågor skall taga den omständigheten, att en utredning ligger på bordet. Jag vill med andra ord uttala den förhoppningen, att man inte skall begrava stora och viktiga frågor och fördröja deras lösning genom att hänvisa till denna utredning, vilken ju kommer att omfatta en så betydande mängd av problem, att man kan befara, att, om intet av dem löses för sig, utan alla skola lösas i ett sammanhang, det hela skall bli, som en tidning skrev i går, en evighetsutredning.

Herr talman! Det är i förhoppning om, att dessa viktiga problem tagas upp snarast möjligt och få sin lösning, till skydd i främsta rummet för vårt nuvarande folkmaterial, som jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Pehrsson i Göteborg: Herr talman! Min bänkkamrat, herr Ström, har frågat, om det fanns någon i denna kammare som trodde, att de etiska synpunkter emot vilka han vände sig i sitt anförande ägde någon betydelse i denna fråga, och han sporde vidare, om det fanns någon, som ville stiga fram och verkligen stå för en motsatt uppfattning.

Ja, herr Ström, här står han!

Jag vill, herr talman, icke inlåta mig på något vidlyftigt bemötande av hans argumentation. Jag vill med avseende å hans ytligt materialistiska syn på

Ang. undersökning av vårt lands befolkningsfråga m. m. (Forts.)
tingen, ja, jag skulle kunna använda uttrycket mammonistiska syn på tillvaron, där ingenting annat än ekonomiska förhållanden har någon som helst betydelse, endast säga, att hela hans resonemang slås ikull enbart av det faktiska förhållandet, att denna barnbegränsning börjat bland de ekonomiskt bäst situerade klasserna i vårt land, och att den där har slagit sina rötter lika djupt för att inte säga djupare än bland de befolkningslager, där fattigdom och svårigheter av allehanda slag göra sig mest gällande. Det slår ihjäl hela detta hans resonemang.

Han har gjort yrkande om en annan motivering än utskottets. I denna motivering tillåter sig herr Ström föreslå, att kammaren skall frambära sin hyllning för den man, som mer än någon annan bär ansvaret för den ödesdigra nedgången i nativiteten i vårt folks djupa leder! Det är denna mans och hans eftersägares sådd nu under tjugofem år som har burit den fruktansvärda skörd, om vilken vi under dessa senaste månader hört så ytterligt allvarliga ord. Detta herr Ströms förslag ger inför kammaren en belysning över hans yttrande, som han själv kanske inte tänkt på!

Det finns eviga lagar i tillvaron, som man genom ovederhäftigt tal, genom majoritetsbeslut eller på vad vägar man eljest vill försöka, icke kan rubba! En av dessa lagar lyder så: *Vad en människa sår, det skall hon ock skörda.* Det gäller också folken. Vad som sås i ett folk, går också upp i skörd. Och sådan sådden var, sådan vart skörden!

Det är där vi nu stå. Den innersta orsaken till vårt folks dödsfara är det nedbrytande av andliga, religiösa och sedliga värden, som i årtionden härjat i vårt folk. Nu är skördens timma inne. Det är en förnyelse i vårt folk, som vi djupast behöva, en andlig förnyelse med en återgång till livets ideella, religiösa värden och därmed till en sedlig livsåskådning och livsföring. Det är denna livsförnyelse vi hoppas på, och jag gläder mig åt att över hela vårt land allvarliga röster härför höjas, icke minst från de unga skaror, som kanske kunna synas vara det sista uppbådet i gamla Sverige, vilka med brinnande övertygelse gå fram för en allvarligare livsföring och för ideella och kristliga livsmål.

Herr förste vice talman! Jag tillåter mig yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Hansson* i Rubbestad, *Petersson* i Lerbäcksbyn, *Olsson* i Staxäng, *Hansson* i Hönö, *Gustafson* i Kasenberg och *Mag-nusson* i Skövde.

Herr *Johansson* i Uppmälby: Herr talman! Jag begärde ordet, då herr Jacobsson yttrade, att han tyckte det vore underligt, om det skulle behöva rullas upp en debatt i denna fråga. Ja, vem är det som rullat upp denna debatt? Det är väl motionärerna. Jag tycker att herr Lindman som gammal riksdagsman skulle vara nöjd, då han fått sin motion igenom och att han inte skulle använda samma metod som nybakade riksdagsmän bruka göra, då de hålla jungfrutal samtidigt som man avslår deras motion; de kunna nämligen inte tåga, om inte deras motion är bifallen.

Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan. Jag tror emellertid inte, att riksdagen skall ge sig in på någon realbehandling av detta spörsmål, det blir nog mycket svårt, herr Lindman. — Herr Lindman sade, att vi måste tänka på framtiden och dem, som skola bära bördorna efter oss. Ja, det är alldeles riktigt. Men jag vill säga, att den klass, som herr Lindman och en del av hans partikamrater representera, har under sitt liv tänkt på framtiden ekonomiskt. De ha inte velat skaffa så mycket barn till världen, ty dels har förmögenheten splittrats och dels har det kostat pengar

Ang. undersökning av vårt lands befolkningsfråga m. m. (Forts.)

att ge dem utbildning. Vi småbönder ha inte varit så där förståndiga, men vi börja på att bli det. Ni ha lärt oss. Torpare och arbetare börja likaså på att reflektera en smula ekonomiskt: ha vi råd att föda upp en stor barnskara? Jag har gjort det, fast jag inte hade råd till det, men det var i mitt oförstånd. Nu fråga vi oss: ha vi råd att dra försorg om barnen i framtiden, kunna de skaffa sig sin försörjning, när de bli arbetsdugliga och skola ut och förtjäna sitt bröd själva?

Den som lever ibland folket på landsbygden ser hur det är. En fattig torpare med 8—10 tunnland kanske i årtal har haft ett par söner, som gått hemma arbetslösa. Han får föda dem och dra försorg om dem. Då undrar man inte på, om folk börjar reflektera litet ekonomiskt.

Jag har ingenting emot en utredning men jag tror knappast, att man därmed kan lösa problemet. Jag vill i alla fall uttala den förhoppningen, att vi skola kunna uppnå en större befolkningssiffra i vårt land och att de medlemmar utav samhället, som äga ekonomiska resurser, skola gå i täten beträffande barnalstringen.

Herr Ström: Herr talman! Min bankkamrat sade, att man icke löser detta problem genom ovederhäftigt prat. Det är så riktigt som det är sagt. Han skulle emellertid något tidigare ha tänkt på den saken, så hade han inte ens behövt begära ordet för att yttra sig.

Jag måste nämligen för min del konstatera, att just det han varnade för, har presterats. Jag kan ju bara peka på hans påstående att vad som från socialistiskt håll förkunnats var ytlig materialism, för att inte säga mammonism. Ja, så kan man säga, då man talar om exempelvis en sådan sak som lösningen av arbetarklassens bostadsfråga, lösningen av dess försörjningsfråga och lösningen av ungdomens arbets- och försörjningsfråga. Det går an att tala så för den, som samhället består med 8—10 rum och kök. Men den som får krypa in i ett spisrum eller ett rum och kök, där det fuktas och där förhållandena i övrigt äro så bedrövliga, att ingen människa överhuvud taget skulle vilja bo där, han ser livets realiteter från en annan sida än den som talar om idealism men först och främst löser sina egna materiella förhållanden på sätt jag nyss antytt. När man ger sig in på en sådan polemik, då är det ovederhäftigt tal ifrån den kanten och ingenting annat.

De synpunkter jag framfört förändras inte det minsta av den omständigheten, att det var de rika, som började inskränka på barnalstringen. Ja, det var ju länge sedan dess, men inte blev det något problem i svenskt samhällsliv så länge som det höll sig till den klassen i samhället. Men när de fattiga, när de små i samhället lärde sig på samma sätt att inskränka barnalstringen, att icke skaffa barn till världen, som de vare sig hade råd att försörja eller kunde skaffa någon utkomst, det var då som detta stora problem uppstod, som man talar om som en fara för nationen. Men då måste man också peka på vad som ligger bakom det hela, nämligen den hårda nödvändigheten, som drivit den fattigare befolkningen att handla på sätt den gjort för att icke gå under. Jag vill fråga dem utav de borgerliga, som anse att detta aktstycke är vad det borde vara när det gäller att lösa denna fråga: Vad skall det tjäna till att sätta massor av barn till världen, som inte få tillräckligt med föda, med kläder, med nödvändighetsvaror, barn, som inte få växa upp i sunda bostäder och som på grund av bristfälliga förhållanden ådraga sig sjukdomar för livet? När ni besvarat den frågan — om man kan få ett bestämt svar på densamma — då kunna vi diskutera vidare. Eller, för att ta ett annat exempel: Vad tjänar det till att sätta barn till världen, som, när de komma upp i 15-, 16- och 17-årsåldern få ställa in sig i dessa stämpelnsköer och få vänta kanske fem,

Ang. undersökning av vårt lands befolkningsfråga m. m. (Forts.)
tio år, innan de komma in i det ekonomiska och industriella livet? När inte samhället har bättre användning för de unga och inte kan bereda dem någon sysselsättning, borde man först tänka på den frågan, innan man ropar på mera barn i samhället. När man löst detta problem, då löser sig nog frågan om mera barn i samhället. Detta är det grundläggande och det som man först måste ta itu med.

Det är ju riktigt som herr Johansson i Uppmälby säger, att det tidigare var på det sättet, att de små i samhället inte räknade efter, när de satte barn till världen, om de hade råd därtill eller inte. Därav blev också mycken oansvarighet följden, och många missförhållanden uppstodo därigenom. Men när de nu ha börjat inse vikten av att ordna dessa angelägenheter, finns det ingen anledning för dem som vilja en sund och ordentlig utveckling i samhället att vända sig emot denna företeelse. Lös frågorna, som ligga till grund för densamma, lös bostadsfrågan, lös försörjningsfrågan, lös fördelningsproblemet, lös ungdomens arbetslöshetsproblem! Då ni gjort det, kunna ni komma tillbaka och ropa på mera barn. Detta är det grundläggande och det som kommittén skall ta som utgångspunkt, när det gäller att realbehandla denna för samhället så viktiga fråga. Den avspeglar sjukdomen i det kapitalistiska samhället, och den sjukdomen avskaffa ni inte genom några utredningar. Den sjukdomen måste botas genom reella och omfattande, viktiga ekonomiska ingrepp i samhället. Gör man inte detta, blir allt man företar endast åtgärder i fåvitsko och ingenting annat. Det är, herr Pehrsson i Göteborg, en evig lag, som man inte kommer undan, och den eviga lagen måste vi respektera.

Efter härmed slutad överläggning gav herr förste vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan med gillande av dess motivering, dels ock på bifall till det av herr Ström under överläggningen framställda yrkandet; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

§ 7.

Föredrogos vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner angående dels understöd åt vissa lärarinnor, som på grund av folkskoleväsendets omorganisation förlorat sin anställning, dels ock understöd åt förra lärarinnan Helga Vilhelmina Andersson m. m.;

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande av kronans rätt till danaarv efter Erik Johan Jonsson från Örebro;

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för adjunkten vid navigationsskolan i Göteborg A. Skoglund att för erhållande av ålderstilllägg tillgodoräkna viss tjänstgöring;

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsverkets övertagande av staden Grännas förpliktelser beträffande en icke lagfaren rådman, vilkens tjänst vid rådhusrättens i staden upphörande kommer att indragas; och

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, angående skyldighet för tjänsteman, tillhörande den civila statsförvaltningen, att i vissa fall underkasta sig läkarundersökning m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 8.

Vid härpå skedd föredragning av statsutskottets utlåtande, nr 77, i anledning av väckta motioner om åtgärder till stödjande av den svenska sjöfartsnäringsen erhöles ordet av

*Ang. stöd-
jande av den
svenska sjö-
fartsnäringsen.*

Ang. stödjande av den svenska sjöfartsnäringen. (Forts.)

Herr **Lindberg**, som yttrade: Herr talman! Jag har begärt ordet i anledning av den motivering, som statsutskottet lämnat i utlåtandet. I motionen kräves, att det skall tillsättas en särskild kommission för att utreda frågan och inkomma med förslag till lämpliga åtgärder till stödjande av sjöfartsnäringen. Jag är visserligen icke motionär men jag tillhör dem som åtecknat motionen instämmande i dess syfte. Jag gjorde detta för att det skulle bli tillfälle för mig att yttra något utöver vad som innefattas i själva motionen.

När nu utskottet behandlat frågan och tillstyrkt motionen, ehuru med någon ändring, måste jag med anledning därav säga, att jag för min del är tvungen att göra en hemställan till regeringen att den, när detta ärende skall överlämnas till utredning, i stället för att överlämna saken helt och hållet till kungl. kommerskollegium måtte tillsätta en kommitté, som får i uppdrag att utreda frågan. Det förhåller sig nämligen på det sättet, att man inom sjöfartskretsar sedan en längre tid, under en följd av år för övrigt, diskuterat olika vägar för åstadkommande av åtgärder till stöd för sjöfartsnäringen, så att den skulle kunna bättre bära sig. Man har därvid bland andra frågor diskuterat, huruvida man icke internationellt skulle kunna gå in för en uppläggning utav tonnage och på det sättet, på konstlad väg så att säga, framskapa brist på tonnage och därmed få frakterna att gå i höjden. När denna organiserade uppläggning skulle vidtagas, skulle man samtidigt inrätta en fond, ur vilken de redare, som hade sina fartyg upplagda, kunde erhålla ersättning, så att de inte skulle förlora så mycket på att fartygen låge stilla, som de eljest skulle göra.

Det är ju klart, att om man nu också funderar på sådana åtgärder eller någonting i den vägen, så kommer detta att i ganska stor utsträckning drabba yrkesutövarna, sjöfolket. Jag kan nämna, att sjöfolk redan nu gå arbetslösa synnerligen långa tider. Skulle det bli fråga om tillgripande av sådana stödåtgärder, att en del fartyg finge träda ur verksamhet, skulle ju arbetslöshetsperioderna bli ännu längre för sjöfolket. Detta kan man givetvis på vårt håll icke vara med om.

När nu utskottet i sin motivering håller före, att kommerskollegium ensamt bör kunna utreda frågan men med rättighet att tillkalla »för ändamålet erforderlig arbetskraft», måste jag säga, att även om kommerskollegium skulle tillkalla folk ifrån de olika grupper, som ha intresse av denna fråga, blir det ju ändå inte detsamma som om det tillsattes en kommission, vari representanter för de olika intressenterna finge vara med och deltaga i utredningen. Även om kommerskollegium får tillkalla erforderlig arbetskraft — om de vilja kalla vederbörande för experter eller något annat gör detsamma — är det klart, att det ändå i sista hand blir kollegium, som sätter färg på det utredningsutlåtande, som en gång kommer att avlämnas. När man vet, att kommerskollegium strängt taget är tillsatt för att tillvarata näringarnas intressen och således icke har med den sociala sidan av problemet att skaffa, är man givetvis litet rädd för att icke de ombordanställdas berättigade anspråk härvidlag bli beaktade.

Jag kommer icke att nu ställa något yrkande om ändring av utskottets förslag utan vill endast med denna korta motivering hemställa att regeringen, när den överlämnar uppdraget, i stället för att helt överlämna frågan åt kommerskollegium, beslutar tillsättandet av en kommitté, som får hand om utredningsfrågan. Jag har nämligen för mig, att regeringen har möjlighet att göra som den finner lämpligast på den punkten, detta i kraft av klämman i utskottets utlåtande. Jag har, herr talman, intet yrkande.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 9.

Ang. understöd från Vadstena krigsmanshuskassa åt visst f. d. indelt manskap.

Till avgörande förelåg nu bankoutskottets utlåtande, nr 36, i anledning av väckta motioner rörande understöd från Vadstena krigsmanshuskassa åt visst f. d. indelt manskap.

Efter föredragning av *punkten 1*, angående underhåll åt förre grenadjären vid förutvarande Första livgrenadjärregementet Carl Johan Kraft, begärdes ordet av

Herr **Leffler**, som anförde: Herr talman! Vid denna punkt har avgivits en reservation av bland andra undertecknad. Jag hade ursprungligen tänkt att närmare redogöra för motiveringen till vår reservation men kommer nu icke att göra detta, delvis på den grund att första kammaren fattat beslut i förevarande fråga. Jag utgår ifrån, att denna kammare säkerligen icke kommer att ändra den ståndpunkt, som kammaren intog förra året, då den behandlade tre motioner av liknande innehåll som den förevarande. Jag skall därför tilllåta mig, herr talman, att med hänvisning till den motivering, som reservanterna förebragt, yrka bifall till reservationen.

Härpå yttrade

Herr **Bäcklund**: Herr talman! När den ärade reservanten i denna kammare icke yttrat sig nämnvärt till förmån för sin reservation, finner jag inte heller anledning att gå in på utskottets motivering för den ståndpunkt, som utskottet intagit, utan skall endast be att få hemställa, att utskottets förslag i punkt 1 måtte bifallas.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner på de därunder förekomna yrkandena; och blev utskottets i punkten gjorda hemställan av kammaren bifallen.

Punkterna 2—22.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 23, angående underhåll åt förre soldaten vid Västgöta regemente Klas Leander Grönkvist.

I en inom andra kammaren av herrar *Bäcklund* och *Hansson* i Trollhättan väckt motion, nr 100, hade föreslagits, att riksdagen måtte medgiva att förre soldaten vid Västgöta regemente Klas Leander Grönkvist måtte från och med den 1 juli 1935 från Vadstena krigsmanshuskassa tilldelas underhåll som om han tjänat för underhålls erhållande föreskriven tid.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herrar *Bäcklund*, *Paulsen* och *Elmroth*, vilka hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av ovanberörda motion, medgiva, att förre soldaten vid förutvarande Västgöta regemente Klas Leander Grönkvist måtte från och med den 1 juli 1935 från Vadstena krigsmanshuskassa tilldelas underhåll enligt samma grunder som om han tjänat för underhålls erhållande föreskriven tid.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Ang. understöd från Vadstena krigsmanshuskassa åt visst f. d. indelt manskap. (Forts.)

Herr **Bäcklund**: Herr talman! Jag har tillsammans med herrar Paulsen och Elmroth i denna kammare avgivit en reservation på denna punkt.

Motionen i fråga gäller en soldat, som har 15 år 11 månaders tjänstetid. Alltså fyller han villkoren enligt den bestämmelse som säger, »att soldat som skall åtnjuta underhåll av detta slag skall ha minst 15 års anställningstid». Han har emellertid icke det antal tjänstgöringsdagar som fordras för att han skall kunna bli berättigad till detta understöd, vare sig man utgår från av utskottet tillämpade 400 dagar eller från författningen, som föreskriver minst 600 dagars tjänstgöring.

Saken är den, att ifrågavarande indelte soldat, Grönkvist, skadat sig så att han blivit förklarad oduglig till krigstjänst. Han hade nämligen fått en skada i ena handen, så att han icke längre kunde kvarstanna i krigstjänst. Vi ha ansett, att om så icke blivit förhållandet han säkerligen kunnat tjäna kvar och därmed få det dagantal av minst 400, som utskottet har tillämpat vid de tillfällen det föreslagit underhåll från Vadstena krigsmanshuskassa. Detta är alltså ett exceptionellt fall i fråga om skadan. Denna hade visserligen icke inträffat i tjänsten. Man borde väl emellertid taga hänsyn till att en indelt soldat inte hade så värst många dagar att tjänstgöra utan största delen av året var hemma och utförde arbete. Då denne man dock på nämnt sätt skadat sig och blivit oduglig för krigstjänst och därför inte fått fortsätta, ha vi ansett rimligt, att han tillerkännes ett underhåll.

Med denna motivering, herr talman, ber jag få yrka bifall till den reservation, som är fogad till punkt 23 i detta utlåtande.

Herr *Elmroth* instämde häruti.

Herr **Leffler**: Herr talman! Den under denna punkt upptagna frågan har undersökts av arméförvaltningens civila departement, som kommit till en sådan uppfattning, att man näppeligen kan gå med på reservationen.

Herr Bäcklund säger själv, att mannen icke tjänstgjort 400 dagar. Han har tjänstgjort endast 353 dagar. När det gällde de tre motioner jag nyss omnämnde, på grund av vilka riksdagen förra året beviljade underhåll, förhöll det sig så, att vederbörande hade en tjänstgöringstid av minst 400 dagar. Redan dessa beslut innebära ett mycket stort avsteg från tidigare fattade. Man hade nämligen dittills hållit sig till kravet på 600 dagar. Nu föreslå reservanterna, att man skall ta ett nytt kraftigt steg nedåt och minska tjänstgöringstiden med ytterligare 50 dagar; det är ju här fråga om 353 dagar. Dessutom har den skada, soldaten i fråga ådragit sig, icke inträffat under tjänstgöring vid regementet utan utom tjänsten. Man kan vara tämligen säker på, att om riksdagen nu skulle gå med på motionärernas förslag, detta kommer att medföra ganska vittgående konsekvenser. Kammaren gör nog klokast, om den i likhet med första kammaren biträder utskottets förslag, till vilket jag härmed, herr talman, tillåter mig yrka bifall.

Herr **Paulsen**: Herr talman! När herr Leffler säger, att det kommer att medföra en hel del konsekvenser, om vi nu ge denne man det understöd som är föreslaget, tror jag inte det kan bli så farligt med den saken.

Mannen har ådragit sig en skada, visserligen inte i tjänsten, men skadan har varit sådan, att han till följd av densamma icke kunnat stå kvar i tjänsten. Hade han icke åsamkat sig denna skada, hade han kunnat stå kvar i flera år till och hade säkerligen gjort detta. I så fall hade han kommit i åtnjutande av det understöd som alla erhålla, som tjänat samma tid. Jag

Ang. understöd från Vadstena krigsmanshuskassa åt visst f. d. indelt manskap. (Forts.)

är övertygad att det icke kan bli fråga om många dylika fall. Gamla indelta soldater äro numera på avskrivning. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som är fogad till utskottets hemställan.

Herr Leffler: Herr talman! Jag skall bara be att till herr Paulsen få säga, att jag med mitt yttrande om konsekvenser icke endast avsåg att vederbörande skadat sig utom tjänsten, utan jag syftade även därpå, att kammaren genom ett bifall till reservationen skulle gå in för att bevilja understöd åt soldater med en tjänstgöringstid av 353 dagar, alltså nära 50 dagar mindre än den tid man hittills fordrat. Dessa konsekvenser måste man ändå vara beredd på att ta, och de kunna, som sagt, bli ganska betänkliga.

Herr Bäcklund: Herr talman! Konsekvenserna kunna icke bli sådana som utskottets ärade vice ordförande, herr Leffler, befarar.

Detta är ju, som jag nämnde förut, ett exceptionellt fall. Mannen har därigenom att han skadat sin hand, blivit oduglig till krigstjänst, och han har därför icke kunnat komma upp i den tjänstgöringstid av 400 dagar som fordras utan kan uppvisa endast 353. Det kan i alla fall inte bli tal om många konsekvenser. Den enda man kan tänka sig är att någon annan i militärtjänst under liknande omständigheter skadat sin hand, så att han blivit oduglig till krigstjänst, eller att något sådant inträffar i framtiden. Hur många sådana fall kan man tänka sig att det kan uppkomma, då skadan varit orsaken till avgången ifrån tjänsten? Mannen är dessutom fattig och sjuk och behöver dessa pengar, varför jag vädjar till kammaren att bifalla reservationen. Konsekvenserna kunna inte alls bli farliga.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid punkten fogade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Bäcklund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i punkten 23 av utskottets förevarande utlåtande nr 36, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för nejpropositionen, vadan kammaren, med avslag å utskottets hemställan, bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Punkterna 24—31.

[Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 10.

Härefter föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 37, i anledning av väckt motion angående utredning rörande ändrade grunder för rätt till pension från flottans pensionskassa åt f. d. båtsmän; och biföll kammaren utskottets däri gjorda hemställan.

§ 11.

Å föredragningslistan fanns vidare upptaget bankoutskottets utlåtande, nr 38, i anledning av vissa framställningar rörande pensioner eller understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.

Ang. pensioner eller understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.

Punkterna 1—5.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 6, angående understöd åt löjtnanten i flottans reserv S. V. Langetz' efterlevande.

I anledning av en av herr *Holmgren* inom andra kammaren väckt motion, nr 123, hemställde utskottet i förevarande punkt, att riksdagen måtte medgiva, att vardera av avlidne löjtnanten i flottans reserv Sigfrid Valentin Langetz' och hans efterlämnade änka Anna Margareta (Margret) Eleonora Langetz', född Seger, minderåriga barn Björn Olav Sigfrid och Sten Åke Valentin finge från och med den 1 januari 1935 till och med utgången av det kalenderår, varunder barnet uppnådde 18 års ålder, från anslaget till diverse pensioner och understöd m. m. uppbära ett årligt uppfostringsbidrag av 120 kronor.

Reservation hade emellertid vid denna punkt avgivits av herr *Paulsen*, som yrkat, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr Paulsen: Herr talman! Under denna punkt är ifrågavarande änka Langetz icke pensionsberättigad; givetvis äro icke heller hennes barn berättigade till understöd. Henne själv har utskottet icke vågat ge pension, men det har tillstyrkt understöd åt barnen. Frågan har varit underställd Kungl. Maj:ts prövning, men Kungl. Maj:t har avslagit densamma.

Anledningen till att jag icke gått på utskottets linje har varit den, att änkan är ung, endast 33 år gammal, samt fullt arbetsför. Jag kan för min del icke se något skäl för att man skulle bevilja ifrågavarande understöd. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Leffler: Herr talman! Beträffande denna punkt är det riktigt som herr Paulsen säger, att utskottet icke ansett sig kunna tillstyrka pension åt änkan på grund av att hon är så ung som hon är, men utskottet har tagit en viss hänsyn till den omständigheten, som omnämnes i motionen, att om mannen varit 1 år och 7 månader yngre, änkan varit berättigad att få pension enligt den förordning, som utkom 1927. Under sådana förhållanden har utskottet ansett, att man åtminstone i någon mån skulle söka tillmötesgå motionären och hjälpa denna familj i den form, som utskottets förslag fått, nämligen att det skall utgå ett årligt understöd till barnen intill 18 års ålder med en summa av 120 kronor om året.

Ang. pensioner eller understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer m. fl. (Forts.)

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Herr förste vice talmannen gav propositioner på de under överläggningen framställda yrkandena; och blev utskottets i punkten gjorda hemställan av kammaren bifallen.

Punkterna 7—14.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Härefter föredrogs *punkten 15*, angående uppfostringsbidrag åt förra rikstelefonisten Olga Maria Johanssons dotter; och yttrade därvid

Herr Paulsen: Herr talman! Här föreligger ett fall, där en ogift moder har betalat pensionsavgifter för familjepension. Modern avlider, och då uppstår frågan, huruvida dottern skall ha pension. Nu föreslås icke den pension för henne som hon skulle erhållit i anledning av de inbetalda pensionsavgifterna, om hon varit född inom äktenskapet, nämligen 756 kronor, utan blott 600 kronor.

Jag finner för min del en sådan åtgärd icke vara riktig. Jag anser nämligen, att barn böra åtnjuta samma rättigheter, vare sig de födas utom eller inom äktenskapet. I detta fall kan jag icke göra något yrkande, men jag ber att få påpeka för kammaren, att ytterligare sådana fall kunna uppstå, och jag vill hoppas, att man för framtiden skall rätta till detta, så att barn inom och barn utom äktenskapet skola komma i åtnjutande av samma rättigheter i pensionshänseende.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 16—18.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 19, angående pension åt förre reparatören vid statens järnvägar K. J. Johanssons änka.

I en inom andra kammaren av herr *Gustavson* i Västerås väckt motion, nr 436, hade föreslagits, att riksdagen måtte bevilja ett årligt understöd av 384 kronor till förre reparatören vid statens järnvägar K. J. Johanssons änka, Ida Johansson.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

I en vid denna punkt fogad reservation hade herrar *Akerberg*, *Torsten E. Ström*, *Bäcklund*, *Paulsen* och *Elmroth* yrkat, att riksdagen, i anledning av förevarande motion, måtte medgiva, att förre reparatören vid statens järnvägar Karl Johan Johanssons änka Ida Johansson, född Johansson, finge från och med den 1 januari 1935 under sin återstående livstid, så länge hon förblive änka, uppbära en årlig pension av 384 kronor, att utgå av trafikmedel.

Sedan utskottets hemställan föredragits, lämnades på begäran ordet till

Herr **Elmroth**, som anförde: Herr talman! Jag tillhör de fem reservanter, varav tre från denna kammare, som icke kunnat dela utskottsmajoritetens mening på denna punkt. Då motionären på grund av sjukdom icke är i till-

Ang. pensioner eller understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer m. fl. (Forts.)

fälle att vara närvarande, vill jag i hans ställe framföra de synpunkter, som framkommit i motionen.

Utskottet har motiverat sitt avstyrkande med, att riksdagen under senare år intagit ståndpunkten att icke medgiva pension i sådana fall, då det gäller efterlevande efter befattningshavare, vilka ingått äktenskap efter avgång ur statens järnvägars tjänst.

I förevarande fall föreligga mycket säregna omständigheter. Den person det här är fråga om har ingått äktenskap med sin numera avlidne man efter det han avgått ur statens järnvägars tjänst, och följaktligen skulle hon icke vara pensionsberättigad. Emellertid har hon dessförinnan i tre år vårdat mannens sjuka hustru i hans tidigare äktenskap. Med hänsyn härtill ha vi reservanter funnit omständigheterna så behjärtansvärda, att vi icke velat motsätta oss den av motionären framställda begäran om pension åt änkan.

Gentemot utskottsmajoritetens tal om att konsekvenserna av ett bifall till motionen skulle bli mindre önskvärda, måste jag säga, att det icke rimligtvis kan bli så värst många konsekvenser. Men om det skulle inträffa, att i några få enstaka fall riksdagen skulle få ge pension i liknande situationer, anse vi, att dessa konsekvenser icke äro allvarligare, än att man med gott samvete kan taga dem.

Med hänsyn härtill, herr talman, hemställer jag om bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Härpå yttrade:

Herr Leffler: Herr talman! Vid behandlingen av denna fråga i utskottet har man sökt vara så rättvis som möjligt.

Såsom herr Elmroth påpekade, ingick mannen i fråga äktenskap med den person det här gäller sedan han väl blivit pensionerad och alltså lämnat sin tjänst vid statens järnvägar. Hon hade tidigare varit anställd hos hans familj dels under den tid hans första hustru levde och dels sedan han blivit änkeman — tillsammans något över tre år. Jag utgår ifrån att hon under denna tid även hade viss avlöning för sitt arbete. Hade det gällt en kvinna, som under en lång följd av år varit anställd i hemmet och uppoffrat sig för mannen och hans första hustru, hade kanske situationen varit något annorlunda.

Man får väl emellertid tänka på de konsekvenser, som ett bifall till motionen skulle medföra. Utskottet har icke vågat taga konsekvenserna. Herr Elmroth lämnar nu viss garanti för att några konsekvenser icke skola inträda, av ett beslut i enlighet med reservationen. Jag vet ju icke, vilka kvalifikationer herr Elmroth har att ge ett sådant löfte. Utskottet har i varje fall icke kunnat taga ett dylikt beslut på sitt ansvar.

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Elmroth: Herr talman! Gentemot utskottets ärade vice ordförande vill jag säga, att jag icke lämnat några sådana garantier, utan att jag har framhållit, att konsekvenserna rimligtvis icke kunna bli så stora. Fallet är så säreget, att även utskottets vice ordförande borde kunna ge mig rätt i att det knappast kan inträffa ett fall på tusen som är likartat.

Ingenting tyder på att denna person skött den avlidna av andra än rent mänskliga bevekelsegrunder. Hon har av allt att döma endast utfört en barmhärtighetsgärning, och hon har blivit fäst vid familjen av olika orsaker. På grund av de formella skäl, som bankoutskottets majoritet — med all rätt måhända — tar så stor hänsyn till, mister hon en pension, som hon annars reellt sett måste anses berättigad till.

Herr talman, jag har ingen anledning återtaga mitt yrkande.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Elmroth, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i punkten 19 av utskottets förevarande utlåtande nr 38, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet.

Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen.

Herr Elmroth begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 80 ja och 63 nej, varjämte 13 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Punkten 20.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 12.

Avgåvos följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 217, med förslag till lag om folkpensionering m. m.:

nr 582, av herr *Danielsson m. fl.*; och
nr 583, av herr *Hage m. fl.*

Dessa motioner bordlades.

§ 13.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från statsutskottet:

nr 1, angående regleringen för budgetåret 1935/1936 av utgifterna under riksstatens första huvudtitel, innefattande anslagen till kungl. hov- och slottsstaterna;

nr 156, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för marindirektören av första graden vid mariningenjörkåren i flottans reserv I. J. Falkman från viss betalningsskyldighet; och

nr 157, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldande av vissa haverikostnader;

från bevillningsutskottet:

nr 164, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av ett avtal mellan Sverige och Nederländerna för undvikande av dubbelbeskattning; samt

från riksdagens kansli, nr 155, angående utredning om inrättande av statslotteri.

§ 14.

Till bordläggning anmäldes första lagutskottets memorial, nr 40, med för-
anledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första lagutskottets ut-
låtande nr 35 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till för-
ordning om kontroll över tillverkningen av krigsmateriel m. m.

§ 15.

Justerades protokollsutdrag.

§ 16.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Lithander</i>	under 11 dagar fr. o. m. den 14 april,
› <i>Olsson</i> i Mora	› 3 › › › 11 ›
› <i>von Seth</i>	› den 13 april,
› <i>Nilsson</i> i Steneberg	› 3 dagar fr. o. m. den 11 april,
› <i>Malmqvist</i>	› 3 › › › 11 ›
› <i>Jansson</i>	› 3 › › › 12 ›
› <i>Ericsson</i> i Sörsjön	› 2 › › › 12 ›
› <i>Törnkvist</i> i Karlskrona	› 2 › › › 25 ›
› <i>Lundell</i>	› 3 › › › 11 › och
› <i>Larsson</i>	› 3 › › › 11 › .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 10.30 e. m.

In fidem

Per Cronvall.

Fredagen den 12 april.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 5 och den 6 innevarande april.

§ 2.

Herr statsrådet *Sköld* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 230, angående inrättande av allmän flottled från Färnäsfiärden i Dalälven till Bottniska viken; samt

nr 233, med förslag till förordning om accis å margarin och vissa andra fettvaror, m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 3.

Föredrogos och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 229, med förslag till lag om rätt i vissa fall till jakt å vildkanin, m. m.

§ 4.

Vidare föredrogos var för sig och remitterades till särskilda utskottet de på bordet liggande motionerna:

nr 580, av herrar *Bengtsson* i Norup och *Brännström* i Skellefteå;

nr 581, av herr *Osberg m. fl.*;

nr 582, av herr *Danielsson m. fl.*; samt

nr 583, av herr *Hage m. fl.*

§ 5.

Slutligen föredrogs, men bordlades åter första lagutskottets memorial nr 40.

§ 6.

Interpellation. Ordet lämnades härefter på begäran till herr **Magnusson** i Skövde, som yttrade: Herr talman! Genom beslut av dec. 1934 förordnade kungl. järnvägsstyrelsen, att från och med den 1 jan. 1935 skulle tillämpas en ny tariff för fraktstycke- och godssändningar om högst 50 kg:s vikt, för vilka frakten betalas å avsändningsstationen. Samtidigt bestämdes att om frakten för sådan mindre sändning anvisas till betalning å mottagningsstationen, utgår den enligt gällande tariff 1 för 60 kg.

Bestämmelsen motiveras av järnvägsstyrelsen med att järnvägens arbete med expedierande och redovisning av försändelserna är oberoende av försändelsens storlek och att kostnaden följaktligen utgör en mycket större del av den totala transportkostnaden än då det är fråga om större sändningar.

Interpellation. (Forts.)

Det härigenom införda frankaturtvånget, ty som ett sådant måste åtgärden uppfattas, emedan fraktens erläggande vid mottagningsstationen ofta blir orimligt dyr, har emellertid medfört mycket stora olägenheter för den trafikerande allmänheten, varom också en mängd klagomål både i pressen och annorstädes burit vittne. — Visserligen kan det vara riktigt, att järnvägens expediering och redovisning är oberoende av försändelsens storlek — försändelsens storlek och värde i förhållande till fraktomkostnaderna är däremot icke i lika grad oberoende. För mindre värdefullt gods blir därför fraktkostnaden, om den erlägges vid framkomsten oproportionerligt hög i förhållande till varans värde. Härtill lär väl järnvägsstyrelsen vilja invända, att vid sådant fall skall och bör frakten betalas av avsändaren, varigenom också järnvägen slipper arbetet med redovisningen. Förutom att förfaringssättet pålägger trafikanten ett arbete med fraktuträkningen, som rimligen bör påvila den som ombesörjer trafiken, medför systemet, att avsändaren ofta går miste om likvid för såväl vara som fraktkostnad, för den händelse mottagaren, såsom tyvärr ej allt för sällan inträffar, underlåter att betala räkningen med pålagt fraktförskott. Om avsändaren för undvikande av en sådan kalamitet anvisar frakten till betalning vid mottagningsstationen, uppgår densamma i många fall till belopp som är orimligt stort i förhållande till godsmängd och värde, varför mottagaren stundom helt enkelt vägrar att utlösa godset.

Näringslivet är nödsakat att på allt sätt söka hålla sina omkostnader nere vid en rimlig nivå. Härvid äro fraktkostnaderna en för många företag synnerligen betydande faktor. Om järnvägarna genom en olämplig taxepolitik ökar såväl näringslivets omkostnader som dess arbete, har detta som omedelbar följd, att man nödgas övergå i större utsträckning till andra transportmedel, vartill möjligheter dessbättre icke saknas. Järnvägsstyrelsen säger sig visserligen kunna glädjas åt en avgjord framgång för sitt berörda beslut om stycke-godstaxan. Glädjen kommer sannolikt att bli mycket kortvarig, ty den åberopade framgången lär nog mera kunna tillskrivas nu rådande konjunkturuppsving än några förtjänster hos styckegodstaxan. Näringslivet varken kan eller vill ögonblickligen på så sätt reagera mot en oförnuftig taxepolitik från järnvägarna, att reaktionen omedelbart utlöser sig i en flyttning av godset från järnvägs- till biltransport, men en sådan omflyttning är ofrånkomlig, därest järnvägstaxorna göras för näringslivet uppenbart oförmånliga.

Järnvägsstyrelsen synes närmast ha uppfattningen, att dess ekonomi skulle förmånligt påverkas genom en minskning av smågodset. Utan att för ögonblicket ingå på frågan, huruvida icke för järnvägarna en viss förpliktelse kan föreligga att tillgodose även transporten av sådant, kommer i detta fall knappast någon verklig valfrihet för järnvägarna att föreligga. Om företagen se sig nödsakade att i större utsträckning överföra smågodset till biltransport, så lära de finna det både förmånligt och nödvändigt att för utnyttjandet av lastkapaciteten frakta även tyngre gods.

Från mina utgångspunkter är jag böjd att beklaga, om genom en oklok taxepolitik tävlan mellan järnvägarna och lastbilar kommer att ytterligare skärpas till men för de förstnämnda. Så kommer dock tveklöst bli fallet om ej förnuftiga taxor tillämpas. I anledning härav anhåller jag vördsamt om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framställa följande spörsmål:

Kan det förväntas att herr statsrådet upptager här berörda spörsmål till överläggning med järnvägsstyrelsen och att därefter en revision av berörda taxebestämmelser vidtages?

Ifrågavarande anhållan bordlades.

§ 7.

Herr *Sandström* avlämnade en av honom och herr *Thorell* undertecknad motion, nr 584, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 221, angående anslag till främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer.

Vidare avgåvos följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 217, med förslag till lag om folkpensionering m. m., nämligen:

- nr 585, av herr *Karlsson* i Grängesberg m. fl.;
- nr 586, av herr *Hansson* i Vännäsby;
- nr 587, av herrar *Aqvist* och *Johanson* i Huskvarna;
- nr 588, av herr *Olsson* i Närlinge m. fl.;
- nr 589, av herr *Lindskog*;
- nr 590, av herr *Gustafson* i Kasenberg m. fl.;
- nr 591, av herr *Meyerhöffer* m. fl.;
- nr 592, av herr *Magnusson* i Skövde m. fl.;
- nr 593, av herr *Lundqvist* m. fl.;
- nr 594, av herr *Näslund* m. fl.;
- nr 595, av herrar *Brädefors* och *Hagberg* i Luleå;
- nr 596, av herr *Falk* m. fl.;
- nr 597, av herr *Hage*; samt
- nr 598, av herr *Eriksson* i Falun och fru *Nordgren*.

Samtliga ovannämnda motioner bordlades.

§ 8.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från statsutskottet:

nr 5, angående regleringen för budgetåret 1935/1936 av utgifterna under riksstatens femte huvudtitel, innefattande anslagen till socialdepartementet;

nr 162, i anledning av Kungl. Maj:ts dels under riksstatens åttonde huvudtitel, punkterna 66—106, dels ock i proposition, nr 142, gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1935/1936 till universiteten, den medicinska undervisningen m. m. jämte en beträffande nämnda huvudtitel väckt motion;

nr 163, i anledning av Kungl. Maj:ts dels under riksstatens åttonde huvudtitel, punkterna 26—30, dels ock i proposition nr 142 gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1935/1936 till naturhistoriska riksmuseet och statens etnografiska museum; och

nr 165, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under utgifter för kapitalökning framställda förslag angående statsverkets fond av rusdrycksmedel m. m.;

från bevillningsutskottet:

nr 171, i anledning av väckta motioner angående tullen å vissa glasvaror m. m.;

nr 172, i anledning av väckt motion om ökat tullskydd för elektricitetsmätare; och

nr 173, i anledning av väckt motion angående tullsatserna för färgband till skriv- och räknemaskiner;

från bankoutskottet, nr 174, i anledning av vissa framställningar rörande pensioner eller understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.; samt

från jordbruksutskottet:

nr 166, i anledning av vissa i statsverkspropositionen under utgifter för kapitalökning i vad angår jordbruksärenden gjorda framställningar jämte i hithörande ämnen väckta motioner;

nr 167, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående kapitalökning till statens avdickningslånefond m. m.;

nr 168, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nedsättning av räntan å lån från norrländska andelsmejerifonden;

nr 169, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsunderstöd till Lyngsjöns vattenavledningsföretag i Östergötlands län; och

nr 170, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avlöningsförmåner åt kassören vid domänverket Einar Ringdahl.

§ 9.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 10, angående regleringen för budgetåret 1935/1936 av utgifterna under riksstatens tionde huvudtitel, innefattande anslagen till handelsdepartementet; och

nr 84, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag till det frivilliga skytteväsendets befrämjande;

bankoutskottets memorial, nr 40, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande punkten 23 av bankoutskottets utlåtande nr 36, i anledning av väckta motioner rörande understöd från Vadstena krigsmanshushus-kassa åt visst f. d. indelt manskap;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 63, i anledning av väckt motion om upphävande av sekreterares hos hushållningssällskap ställning såsom självskriven ledamot eller suppleant i sällskapets förvaltningsutskott; och

nr 64, i anledning av väckt motion angående svenska fiskares befriande från skyldighet att erlagga viss avgift vid salubjudandet av lax i hamn å Bornholm; samt

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 3, i anledning av väckt motion angående åtgärder för anläggning av badinrättningar å landsbygden; och

nr 4, i anledning av väckt motion angående införande av gemensamma måltidstimmar.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag.

§ 11.

Herr *Hansson* i Trollhättan beviljades ledighet från riksdagsgöromålen under tiden fr. o. m. den 11 april t. o. m. den 1 maj på grund av åberopat sjukbetyg, så lydande:

Riksdagsmannen herr Anders Hansson, Trollhättan, som lider av rhinophar.-bronchitis subac. ex influenza, är arbetsoförmögen f. o. m. den 11 april 1935 under minst tre veckor, vilket härmed intygas.

Stockholm den 11 april 1935.

Agda Hofvendahl,

leg. läk.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades vidare herr *Leffler* under 11 dagar fr. o. m. den 14 april.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.16 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Lördagen den 13 april.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr statsrådet *Möller* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 231, angående anslag till statliga och kommunala beredskapsarbeten m. m.;

nr 232, angående anslag till statens arbetslöshetskommission, kontantunderstödsverksamhet, statliga och statskommunala reservarbeten m. m.; samt
nr 234, med förslag till lag med tillägg till gällande bestämmelser rörande införsel av spritdrycker och vin till svenskt territorialvatten.

Dessa propositioner bordlades.

§ 2.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till jordbruksutskottet propositionen, nr 230, angående inrättande av allmän flottled från Färnäs fjärden i Dalälven till Bottniska viken; samt

till bevillningsutskottet propositionen, nr 233, med förslag till förordning om accis å margarin och vissa andra fettvaror m. m.

§ 3.

Vidare föredrogos var efter annan de på bordet liggande motionerna; och remitterades därvid

till statsutskottet motionen, nr 584, av herrar *Sandström* och *Thorell*; samt till särskilda utskottet motionerna:

nr 585, av herr *Karlsson* i Grängesberg m. fl.;

nr 586, av herr *Hansson* i Vännäsby;

nr 587, av herrar *Aqvist* och *Johanson* i Huskvarna;

nr 588, av herr *Olsson* i Närlinge m. fl.;

nr 589, av herr *Lindskog*;

nr 590, av herr *Gustafson* i Kasenberg m. fl.;

nr 591, av herr *Meyrhöffer* m. fl.;

nr 592, av herr *Magnusson* i Skövde m. fl.;

nr 593, av herr *Lundqvist* m. fl.;

nr 594, av herr *Näslund* m. fl.;

nr 595, av herrar *Brädefors* och *Hagberg* i Luleå;
nr 596 av herr *Falk m. fl.*;
nr 597, av herr *Hage*; och
nr 598, av herr *Eriksson* i Falun och fru *Nordgren*.

§ 4.

Härefter föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtande nr 10.

§ 5.

Härpå föredrogs vart för sig

statsutskottets memorial, nr 84, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag till det frivilliga skytteväsendets befrämjande; och

bankoutskottets memorial, nr 40, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande punkten 23 av bankoutskottets utlåtande nr 36, i anledning av väckta motioner rörande understöd från Vadstena krigsmanshuskassa åt visst f. d. indelt manskap.

De i dessa memorial föreslagna voteringspropositionerna blevo av kammaren godkända.

§ 6.

Vidare föredrogs, men blevo ånyo bordlagda jordbruksutskottets utlåtanden nr 63 och 64 samt andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden nr 3 och 4.

§ 7.

Herr *Magnussons* i Skövde vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framställa spörsmål angående revision av vissa vid statens järnvägar gällande taxebestämmelser, som nu föredrogs, bifölls av kammaren.

§ 8.

Ordet lämnades härefter på begäran till herr *Lindman*, som yttrade: Herr talman! Jag anhåller, att motionstiden i anledning av de båda propositionerna, nr 231 och 232, som nu blivit avlämnade, må på grund av påskferierna utsträckas till det plenum, som infaller näst efter 20 dagar från propositionernas avlämnande.

Denna hemställan bifölls.

§ 9.

Föredrogs vart efter annat

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående statens skogsodlingsanslag jämte i ämnet väckt motion;

nr 58, i anledning av väckta motioner om ändrade bestämmelser rörande älgskadefonden m. m.;

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av vissa områden till statens centrala frökontrollanstalt;

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av viss fastighet till Dorotea kommun i Västerbottens län;

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående kronojägaren J. P. Turtolas befriande från viss ersättningsskyldighet till domänverket; och

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående grunder för förvaltningen av vissa kronoskogar;

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av väckt motion angående användande av träkolsdrivna motorlokomotiv vid statens järnvägar; samt

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 10, i anledning av väckt motion angående tredje mans rätt och en hedersdomstol i tryckfrihetsmål.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 10.

*Ang. kontroll
över tillverk-
ningen av
krigsmateriel
m. m.*

Slutligen föredrogs första lagutskottets memorial, nr 40, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första lagutskottets utlåtande nr 35 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om kontroll över tillverkningen av krigsmateriel m. m.; och anförde därvid

Herr Kilbom: Herr talman! I förevarande situation är väl det förslag, som föreligger, det mesta, som kan utvinnas. Jag vill dock icke sticka under stol med att, även om vi ha den uppfattning, som i debatten tidigare deklarerades av min partivän Flyg, vi dock hellre skulle ha sett, att regeringens förslag hade bifallits. Detta skulle ju ha inneburit ett något klarare deklarerande av riksdagens vilja att icke tolerera den inblandning av utländska intressen via bulvaner i krigsmaterielindustrien, som regeringsförslaget avsåg att komma till livs. När nu emellertid bägge kamrarna antaga det föreliggande sammanjämningsförslaget, så kan jag därav icke sluta mig till annat än att riksdagen därmed så tydligt som gärna är möjligt också fördömer bulvansystemet. Den uttalar med andra ord den uppfattningen, att allra minst några av riksdagens ledamöter skola låna sig som mellanhänder eller hjälpare åt utländska intressen av här ifrågavarande slag.

För några månader sedan pågick i pressen i samband med diskussion om ett par av de i debatten för någon vecka sedan nämnda företagen anklagelser mot en del svenskar. Vederbörande försökte emellertid, trots att det förelåg mycket starka, i tryck återgivna bevis för deras deltagande i skyddet av utländskt inflytande i dessa industrier, förneka riktigheten av anklagelserna. Det må ju vara vederbörandes ensak, huruvida de tro sig ha skördat någon ära av ett dylikt uppträdande. Sedan riksdagen emellertid behandlat regeringspropositionen, ha på nytt gjorts försök att försvara det uppträdande, som tidigare brännmärkts. Jag kan icke tänka mig, herr talman, att det var regeringens och riksdagens mening att enbart påtala, att svenskar läto sig utnyttjas såsom bulvaner, då det gällde att skydda utländska intressen i krigsmaterielföretag. Jag utgår ifrån, att regeringen och riksdagen ville säga ifrån, att allra minst politici i framskjuten ställning och allra minst statsutskottsledamöter i framskjuten ställning skola kunna i någon form hjälpa till att skydda utländska intressen av här ifrågavarande slag. Kammarens ledamöter förstå helt visst, att jag främst syftar på en historia i samband med Flygindustri i Limhamn, där en känd riksdagsledamot och politiker är revisor och även sökt mobilisera en viss opinion för företaget och sitt eget handlingssätt. Om ett dylikt handlingssätt kunde finna någon ursäkt före riksdagens behandling av frågan, så förefaller det mig fullkomligt uteslutet, att någon nu skulle vilja stiga upp

Ang. kontroll över tillverkningen av krigsmateriel m. m. (Forts.)
 och försvara detsamma. Jag tror, att jag gör mig till tolk för vad många i kammaren tänka, och jag vet, att jag gör mig till tolk för vad många *utom* kammaren tänka, icke minst i pressen, då jag säger, att vederbörande revisorskap i Flygindustri bör upphöra. Allra minst tillkommer det, synes det mig, en socialdemokrat att täcka ett tyskt krigsmaterieföretags manipulationer i Sverige.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 11.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förändring i avseende å löneställning och antal beträffande vissa ordinarie befattningar vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 79, i anledning av väckta motioner om sänkning av räntan å lån ur vissa statens utlåningsfonder m. m.;

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående lånefonden för anskaffning av motorvagnar m. m. åt enskilda järnvägar m. m.;

nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nedsättning av räntan å vissa lån ur lånefonden för tjänstemannasamhället vid Mörby jämte en i ämnet väckt motion;

nr 82, i anledning av väckt motion om Djurgårdskommissionens sammansättning; och

nr 83, i anledning av väckt motion om tillgodoseende av statens lokalbehov genom förvärv av fastigheter i Stockholm;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 kap. 2 § strafflagen; och

nr 42, i anledning av väckt motion angående lagstiftning till radiolyssnares skyddande mot obehöriga störningar;

andra lagutskottets utlåtande, nr 23, i anledning av väckt motion om viss ändring i fattigvårdslagen; samt

jordbruksutskottets utlåtande och memorial:

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av mark från vissa kronoegendomar m. m. jämte i ämnet väckt motion; och

nr 66, med överlämnande till riksdagen av förteckningar över av domänstyrelsen försålda hemman, områden och lägenheter.

§ 12.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.25 f. m.

In fidem

Per Cronvall.